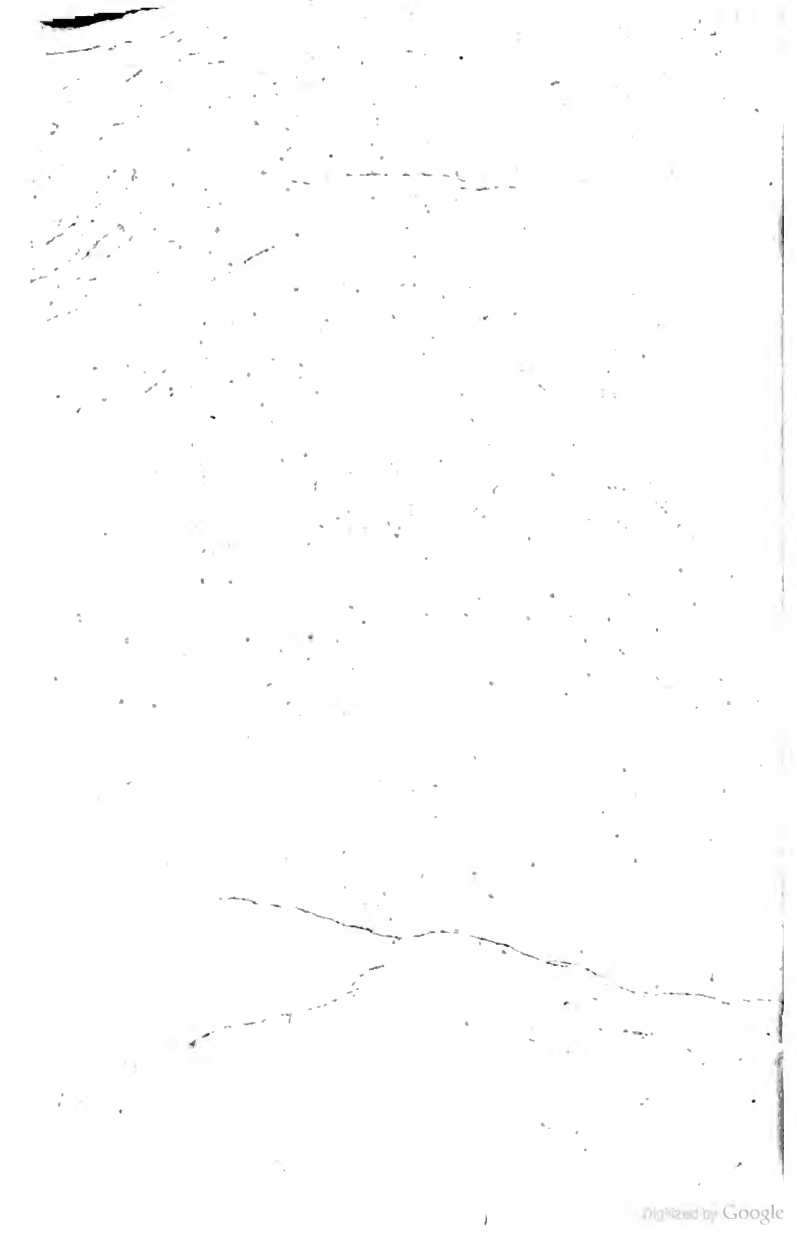

DEMOSTRACIÓ
DEL EVANGELI
DEL

AB. DU-VOISIN,
TRADUHIDA AL CATALA,
MES EXPLICADA,
AUMENTADA DE MOLTAS NOTAS,
Y NOVAMENT RETOCADA PER LO MATEIX
TRADUCTOR

LO R. P. PRESENTAT FR. JAUME PONTA
RELIGIÓS DOMINICO.

—
SEGONA EDICIÓ.

AB LLICENCIA. VICH:

En la oficina de Ignasi Valls Impresor de
S. R. M., regentada per Lluçia Anglada
any 1829.

a. m. i. Apologetica

R. 497

Esta obreta de la *DEMOSTRACIÓ*
DEL EVANGELI traduhida del Fran-
ces al idioma Catalá es propietat
absoluta de Ignasi Valls, y en cada
un dels exêmplars hi haurá sa rú-
brica al peu de esta nota.

À JESUCRIST EN LA CREU.

DIVINO SENYOR CRUCIFICÁT.

*Si es la mia obligació rigurosa
postrarme humilment al Trono
de vostra Misericordia, y ofe-
rirvos totas las mias obras ja
que Vos desde la creu oferíreu
primer las vostras al Etern Pa-
re en preu de la mia redempció;
¿com puch dexar de dedicarvos*

aquest petit llibre que per tants motius es tot vostre? Tot vostre en quant al titol, pues es DEMOSTRACIÓ DE VOSTRE EVANGELI. Tot vostre en quant al seu objecte, perquè en Vos se fixa tota la sua atenció: tots los seus tractats se reduhexen á parlar de Vos y de vostres Apostols: tot èll se dirigeix á demostrar als homens que tots los prodigis que obráreu eran obra de Deu; que Vos sou lo seu Enviat anunciat per los Profetas: prefigurat en las ceremonias y sacrificis de la antigua lley, Reparador del genero humá, verdader Fill de Deu, verdader Deu y home; y de conse-

güent que vostra doctrina es celestial, y la Religió qu'ens donáreu, la única verdadera. Tot vostre en quant á la mia intenció, pues Vos que penetrau lo cor dels homens; si; Vos mateix sabeu, que si he pres aquest petit treball ha estat ab la mira de posar esta pedra per reparar en quant puga las ruinas que ha patit vostra Iglesia per los uracans que han mogut contra ella las fúrias infernals: per obrir los ulls de aquells que blasfeman de Vos, á fi de que se avergonyescan y convertescan. Y per avivar la Fé de molts altres, que creyent en Vos, no han gosat

ni gosan publicarse per vostres. Digneuvos pues, Senyor, admetrer baix vostra protecció esta obra que es tota vostra, y secundeu estas intencions mias que naxen del fondo de mon cor afligit á vista de tanta impietat.

Recordeus, Senyor, de vostras antiguas misericordias, y desde exa Creu en que vos miro clavat, doneu una mirada compassiva á las ovellas esgarriadas de vostre remat per lo esperit de la mentida. Feu que com altre Pere iscan de las juntas de la incredulitat, no se assenten mes en la cathedra pestilencial del error, se aparten dels camins dels pecadors, y ploren

amargament lo havervos negat. Sí; Pare amorós, convertiu lo seu cor, ja que no voleu la condemnació del pecador sino que se convertesca y eternament visca. ¿Desde la creu, proxim á espirar entre torments y en lo major desamparo, no demanáreu á Vostre Etern Pare lo perdó per aquells que vos perseguian, y ab mofas atrevidament vos insultavan? :: Perdoneu, pues, á estos que encaraque marcats per vostres, ab lo major descaro se han girat contra de Vos, y vos han tant perseguit é insultat. Pero no eran tant culpables com axo, perque sorpresos y enga-

*nyats no sabian lo que feyan;::
 Y perdoneume també á mi lo no
 haver viscut conforme á la Fé
 que me haveu donat, y en que me
 ha conservat vostra misèricor-
 dia. Concediume vostra gracia
 mentras viuré, perque al ultim de
 la mia carrera puga unir-me eter-
 nament ab Vos mon apoyo, mon
 auxili, mon Redemptor, la mia
 Gloria, y la mia Corona.*

*Aixis humilment vos ho su-
 plica*

Fr. Jaume Pontí

Sacerdot del Ordre de Pares Predicadors.

PROLECH DEL TRADUCTOR.

Si en algun sigle ha estat convenient escriurer per defensar la Iglesia de Jesucrist é instruir los Fiels porque pugu donar rahó de la sua creencia y no se dexen enganyar dels apostols de la mentida, es en lo nostre absolutament necessari. Fins ara los enemichs domestichs se havian limitat á impugnar algun dels articles de nostra Fé; pero creyan los restants, y pretenian encara ser tinguts per Catolichs; mes en nostres dias ve yem alsat un partit formidable de estos que á tota ella presumen reduhir á cen dras y á no res. ¿Pero y ab quinas armas la combaten? Los heretges se valian de arguments per sostenir ab ter quedat y superbia las suas opinions, y los de estos temps se descartan de tota la Religió sens provas ni fonament. Los

que entre ells son tinguts per savis y patriarcas, no podent penetrar los seus misteris, assentan que es improbable tot lo que ella conté; que està faltada de provas, plena de inverosimilituts y de cosas enterament increibles dignas de despreci y de burla. De aqui es que comparan d Jesucrist ab Mahoma; lo tenen per un impostor y fandtich; als Apostols per uns embustersos ó ximplets; y d tota nostra sagrada Religió per una tonteria, per una farsa, per una fabula ridícula.

Pero estos infelissos prenen las cosas al revés, porque lo disputar sobre los misteris de la Fé es propi de Theolechs y no de aquells que la examinan per abrassar-la, ó no abrassarla. Si los homens antes de creurer y abrassar la Religió de Jesucrist han de instruirse de la verosimilitut, ó no repugnancia de totas las doctrinas de la Fé, será precis que primerament estudien Filosofia y Theologia. Y pregunto ¿los increduls antes de abrassar lo seu sistema, ja se han instruhit bè de tots los punts inconcebibles, ridiculs, y repugnants del materialisme? :: No serian ells increduls si haguessen practicat aquexa diligencia; y estich cert se conservarian catolichs.

*si antes de abandonar la Religión de Jesu-
crist se haguessen dedicat al seu estudi.*

*Si per abraçar la Fé havem primer
de informarnos sobre la possibilitat y
veritat dels seus misteris, ó alomenos de
la sua no repugnancia ¿en quin temps
exirém de assó? ¿Y los que despres dels
estúdis se quedarán com antes per la sua
incapacitat, las donas, los vells y las
criaturas quina Religión seguirán? A mes
de axo, dels que se haurán aprofitat en
los estúdis, uns nos dirán una cosa,
altres un'altra, com ho vehem en las doc-
trinas filosóficas, ¿y alashoras los que
no haurem pogut estudiar á qui creurém?
¡Bons medis per extendrer la Religión!
La simplicitat de la Fé y nostra salva-
ció no demanan aquest exámen y estudi
interminables.*

*Es veritat no devem creurer sino lo
que la raho prudent nos dicta, pero nos-
tre enteniment tan limitat fins per las
veritats naturals, deu cenyirse á exami-
nar las provas extrínsecas de la Religión,
que son las suas credencials infalibles y
evidents, ab que podem facilmente cone-
xer si es invenció humana, divina, ó dia-
bólica; pues la Religión verdadera ha
de ser necessariament obra de Deu. Y*

axis si jo so un infiel, per judicar si estich obligat d'abrassar la Fé de Jesucrist, me bastará examinar bèn los seus fonaments, reflexionar y penetrar las suas provas, suspesarlas, y alambinarlas. Mirar si es verdadera, si es obra de Deu, y si Jesucrist doná provas irrefragables de axo. Y si las suas provas son tan evidents quem' dexen plenament conven-sut, la raho y prudencia me intiman la obligació de abrassarla; y alashoras dech subjectar lo meu enteniment d' tots los misteris que ella me ensenya, per mes que excedescan d' la mia capacitat y comprehensió. De manera que ja nom' queda altre cami sino dir en mon cor: Me consta que esta Religió ha vingut de Deu, y axis crech tot lo que ella me ensenya, pues Deu no pot mentir ni enganyarme.

De aqui tenim que la Fé no aniquila d' la rahó humana, antes bèn se serveix de ella; pues las veritats incomprehensibles als homens que Deu se ha dignat revelar-nos per nostra salvació, las ha lligat d' altrás veritats que facilmente podem compendrer, per ser uns fets evidents é innegables com son, los Miracles de Jesucrist, dels Apostols, dels Martirs, y de

tota la Iglesia; ab totes les demes notas de credibilitat y Divinitat que ella té, com lo ser Una, Santa, Catòlica, Apostòlica; y lo compliment de tot quant llargament estava molts sigles antes profetisat, tant de ella com del seu Fundador, segons lo testimoni que de axo nos conservan los matexos seus enemichs los Jueus. Tot axo mira la Iglesia com una prova demostrativa de ser ella obra de la Divinitat. Aquest es lo sello ab que Deu la ha marcada, gravat de uns fets que no poden negarse sens combatrer contra la raho natural y sentit comú, sobre los quals pot explayarse la raho humana tant que vulla. Demostrada per estos medis tant palpables é infalibles la veritat y Divinitat de la Religio de Jesucrist, se segueix naturalment la veritat dels seus misteris, pues una Religio verdadera no pot ensenyar cap error.

Exécutada esta tant facil y clara demostració, estará qualsevol precisat á confessar la Fé adorant humilment los seus misteris superiors á nostra raho, pero no contraris d ella. Y dirá en son cor: ¿Si nostre enteniment limitat no pot compendrer los misteris que se enclouen en una planta que toquem, com podrà

abarcар y penetrar la naturaleza infinita de un Deu criador de la planta?

Entre las diferentes obras que's publican en Espanya per defensar nostra sagrada Religió dels insults dels increduls, y obrir los ulls als que se han dextat alucinar, sens dubte que será de las mes utils la DEMOSTRACIÓ DEL EVANGELI DEL AB. DU-VOYSIN escrita en frances en los ultims temps de la sua revolució. En aquest petit tomo qualsevol trobará una clara evidencia de la veritat y Divinitat del Cristianisme. Llibre necessari á tota clase y estat de personas, y acomodat á la capacitat casi de tothom. Los Fiels trobarán en éll rahons sólidas de la Fé que professan, ab que se fortificarán en ella contra dels atakes repetits de la impietat. Los que seduhits han format una idea baxa del Evangeli, ó se troban increduls sens saber com, en éll se desenganyarán per sí matexos. Lo incrédul obstinat en que Jesus era un impostor y embustero, y tot lo Evangeli una rondalla, si per un moment acalla lo tumulto de las suas passions, se posa en perfeta calma per escoltar la veu de la rahó, y lo llegeix ab imparcialitat, miro per impossible no quede

convensut de la veritat de nostra Fè. Y lo eclesiastich fiel á son ministeri en éll tindrà á la ma ab que tapar fácilmente la boca als molts que la culumnian ab mil falsedats. Veniu pues tots, llegiu, y veuréu si nostra Religió está faltada de fonaments, si pot ser una invenció humana, y si creyém á tontas y á locas. ¿De las llargas horas que desperdiciem en los negocis del mon, no será de rahó que destinem alguna per instruirnos en un punt de tanta importancia?

Pero per llegir esta obra ab utilitat y profit, y sentir tot lo pes y forsa de la demostració, es precis despullarse, com he dit, de tota prevenció contra del Evangeli. Pues si la voluntat está apasionada y vol que sia falsa una Religió que li amenassa cástichs eterns, mal disposat estarà lo enteniment per rebrer la llum de una veritat que li es amarga. No vull dir, que haja de ser una persona virtuosa, sino que deu llegir ab esperit imparcial, sossegat, ab reflexió y desitg de encontrar la veritat sia dolça ó amarga.

Y com he traduhit esta obra per instrucció dels catalans, me h'aparegut del cas posarla en la sua llengua, porque

tots pugan aprofitarse de ella, d' pestar que coneix que fins molts que apenas saben de llegir, mes gustan de la lectura castellana que de la catalana; pero si parlantlos en la propia llengua estich cert que alguns encara tindran treball d' entendre algunas reflexions, ¿que seria sils parlava en una que no tenen usada? Que miren la utilitat y no la vanitat. Per axo he abaxat lo estil del autor, pero li he conservat lo calor y energia, porque per combatre lo error y manifestar la veritat, aquest llenguatge me apar mes propi que lo elegant. Bé que tal vegada alguns delicats dirán, que en asso he rebaxat molt lo merit de la obra, pero res me fa; pues lo meu intent ha estat acomodarla a la capacitat de tothom, y de consegüent mes m'estimo instruhir ignorants que donar gust als instruhits. A mes de que, ja la tenim traduhida al castelli, que conserva millor estil; pero molt obscur en varias parts, y sens notas explicativas al marge.

La traducció la corro libre, y en varias parts de la obra me he pres la llibertat de traurer, anyadir, aclarir, extendrer y corroborar las reflexions y doctrinas del autor, per la major instrucció é in-

*teligeucia dels lectors. A qual fi, y per fer mes grata la sua lectura, he posat moltes notes curiosas explicativas de varios punts, las quals si embarrassan y trencan lo fil al lector menos versat, las pot omitir y llegirlas separadament. Dos de ellas que son del autor, ó editor Francés, van senyaladas ab esta estrella *.*

Per major distinció y claredat he posat en lletra cursiva las principals proposicions que se assentan y provan, y al últim de la prova las he deduhit per conseqüencia, qual illació lo autor dexava á la inteligencia y discurs del lector.

Finalment, he tingut cuydado d no usar de acrimonia, ni de expressions fortas y aspres porque ningú quede ofés; y qualsevol sia del partit que vulla, y pense de Jesuchrist y del Evangeli tan malament que se li acomode, tinga paciencia per llegir alomenos dos ó tres vegadas aquest petit llibre; pues confio que aquell que ho fassa, despres de ben convensut, ajudat del ausili de la gracia, se sentirá lo cor cambiat y se convertirá.

Qualsevol pot llegir aquest llibre ab tota seguritat, pues encaraque haja vingut de l'altra part dels Pirineus, no té

ninguna de aquelles opinions novas que desagradan y deuen disgustar á tot espanyol judiciós y sensat. Y si las hagues tingut, jo las hauria suprimir. ¿No deurian practicar axo mateix tots los nostres traductors de llibres estrangers? ¿No deurian imitar á las abellas que per hermosa que sia la flor no aprofitan de ella sino lo que es útil per la confecció de la mel? ¿Y será prudent que ab una ma destruhescan lo que ab l'altra edifican? ¿Que ab pretext de defensar la Religió en uns capitols, en altres nos buyden las calumnias y falsedats que han servit y servexen de basa als enemichs que la perseguexen?::: No es asso donar cops al ayre? Tinch á la vista una obra traduhida al espanyol que s' diu ser en defensa de nostra Religió, que si bè en alguns capitols desempenya lo promes, altres estan sembrats de contradiccions, de doctrinas falsas, escandalosas, y contrarias á la tranquilitat dels pobles. Assenta com un principi generalment admes la Soberania del Poble, que ni autor ni traductor jamay serán capassos de provar. Ensenya que lo poble deu regonexer á un usurpador y tird. Repren los que prenen las armas en defensa del

propri. Rey y de la Religión, y contra de un govern illegitim y revolucionari. Violentant lo sentit del Evangeli vot fer creurer, que un que apòstata de la Fé no es criminal, ni deu ser castigat; lo que es un error condemnat en lo Concili de Trento Sess. 7. Can. 14. y directament contrari a la doctrina dels SS. Pares S. Agusti, S. Geroni, y S. Thom. 22 q. 10. a. 8. y q. 11. a. 3. Ridiculisa las Indulgencias concedidas als fiels que anavan a la guerra contra dels Valdenses y Albigenses que revolucionaren la Fransa y destruhian la Religión en los anys de 1200; y parla indignament dels Ecclesiastichs que assistiren a ella per ausiliarlos. Tracta alguns Papas ab molt poch decoro sens to ni so, suposantlos falsa una doctrina, que los mes grans Papas, Sants y Teolechs ensenyan &c. &c. ¿Y serán aquestos traductors espanyols que intentan defensar nostra Religión, ó subcavarla per destruhirla?::: Jo temo que alguns no sian emissaris de la impietat,

APROBACIONS.

Per comissió de nostre M. R. P. M. Provincial Fr. Gonzalo Ferragut he llegit lo llibre, íntitulat: *Demostració del Evangeli*, que escrita en francés per lo *Ab. Du-Voisin*, ha traduhit en catalá, y juntament illustrat ab moltas notas curiosas lo *R. P. Presentat Fr. Jaume Pontí*; y desde luego me veig precisat á confessar, que esta obra es en sa línea una de las mes preciosas, que fins ara se han donat á llum per provar la divinitat de la Religió christiana contra la incredulitat. ¡Ab que claredat y extensió fa veurer qu'els fets y miracles de Jesucrist y dels Apostols, que contan los sagrats Evangelis, reúnexen tots los senyals del grau mes elevat de certitut històrica! ¡Ab quanta solidés no desfá los principals arguments que contra los matexos fets y miracles objectan los incréduls, penetrats de que la Iglesia Católica, Apostólica, Romana té en élls sols, una prova demostrativa de ser nostra sagrada Religió obra de la Divinitat! Res, á mon pareixer, queda en ella

que desitjar; y, per lo mateix, conformantme ab los sentiments del traductor, quant diu en son prólech, que aquest llibre es necessari á tota clase y estat de personas, y acomodat á la capacitat de tothom; y no havent per altra part advertit ninguna expressió contraria á las regalías de S. M., lo judico dignissim de que mediant la imprenta sia donat al públich.

Solsona 22 de febrer de 1827.

*Fr. Thomds Pi, Presentat
y Rector.*

Per comissió de N. M. R. P. Provincial Fr. Gonzalo Ferragut he llegit la obra intitulada: *Demostració del Evangelí*, que escrita en Francés per lo *Ab. Du-Voisin*, ha traduhit en catalá lo *R. P. Presentat Fr. Jaume Pontí Dominicó*, anyadintli algunas notas curiosas é instructivas per major inteligencia dels menos instruhits. Considero de tanta utilitat esta obra, que no dubto ha de ser lo mes eficaz remey contra lo veneno de la impietat que ha inficionat á tants y tants en nostres dias. Son molts los qui no han meditat seriament la Santa Religió, que per una singularissima misericordia de Deu havem heretat de nostres pares, sent axis que, fins per confessió de un dels majors incréduls, no sols nos encamina á la felicitat eterna de l'altra vida, sino que també nos fa felissos en esta. Los uns, pues, faltats de instrucció, los altres decidiosos y negligents, y, los mes, amichs de ignorar la ciencia dels camins de Deu per no tenir remordiments de conciencia, se han dexas alucinar en estos últims temps per quatre escriptors corromputs, que contra lo que mana ó prohibeix la Iglesia.

han preferit llegir als que podian instruir-los en la Religió, ab la impostura tan cacarejada de que creyem una Religió sens mes fonament que nostra simple credulitat. Com, per lo comú, ningú vol queltingan per tonto, efecte regular de la superbia que heretam de nostre primer pare ab lo pecat, sent axis que del mateix se origina la ignorancia que no volem confessar, y lo qui fa sia infinit lo número dels nécios, ha fet á molts descartarse de la Religió y de la Fé, solament per no haver de passar per ignorants y ser tinguts per massa créduls, sens averiguar antes si lo que deyan los impios eran capassos de provarho. Vulla pues Deu que aquest llibre arribe á fer-se comú en nostra provincia, que sent en catalá y acomodat á la capacitat de tothom no dubto, repetesch, se desenganyarán aquells á qui los mals llibres ó los emissaris de la impietat han pervertit ó posat en dubtes acerca de la sua Fé. Si: com lo llegescan ab imparcialitat, enterament despreocupats, ó, (com diuen tots los sectaris y no ho fan) *sens esperit de partit*, estich cert que abandonarán lo error, perque verdaderament desempeñan autor y traductor lo seu titol de

Demostració del Evangeli. Seria per des-
mes dir que res hi he trobat contrari á
la Fé, y bons costums quant se ordena tot
á consolidarlos; y com per altra part tam-
poch hi haja cosa alguna contraria á la
Soberanía de S. R. M. sò de parer, *salvo
meliori*, que pot imprimirse. Solsona 22
de febrer de 1827.

Fr. Thomàs Bou, Lr. en Sag. Theol.

Solsona y febrero 25 de 1827.
Puede imprimirse; en cuanto á nos per-
tenece,

*Tabernero, Gobernador de
la Diócesis.*

ADVERTENCIA DEL AUTOR.

Son molts los homens célebres que han empleat las suas plomas en defensa de la Religió, especialment en Fransa é Inglaterra (a); y las suas obras res dexan á desitjar ni en quant á la exposició de las provas de la Fé, ni en quant á la refutació dels principis y arguments dels incréduls.

(a) *Com tan en Inglaterra com en Fransa la Religió ha estat molt perseguida, de aquí es que en sa defensa se escrivieren moltas obras petites á fi de que ja qu'els arguments contra de la Religió corrian en mans de tothom; pogues també tothom llegir las suas soltas, y las provas en que ella está fundada. Ab axo los espanyols ara ja trobam la feyna feta. Pero molts de aquells escriptors eran protestans, ó no volian disgustarlos, y per axo defensan solament la Religió christiana en general. De aquí tenim que tot traductor catòlich deu anar ab molt tino en traduhirlas si vol cumplir la sua obligació; la que no cumple traduhint tot lo que troba en ellas.*

No presumo anyadir res á la forsa y vivesa dels seus discursos, y solament me proposo reunir en un petit tomo lo que se troba espargit en obras grans, que son pochos los qui las llegexen; y presentarho tot ab orde, claredat y concisió.

Per reduhir una qüestió de tanta importancia á uns termes los mes sensills, me he senyit á las provas históricas y morals com á proporcionadas á la capacitat de tots los lectors, y per altra part son las unicament decisivas tractantse de una Religió que está fundada en fets.

Aquest es lo fi quem proposo en esta obra. Dos medis podia adoptar per conseguirho: lo un, fent una exposició completa y breu de totas las provas que servexen per demostrar la divinitat de la Religió christiana; y lo altre, elegint una sola prova y presentantla ab tota la extensió y claredat de que fos susceptible. Pero lo primer me apar mes propi per instruhir fiels que per convencer incréduls, pues es una enumeració de las provas que dexa en peu totas las dificultats. Y axis he judicat convenient preferir lo segon medi, considerant que una sola prova ben desentranyada fa mes efecte que moltas tractadas lleugerament y ab poca profunditat,

Me he limitat á provar los miracles de Jesucrist y dels seus Apostols; y á exemple de Eusebi de Cesarea, he resolt intitular esta obra *Demostració del Evangelí*. Pero lo nom *Demostració* aqui se pren en lo sentit que permet la naturalesa del assumpto; pues aqui nos' tracta de veritats matemáticas ni físicas, sino de fets que pertanyen á la crítica; y las suas provas se fundan en principis y reglas del orde moral. Si jo dich: lo círcul es una figura rodona, es una veritat matemática que puch demostrar ab principis de matemáticas: tot cos grave se inclina al centro de la terra, es una veritat, ó certitut física, que demostraré ab principis físichs. Vespaciá destruí á Jerusalem, es una veritat certa ab una certitut històrica fundada en lo testimoni dels homens, que demostraré ab las historias, anomenada *certitut moral*. Y encaraque estas tres veritats son de diferent orde, n' obstant la certitut es la mateixa en totas ellas. De aquest tercer orde son las provas dels miracles de Jesucrist y dels Apostols, pues son provas morals y de fet. Y axis hauré cumplert ab lo que promet lo titol de la obra, si arribo á fer veurer quels fets y miracles que contan los Evangelis, reúne-

xen tots los senyals del grau mes elevat de certitut històrica.

Aquest petit tractat podrà ser útil als fiels, que, adherits á la Religió, may han entrat dins de sí matexos á meditar y profundisar los motius y fonament de la Fé que professan. Podrá ser útil á aquells que en estos temps se han dextat enganyar, y se troban incréduls sens saber perque ho son, y sens haver pres la pena de examinar y reflexionar sobre la Religió de Jesucrist. Y particularment será de gran utilitat als jovens, si á las lliçons del catecisme de doctrina christiana sels anyadenen las de aquest llibre, ab las que podran donar rahó de la sua Fé, com lo Apostol Sant Pere ho exigeix de tots los christians: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.* (b)

(b) *Com la Esperansa se engendra de la Fé, y los matexos misteris que creyem, esperám veurer y gosar; exas paraulas de Sant Pere se entenen tan de la Fé com de la Esperansa. Pero no demana Sant Pere que tot christid dispute de qualsevol misteri de la Fé; perque axo, sols pertany als Doctors y Pastors.*

de la Iglesia que han estudiat; sino que sapia respondrer, donant rahó y explicant los motius que tè per creurer y esperar. Qui tinga alguna capacitat, en aquest llibre pot apendrer suficients respostas tretas del cardcter, vida y miracles de Jesucrist, de las obras dels seus Apostols, de la propagació miraculosa de la sua doctrina, y establiment de la Iglesia. Y qui no tinga aquexa capacitat, si es preguntat de heretges ó increduls sobre qualsevol punt de la Fé, que responga: axis ho creu y ha cregut sempre la Iglesia; ho proposa á creurer als fiels com á revelat per Deu, y contingut en la Sagrada Escripura, SS. Pares y Tradició; y sè que ella com á columna imoble que es de veritat, Esposa de Cristo, y governada del Esperit Sant, no pot errar ni enganyarme. Ita. Alapide, y Tirino in Ep. 1. S. Petri cap. 3. v. 15.

DEMOSTRACIÓ

DEL EVANGELI.

INTRODUCCIÓ.

Quant la impietat arriba á tocar lo extrem dels seus triumsfos escandalosos, á las horas es quant pot esperarse que tornen á dominar las maxims de la Religió; pues lo mateix exces del mal fa ques conega la necessitat del remey. En lo temps en que la Religió regnava en Fransa (1) se veyá frecuentment despreciada y calumniada; pero despres que ha estat perseguida, desterrada, y prohibits los seus Sa-

(1) *Axo se enten antes de la última revolució del any 1790.*

graments y ceremonias, se fa de ella major apreci.

La Filosofia (2) que ha tirat per terra totes las sagradas institucions, no ha sabut substituhir altra cosa en son lloch; pues pretenent reformarho tot, tot ho ha destruhit. Lo resplandor de las suas *llums*, semblant al de un incendi, sols ha illuminat porque se vegessen las suas ruinas: y las suas victorias, fruit vergonyós de la violencia y de la corrupció, no li han servit sino per arrancarli la careta á la vista de tot lo mon. Ara se ha vist clarament, quels xarlatans ques gloriavan de haver establert lo regne de la rahó y de la virtut, no eran sino uns miserables predicadors de la iniquitat y de las passions.

(2) *Quant se parla contra la Filosofia y filosops del dia, no se enten la filosofia verdadera, que discorra de las cosas per uns elevats principis, certs y evidents; sino una de bastarda, que raciocina sobre falsos principis inventats per las passions, dels que deduheix conseqüencias las mes fatals á la societat civil y Religio. Tal es la de Montesquieu, Helvecio, Rousseau, Voltayre, Condorcet, &c.*

Ja no poden enganyar á ningú ab las suas declamacions hipócritas, perque la experiència ha fet veurer á quin estat tan desgraciat se troba reduhida una nació, que se dexe governar per esta mala casta de falsos filososps.

Los veniders se aprofitarán de una tan terrible llissó, (3) y ja se adverteix que molts estan desenganyats; que tenen menos séquit las opinions contrarias á la Religió; y tots los amants de la virtut y del orde demanan á veus altas lo restabliment dels antichs y saludables principis, de ahont tot govern deu pendrer la autoritat y vigor. Es casi generalment rebuda la opinió, de que la Religió *católica* es la única que pot restablir y conservar la sana moral, y la verdadera pau en las familias, y en la societat (4). Lo gentilisme

(3) *Per esta llissó terrible se enten totas las desgracias que experimentaren los francesos en la revolució, en lloch de la felicitat quels prometian los revolucionaris. La matexa terrible llissó ha passat la Espanya. Deu tenirse present, que lo Autor escrivia en Fransa en los anys de 1796 á 1800.*

(4) *Ningun' altra Religió encaraque*

y culto de una prostituta caigué antes que la forma de govern que l' protegía (5); y qualsevol polítich se guardarà de aquí al devant de proposar al poble un tal sistema de Religió natural: doctrina vaga y arbitraria sobre la qual no concordan les nous filosops ni entre sí, ni ab sí matexos.

¡Pero quants dexebls de esta filosofía diabólica mitg convertits, que no han fet del cristianisme sino un estudi superficial y mal digerit, confessan que nostra Religió es molt amable y útil al género humá, sino que anyadexen que es faltada de pro-

christiana pot fer axo per estar separada del centro de la unitat y veritat; y per esta rahó en lloch de Religió cristiana, que usa lo Autor, poso católica, que es la única verdadera y Apostólica; al pas que las demes com lutherana, calvinista &c son falsas y apòstatas.

(5) *Axo aludeix al temps de la Asamblea ó de la Convenció, en que fou destruhut tot culto, decretada la Religió natural, y collocant á una plaga á cap de altar, la adoravan baix la invocació de la Rahó; pero antes de caurer la Convenció, ja tota la Fransa estava desenganyada de aquella locura.*

vas, y que solament es bona per lo poble que creu sens reflexió ni examen; pero no per los esperits illustrats que no poden subjeclarse cegament á ella!

¿Pues que (los diria jo) la mentida y lo engany, serán lo únich medi per encaminar l' home á la virtut y á la sua felicitat? Si teniu lo cristianisme per tan amable y útil al género humá, y per la mes santa y útil de las institucions ¿perque sens examinarlo á fondo haveu de decidir que está faltat de provas, y que no es obra de Deu, origen de tot bè y de tota veritat? ¡Que tranquilitat de esperit, y que consol sentiriau, si vos convertiau de veras, y vostre enteniment abrassava esta doctrina á que vostra voluntat se inclina perque la regoneix la mes bona!

No creguen á cegas als mestres de la incredulitat (anyadiria), ó alomenos suspeneu lo judici quant llegiu Autors bons y dolents, que se contradiuhen uns á altres com son, un Collin, un Tindal, un Volter, un Diderot, Grocio, Pascal, Bossuet, Nevvton, Locke, Adisson, y altres homens celebrats per lo florit y elegant de son estil, y per la sua vasta erudició, Y estiguen certs que la fê de un cristiá

instruït no es una preocupació com vosaltres pensau: sino un assenso del enteniment á unas veritats sobrenaturals, convensut dels mes forts motius de credibilitat. Acerqueus, pues, á examinar los fonaments del cristianisme, y veureu que lluny de temer á la llum, posa en públich los seus titols y credencials perque tot lo mon los veja, y èll mateix vos convidi á disputarlos; y no preten subjectar vostre esperit á creurer, fins despres de haverlo illustrat y convensut.

Per abreviar las provas de nostra creencia que son l' objecte de esta obra, esculliré entre los molts y diferents fonaments de la fè cristiana, aquell que me ha aparegut mes útil, mes facil de comprendre, y mes proporcionat als principis y reglas ab que solem governarnos en lo curs ordinari de nostra vida.

Jesucrist prengué lo titol de *Enviat de Deu*; los seus Dexebles nos asseguran, que ha provat serho ab prodigis clarament sobrenaturals, y ho demostran no sols de paraula, sino també ab altres prodigis iguals als del seu *Mestre*, y quels obra- ren en nom de èll.

¿Pero los fets miraculosos que se atribuxen á Jesucrist y als seus Apostols

realment han succehit? ¿Respecte de nosaltres tenen tal certitut, que no pugam posarlos en dubte? Veus aquí lo que vaig á examinar. No intento persuadir ab discursos metafísichs, sino ab fets apoyats en la autoritat de la historia, y en las reglas de la crítica. Y reduhint la qüestió á uns termes tan sensills, será molt fácil judicar si es sólida ó no la basa sobre que s' funda la fé cristiana.

¡Quant reprehensibles y culpables serém si no volém emplear alguns ratos en instruhirnos en aquest important assumpto! Lo descuit é indiferencia en un negoci que tant nos interesa, es una tonteria criminal. Aquell que viu sobre la terra, y no cuida de informarse dels designis y voluntat de Deu que li ha posat, es semblant á un viatjant que internantse en un regne desconegut no vol informarse dels camins, del modo de viurer, ni de las lleys, usos y costums del pais.

No podem escusarnos dient que la ignorancia y error no son pecats, y que Deu no judicará nostras opinions, sino nostras obras: porque si ignoram la veritat de la Religió católica, y per axo no la seguim; aquesta ignorancia es culpable y voluntaria, y recau sobre un ob-

jecte de que tenim obligació de instruhir-nos (6). Deu nos demanarà compte de nostras opinions, no sols en quant son fruit del us ó abús del enteniment quens ha donat; sino també y principalment, perque nostras opinions en materia de Religió y de moral, son lo principi y causa de nostras accions.

§ I.

Noticia general sobre miracles.

Se diu miracle una obra ó fet que excedeix las forsas de tota la naturalesa criada, y per consegüent no pot ser efecte de las lleys del moviment ni de las propietats de la materia, pues tot axo es del orde natural. Y axis perque un fet sia miracu-

(6) *Tan en Fransa com en Espanya ningú pot alegar ignorancia de la veritat de la Religió catòlica per excusarse de culpa, pues qualsevol tè d la ma llibres per instruhirse, y personas instruhidas y catòlicas ab qui consultar.*

lós no basta que sia nou, singular, y quens sia desconeguda la causa de èll: á mes de axó es necessari que clarament se veja que se oposa á alguna de las reglas manifestas y constants de la naturalesa (7). Quant algun efecte se presenta evidentment contrari á alguna de estas reglas, no deu buscarse la causa en alguna altra regla,

(7) *S. Tomás en la 1. p. q. 105. diu que miracle es un fet que prové de una causa superior á tota la naturalesa criada, que es Deu; y que excedeix la virtut y poder de tota la naturalesa, de tres maneres: ó en quant á la substancia de la cosa, com v. g. fer retrocedir lo sol: ó en quant al subjecte en que s'fa, com donar vista á un cego faltat de ulls, ó donar vida á un mort: ó en quant al modo y orde de ferse, com una curació repentina de una llaga gangrenada, de un febrós que agonisa, de un tulit de 30 anys. Y axis los miracles no son frequents, pues semblants cosas rarament succehen, y sols se poden fer per virtut divina extraordinaria. Millor se anomenan, obras fetas fora l'orde y lleys de la naturalesa, que contra; pues tota criatura naturalment obeheix á Deu sens resistència.*

ni en alguna propietat oculta de la matèria; pues las reglas diferents del orde de la naturalesa establert per Deu, no se contradiuhen entre sí. De aquí tenim que un miracle sols se pot fer per la acció immediata ó ab permissió expressa de Deu, autor y conservador de tot lo criat, y del orde que veyem en la naturalesa; pues ell sol té poder per derogar ó variar las lleys que ha prescrit per lo govern del mon. Y axis sols Deu pot fer verdaders miracles com á causa principal, y si los angels y homens ne fan, obran per virtut y com á instruments de Deu.

Segons Volter y la major part dels incréduls, l' orde ó lleys de la naturalesa son eternas, immutables, fundadas sobre la essencia de la matèria en ques troban (8); y que Deu no pot destruhirlas ni variar-

(8) *Seguint aquexa doctrina dirán, que la llum y moviment del sol estan fundats en la naturalesa ó essencia del sol, y axis ecsistint ell, ni Deu pot mudarli ó detenirli lo moviment ni la llum; que la gravedat v g. es una lley immutable de la essencia de la pedra, y de consegüent que ni Deu pot fer que essent pedra vaja naturalment per amunt &c. &c.*

las, y per consegüent que es impossible hi haja cap miracle. No vull perdre temps en refutar aquest error y locura, presa dels materialistas (9), y que va per la dressera cap al ateisme (10). Es cert, nim toca aquí provarho, que existeix una primera causa, un ser etern criador de totes las cosas, principi de totes ellas, origen y font de tot moviment, soberà legislador, dueny y senyor absolut de tot lo mon, y que lo sosté y governa. Suposat aquest principi necessariament se ha de confessar que Deu pot fer miracles, y també los

es dir, que aquell que ha donat tal inclinació á la pedra no pot mudarli jexcellent modo de disbaratar!

(9) *Materialistas se diuen los qui assentan que nostra anima es com la dels gossos que acaba ab lo cos, y de consegüent que l'home es solament un cos material sens esperit.*

(10) *Ateistas son los que negan hi haja Deu, y aqueix sistema se diu ateisme. Negar que Deu puga mudar las lleys de la naturalesa, es negar la sua omnipotencia, y lo ser Criador universal; y de consegüent es igual á dir que no hi ha Deu.*

homens per virtut, y com instruments de Deu.

»? *Deu pot fer miracles? ¿pot mudar las lleys que ha establert, com v. g. pot fer que lo Sol se detinga? ¿pot ressuscitar á un mort? &c.* Rossó respon: tractar aquesta qüestió ab serietat seria una blasfemia, y aquell que resolgués, que no pot, deuria tancar-se per loco.» Axis se explica en las Cartas de la Montanya: pag. 94.

¿Pues porque Deu infinitament savi que tot ho ha previst y ordenat desde el principi, cambia y trastorna las lleys de la naturalesa, (que son las suas matexas) quant fa un miracle? ¿Qual será de consegüent lo fi y us de un miracle?

Deu no fa miracles, ni cambia las lleys de la naturalesa y orde de las cosas per adobarlas, com fan los homens. L'orde y lleys que establí desde el principi bastan per la conservació del univers, encara que hagues de durar eternament. Son tan bonas avuy com al principi, y se observan del mateix modo. Aquell savi Arquitecto may necessita reparar la sua obra, ni esmenar los seus primers plans.

Y axis, si deté lo sol ó fa recularlo; si ressuscita á un mort, y dona vista á un cego, no fa axo per adobar lo moviment

del sol, ni per millorar lo naixament dels homens y cambiar la formació dels ulls; *sino per confirmar als homens en algunas veritats superiors á la sua comprehensió, ó per manifestarlos la sua voluntat, justicia, misericordia y amor.* Baix de aquest aspecte no son gens impossibles los miracles, ni denhen despreciarse sense examinarlos antes.

Primerament: *seria una temeritat sostenir que Deu ninguna veritat pot revelar als homens per manifestarlos y ferlos conixer la sua voluntat;* pues axo seria contradir sens cap prova la opinió de tots los pobles del mon, que may han admés cap religió sino la que han cregut revelada per Deu. Es veritat que moltes religions se diuen reveladas, que may ho han estat, com la de Mahoma; pero axo mateix de haverhi tantas falsas revelacions en lo mon, prova que al principi ni hagué alguna de verdadera, qual memoria confusa ha obert lo camí á tantas revelacions falsas. ¿Perque se diu una pesseta falsa? porque se aparta, y no té las reglas de la verdadera. Luego si hi ha revelacions falsas, ne suposan una de verdadera ab la que se conexen las falsas.

En segon lloch; *no hi ha medi mes segur que los miracles per provar que*

una revelació es realment de Deu; pues lo que se fa segons l' orde de la naturalesa no provaria revelació divina. Y axis si un deya, en aquest moment ha mort lo Emperador de la China, y en prova de ser veritat, demà exirà lo Sol, merexeria ser tingut per loco; pero si en prova de la sua proposició ressuscitava á un mort, ó feya aturar al sol, necessariament creuriam que sabia la mort del Emperador per revelació divina; pues solament Deu pot aturar lo Sol, y tornar la vida á un mort. De aqui tenim que los miracles proven ab tota evidencia que una revelació es divina é inefable. Esta prova que resulta dels miracles sorpren per ser estranya y maravellosa, ni hi ha home que no la puga compendrer; nos estalví lo discorrer, y trau totas las dificultats, com diu S. Agustí.

En seguida de axo anem al cas ab exemples. Si un, devant de molta gent: deya, » vindrá un judici final, y allí tots serem » presents y judicats; los que en vida haurán obrat bè se salvarán, y los pecadors obstinats sufriran penas eternas. Je- » sucrist verdader Fill de Deu, nos judici- » cará á tots; y en prova de ser axo ve- » ritat, que se alse del sepulcre fulano,

» que fa quatre dias que lo enterraren.» Si á la sua veu realment se alsava aquell mort, y en seguida parlava, marxava cap á casa sua ho y sa, y continuava en viurer com antes, de manera que tots los espectadors, parents y coneguts quedassen plenament convensuts de la veritat del prodigi; ¿qui de èlles podria resistirse á creuer en la doctrina del Judici, del Cel y del Infern, y de que Jesucrist fos verdader Fill de Deu, confirmada ab un tal miracle? Deu, soberá del univers, invocat per testimoni, exiria fiador de la veritat de aquella doctrina ressuscitant aquell mort, pues ningú altre pot ferho. «(11) Imagi-neus (diu Rossó, home gens sospitós en la materia, pues era un incrédul) que » un home seus presenta y vos parla de » esta manera: mortals escolteu de la » mia boca la voluntat del Altíssim que » vinch anunciarvos. Mano al sol que mude » lo seu curs, á las estrellas que muden

(11) *En tota la naturalesa no veyem virtut per ressuscitar á un mort, y axis ni homens ni angels, ni dimonis poden ressuscitarlo per virtut propia, pues estos sols poden servirse de las virtuts de la naturalesa criada á la qual pertanyen.*

»lo orde y disposició en que estan, á las
»montanyas que se aplanen, á la terra que
»mude de figura, y al mar que forme
»montanyas. ¿Qui no regonexerá ab estas
»obras maravellosas al Senyor de tot lo
»criat? pues la naturalesa no obeheix la
»veu dels impostors y embusteros. Neces-
»sariament tindriam per verdader tot lo
»que nos diria apoyat en tals prodigis su-
»periors á totas las forsas y virtut de tota
»la naturalesa criada. *Emilio. t. 3. p.*
»95.»

Ab estas noticias tan sencillas qualsevol home pot examinar y assegurar-se de la certitut dels miracles del cristianisme. Abandonem los sofismes de Diderot y de Hume, que han desfigurat aquesta qüestió, impugnant los miracles del Evangeli ab principis y rahons metafísicas, que no servexen de res en axo, pues los miracles sols se deuen judicar per las reglas de historia y de critica. Tot miracle del cristianisme es un fet que percebeix ab los sentits, son uns fets públichs, y no amagats, (com eran los que referian de Luthero.) Al temps que succehiren eran objecte de la vista y dels demes sentits; pero ara son per nosaltres assumpto de la historia y de la critica; y axis no busco si

són possibles, sino si son verídaders, y si axo consta ab provas.

Si admeto com á certs los miracles del Evangeli, estich precisat també á regoner á Jesucrist per lo *Messias* ó *Enviat de Deu*: perque es evident que semblants prodigis, en suposició que sian certs, no pogueren obrarse sens intervenció del autor del univers; pues entre ells se troban morts ressuscitats, cegos de naxament illuminats, tulits, y malalts curats de repente ab la sola invocació del nom de Deu ó de Jesus, quals obras sols Deu las pot fer, com sobre tinch provat. ¿Y es possible creurer que Deu hagués alterat l' orde de la naturalesa obrant tants miracles per acreditar á un impostor? Luego si crech per certs los miracles del Evangeli, he de creurer també que Jesucrist era *Enviat de Deu* ó lo *Messias*; pues aquells prodigis se obraren en confirmació de axo que Jesus anunciava als homens. La historia pues de estos miracles ha de portarsen tota la mia ocupació; ab la inteligencia que no vull admetrels per verídaders á no ser que sian completament provats, y revestits de tots los caràcters de la major certitut històrica.

Si sem pregunta ¿que entench per un

fet que tè tots los senyals de la mes eminent certitut històrica? Respondré, quels fèts de esta naturalesa son aquells que no se poden negar sens trastornar los principis del orde moral, y sens veurerse obligat á concedir cosas clarament impossibles. Per exemple, la mort de Cesar assassinat en lo Senat per Bruto (12) es un fet cert, indubitable, que rehuneix tots los caràcters de certitut històrica, y que no puch negarlo sens destruir la certitut de las historias, y sens contradir á las reglas de la crítica y de la moral, quens dirigexen en los negocis de nostra vida.

No es regular que algú pretenga quels miracles del Evangeli, com per exemple la resurrecció de Jesucrist, sian mes certs y mes bèn provats que la mort de César; y qualsevol se contentará en que se presenten ab tanta claredat y certitut com aquell assassinat. Es veritat que entre la

(12) *Aquest César absorbí la autoritat del Senat y se feu proclamar Rey, pero los Senadors continuavan en son ofici com los Diputats que hem vist de Corts al costat del nostre Rey; y Bruto no podent sufrir ni lo nom de Rey, lo travessá á punyaladas en la mateixa sala del Senat,*

mort de César y la Resurrecció de Jesucrist, hi ha la diferencia de que la una es un fèt natural, y l'altra un fèt miraculós; pero miradas segons las reglas de crítica no hi ha cap diferencia: y la rahó es, perque la Resurrecció de Jesucrist (y lo mateix tot altre miracle del Evangeli) la sabem sols per lo testimoni de la historia, no com á miracle, sino com un fèt sensible que succehí en presencia de molts testimonis, del mateix modo que lo assassinat de César devant de tots los Senadors. Respecte dels sentits un miracle es un fèt natural y ordinari, pues se presenta á la vista ab tota naturalitat (com v. g. Jesucrist del mateix modo se veyá, caminava, y parlava despres de ressuscitat que antes de morir) y tan solament es un prodigi y un fèt sobrenatural respecte del enteniment, que vol averiguar la sua causa, y no la troba dins l'orde de tota la naturalesa criada.

Sè també que un home prudent deu desconfiar molt de tot fèt marvellós, y que no deu ser fácil creyent, sino que deu primer ecsaminarlo ab major escrupulositat á proporció que lo fèt es mes extraordinari é improbable. Y los miracles son molt improbables per rahó de apartarse de

las reglas y orde natural, y de consegüent lo que bastaria per provar ab tota certitut un fèt natural y comú, com la mort de César, no será suficient per provar la certitut de un miracle com lo de la Resurrecció de Jesucrist. Tot axo es veritat, quant las provas del miracle no excedexen á la improbabilitat intrínseca del fèt; pero quant ellas la excedexen, y son de tal pes, que produhexen una plena convicció de nostre enteniment, igual y major á las que provan lo assassinat de Cèsar, en tal cas no hi ha cap diferencia entre la certitut y credibilitat de un fèt natural y un de miraculós; com entre la mort de César, y la Resurrecció de Jesucrist. Si un miracle provat de esta manera fos fals, sería un prodigi lo mes monstruós, pues no podriam trobar la sua causa en tot l'orde natural, ni fora de éll.

Digan lo que vullan los incréduls, que si jo haguès vist com Lazaro exia del sepulcre al manament de Jesucrist, forsosament hauria cregut lo miracle obrat. Y del mateix modo forsosament lo creuré si per medi de provas certas é indubitables, arribo á quedar plenament convensut de que foren molts los testimonis oculars de aquest fèt tant estupendo. Aquest es lo

verdader estat de la qüestió, en que se tracta de fets, y no de discursos metafísics: y així devem sobre assó estar á la historia, y á sola la historia.

De tots los miracles que podria alegar á favor del Cristianisme, unicament examinaré los que se llegexen en lo *Nou Testament*; perque essent aquestos verdaders fonaments de la fé cristiana, provada la sua certitut ja basta, sens necessitar-se la dels que se llegexen en lo *Vell Testament*, y altres llibres. = La historia de Jesucrist y dels seus miracles se ha de traure dels escrits que juntats componen lo llibre que anomenam *Nou Testament*, quels cristians guardan ab veneració com á obra dels Apostols, y dels primers dexebls de Jesucrist. Aquest llibre se compon dels quatre Evangelis, de las Actas dels Apostols, de las cartas de S. Pau, de S. Pere, S. Joan, S. Jaume, S. Judas y del Apocalipsis. Pero no havem de creure á cegas lo qu'els cristians diuen, y averigüem nosaltres mateixos si aquestos escrits son autèntichs: esto es, si realment foren compostos per los autors á qui se atribueixen, com lo Evangelí de S. Matheu si verdaderament fou escrit per S. Matheu, lo de S. Joan per S. Joan, y així dels demes.

§ II.

Los llibres del Nou Testament son autèntichs, esto es, son compostos per los Apostols y Dexeables á qui se atribuexen.

- I. **L**a creencia pública de la Iglesia.
- II. La autoritat dels escriptors eclesiastichs dels primers sigles.
- III. Lo testimoni expres dels heretges y dels Gentils.
- IV. Y la inatexa lectura dels llibres del *Nou Testament*, tot concorre á demostrar, que cada un de estos llibres es del autor qual nom se llegeix en lo seu comensament.

I. Las sectas ques diuhen cristianas encara que oposadas sobre varios punts, no obstant totas creuhen que los llibres del *Nou Testament* son obra dels Apostols y dels dexeables que se anomenan autors de ells (13).

(13) *Los Luterans, Calvinistas, y demes protestants y heretges son cristians, porque son batejats, pero no son de la*

¿Y per quina rahó podré despreciar un testimoni tant unánime y tant fundat? ¿Un testimoni que no pot errar? ¿Un testimoni de un fèt de la major importancia, que facilment se pot saber si es verdader ó fals? ¿Puch creurer quels cristians dels primers sigles fossen tant imprudents y tontos, que admetessen uns escrits per regla de la sua fé, vida y costums, sens averiguar antes si eran realment obra dels Apostols baix de qual nom sels presentavan? En esta qüestió, la pública creencia de la Iglesia en una prova decisiva. Qué? la creencia de la Iglesia será de inferior

Iglesia de Cristo, ni dels Apostols, pues esta es la sola Romana. No obstant tots ells admeten los Evangelis, y demes llibres sagrats. Baix lo nom de Protestants, pres en sentit rigurós, sols van compresos Luterans y Zuinglians per haver protestat del Decret publicat contra ells en la Dieta de Spira, apellantse al Emperador en lo Concili General futur. Pero ara per Protestants comunament se entenen tots los heretges de todas las sectas, que en Europa, ja son casi innumerales. Solament en Inglaterra passen de dos centas.

condició á la dels Gentils? ¿No admetem que Homero, Thucidides, Xenofonte, Tito-Livio, son los verdaders autors dels llibres que corren baix dels seus noms, per la sola opinió pública, que dels antichs ha baxat á nosaltres? ¿No crehem quels escrits de Confúsió y del Alcorán son compostos per Confúsió y Mahoma, porque aqueixa es la opinió pública dels Xinos y dels Mahometans? ¿Pues porque la pública creencia de la Iglesia no ha de ser nos una prova certa de que los Apostols y dexebles son los autors verdaders dels llibres quens presenta baix dels seus noms? Per saber qui fou lo autór de qualsevol llibre antich sia sagrat ó profá, no tenim altre medi que la tradició ó noticia que passa de uns á altres, com de pares á fills; y la autoritat de esta tradició es major, á proporció de la major importancia del llibre, y del interes quens porta. Ara pues, ¿se ha vist jamay á favor de un llibre una tradició y opinió tan ferma, tan unánime, tan extesa com la dels cristians respecte de aquestos llibres del *Nou Testament*? ¿Y se ha vist jamay llibres que se hajan mirat ab mes interes? *Luego aquesta opinió pública de la Iglesia es una prova certa de la autoritat de estos llibres.*

La creencia actual dels cristians en orde á estos llibres no pot haver comensat sino quant comensá la Iglesia ; y sino quem digan ¿en quin sigle y en quin país suposarém haverse forjat dits llibres? ¿Qui direm que ha estat lo falsari de tants escrits de un estil y caràcter tant diferent? ¿Qual fou la primera Iglesia quels rebè? ¿De qué modo passaren dels Grecs als Llatins, y dels católichs als heretges? ¿Com ha estat que ni jueus ni gentils may han descubert aquexa impostura, ni han dit axo á pesar de ser tant enemichs del cristianisme? Si fins tres cents anys despres de la mort de Jesus no se oí parlar en la Iglesia de ningun escrit dels Apostols, com predican los increduls, ¿per quina bruxeria tant rara los cristians de tot lo mon cregueren de repente que los *Evangelis y Epistolas* eran obras dels Apostols, si realment eran de un falsari y embustero de aquells dias? Axo es inconcebible.... Seria cansarse en vá voler respondrer á estas y altras preguntas semblants, que podrian ferse. Qualsevol de exas suposicions que se adméti, será impossible esplicar com estos llibres del *Nou Testament* han arribat á ser la regla y lley suprema de la Iglesia; y es una cosa clara

dient, *quel's Apostols los escrivueren, y entregaren d la Iglesia ja en son naxement.*

II. Que realment fou axis se prova ab tota evidència. Perque, pujant de sigle en sigle fins al temps dels Apostols, se troba una infinitat de escriptors que citan traduexen y explican á estos llibres com á obra dels Apostols. (No parlo dels sigles posteriors al tercer, perque tots los incréduls ja convenen que desde aquest sigle, los cristians sempre han cregut que estos llibres eran dels Apostols.) Y axis començo la prova desde l' any 200 á 300 de Cristo, ques diu

SIGLE TERCER (14).

Aquí desde luego sens presenta Orígenes sobre lo any 228, lo qual parlant dels qua-

(14) *Molts del poble ignoran lo significat de Sigle, y lo modo de contarlos. Sigle es un espay de cent anys. Los cristians contem desdel Naxement de Cristo per ser una época tant senyalada. Al cap de cent anys comensá lo sigle segon, etc. Ara estam dins lo sigle 19, perque ja quedan atrás divuyt cents anys cumplerts.*

tre *Evangelis*, diu: *son venerats en tota la Iglesia de Jesucrist que està baix del Cel*. Tertulià, de præscript. c. 28. y en lo Apologet. c. 51. (que encaraque passà la major part de la sua vida en lo sigle segon, ell morí en lo tercer, esto es lo any 220,) cita las cartas que S. Pau havia enviat á á las Iglesias de Roma, de Corinto, Filippo, Éfeso, Tessalónica, y demes escrits dels Apostols, anyadint: *los escrits dels Apostols se llegexen en todas las Iglesias Apostólicas, quals escrits parlan lo llenguatge dels Apostols, y representan lo caràcter de cada hu de ells*. Acusa luego al heretge Marcion de haver alterat lo *Evangelí de S. Lluch*, y per cónvencel li presenta los exemplars rebuts en todas las Iglesias fundadas per los Apostols. De aqueix sigle tenim també á Hesichi, Lucià, Victorí, Comodià contra Pagans, Anatoli, Símaco, S. Dionis Alexandrino contra heretgias, Gregori Taumaturgo, S. Hipolit &c. &c., los quals seguexen y se servexen dels matexoſ *Evangelis y Epistolas* que nosaltres llegim, que citan y anomenan de un á un, com qualsevol ho pot anar á veurer. Y així pujem al

SIGLE SEGON.

En aquest veyem á la cabecera á S. Ireneu en lo any 198, que refuta la heretgia Valentiniana, demostrant la veritat de la naturalesa humana de Cristo, valentse dels *Evangelis*, *Actas* y *Epistolas dels Apostols* com de uns llibres sagrats, y rebuts per auténtichs en totas las Iglesias. Mes amunt en lo any 180 se descobra á Climent Alexandrino, que en las suas obras tè copiadas materialment moltes paraulas que llegim en los *Evangelis* y demes llibres del *Nou Testament*. En lo any 169 encontram á S. Justino, que entre las suas obras nos dexá un escrit al Emperador Antonino, Apolog. 1. n. 67, en que parla del costum que desdel principi se observava entrels cristians, de llegir en las suas juntas religiosas los llibres dels *Profetas* y dels *Apostols*, com fan ara en la Missa y horas canónicas. En las cartas que nos han quedat de S. Policarpo Bisbe de Esmirna martirisat en lo any 166; y en las de S. Ignasi Bisbe de Antioquia que patí martiri en lo any 114, també se troban citats á cada pas textos dels *Evangelis* y *Epistolas* com á pertanyents á la Sagrada

Esriptura. Eusebi, en la sua historia ecclesiástica, parlant del sigle segon, diu; que Panteno fundador de la escola de Alexandria en dit sigle, en un poble de la India trobá establerta la fé de Jesucrist y lo *Evangelí de S. Matheu*. Molts altres podria citar com son, Taciá contra los Gentils, y Atenágoras sobre la resurrecció dels morts, las obras dels quals se troban al ultim de las de S. Justino; Apolloni contra lo heretge Montano; á Maximo contra Marcion, Papias, y á una infinitat de altres que escrigueren fundats en los *Evangelis* y demes escrits del *Nou Testament* que citan á cada pas; pero estos bastan per provar que *dits llibres ja se llegian en lo sigle segon en totas las Iglesias del cristianisme, y de consegüent que no foren forjats en lo sigle tercer com volen los incréduls*. Anem ara á veurer si foren fabricats en lo sigle segon. Axo ho veurem examinant lo

SIGLE PRIMER.

En aquest sigle encaraque foren molts los escriptors ecclesiástichs celeberrims, que havian tingut familiaritat ab Cristo y los Apostols, no obstant pochs han arribat á

nosaltres, exceptats los sagrats llibres del *Nou Testament* com diu Gravesson. Los escriptors de aquest sigle, uns demostravan la veritat de la Religió cristiana, y provavan, contra dels Jueus, que Jesucrist era lo verdader *Messias* que èlles esperavan, que era verdader Deu, y que en èll se havian complert totas las profecias; y per lo tant que la lley de Moysés, ceremonias y sacrificis estavan abolits per Cristo. Altres escrivian contra la Idolatria, demostrant que no hi havia sino un Deu criador de Cels y terra. Altres componian llibres y catecismes per instruir en los misteris de la fé y preceptes als novament convertits. Altres se ocupavan en apuntar los perills, los treballs, las persecucions y torments dels mártirs. Altres escrivian cartas als cristians com havia fet S. Pau, per encendrels y animarlos á sufrir ab paciencia las persecucions y torments dels tirans. Y altres finalment escrivian contra los abusos y heretgias que naxian.

La major part de estas preciosas obras se han perdut, pero no obtant algunas se conservan encara. Se podrá objectar; ¿si aquellas obras se perderen, com se pot saber que existian y de que tractavan? Pero aqueix dubte no serveix, porque en los

escriptors del segon y tercer sigle se troban citadas, y de consegüent existian en aquells temps, y sabem de que tractavan; pero despres entre guerras y persecucions se han perdut. Una de las principals causas de esta pérdua creuré ha estat lo furor ab que los enemichs de nostra Religió han buscat y cremat, en varias épocas, los llibres dels cristians majorment en aquells primers sigles; de modo que fou una especial providencia salvarse los llibres sagrats. No obstant de tanta persecució alguns autors se conservan encara, com Sant Policarpo, y Sant Ignasi martir, los quals encara que moriren en lo sigle segon, no obstant se poden també contar per escriptors del primer, porque en éll passaren la major part de la vida; y S. Climent company de S. Pau, que governava la Iglesia de Roma en lo any 70. Estos tres en las suas cartas portan molts trossos dels *Evangelis y Epistolas del Nou Testament* citats com á pertanyents á la Sagrada Escripura. Papias Bisbe en Frigia, en lo llibre *Exposició de las paraulas del Senyor*, expositant lo cap. 20 del Apocalipsis se equivocá, é inferí malament que despres de la Resurrecció universal Cristo viuria corporalment ab los justos per lo

espay de mil anys: morí lo any 150, y lo seu mestre S. Joan Apostol havia mort en lo any 104. Segons la historia de Eusebi, Papias en la sua obra fa menció dels *Evangelis de S. Matheu y S. March*. Joseph Flavio en lo llibre 18 de las antiguitats cap. 3 dona testimoni de la vida, miracles y Resurrecció de Jesucrist usant las matexas paraulas que llegim en los Evangelis. Eusebi en la *demostració del Evangeli* cita las paraulas de Joseph. Sant Dionis Areopagita, convertit en lo any 50, escrigué molts llibres, y en tots ells se troba la doctrina dels Evangelis y demes llibres del *Nou Testament*. Finalment Hermas de-xeble de S. Pau escrigué la obra dita del *Pastor*, tant conforme á la doctrina del Evangeli y fets de Cristo, que en los primers sigles molts escriptors lo citavan com á llibre sagrat, concedintli tanta autoritat com á las Epistolas de Sant Pau. Altres encara podria citar que també se conservan, pero los mencionats son suficientes per manifestar que lo *Nou Testament* no fou obra del sigle segon, pues que se llegia en lo primer; y se veu la falsedat dels incréduls, quant diuhen que fins al cap de dos ó tres cents anys que havia mort Cristo, ningú may havia llegit ni oít parlar dels *Evangelis*, y escrits dels Apostols.

Desdel sigle tercer, pues, tenim una cadena d'escriptors que donantse la ma de uns á altres, nos acompanyan fins als Apostols y á son Divino Mestre. Los del sigle tercer nos expliquen lo *Evangelis* y demes llibres que tenim del *Nou Testament*, segons la inteligencia y sentit dels Pares y Doctors del segon. Los Pares y escriptors del segon eran dexeables dels del primer, y los del primer, eran companys y dexeables dels Apostols. Tots explicavan los matexos *Evangelis*, que nosaltres tenim com á obra dels Apostols, quals estos havian entregat á las Iglesias fundadas per èlles, y los cristians los llegian en las suas juntas religiosas. Ara pues, aquestos llibres han estat celebrats desdel comensament de la Iglesia, èlles son citats per homens grans, y uns contemporáneos dels Apostols, y altres contemporáneos dels dexeables dels Apostols. La major part de estos homens derramaren la sua sanch per testificar las matexas veritats y los matexos fets que portan aquestos llibres. Luego tenim que èlles los havian llegit, puix quels citan. Luego èlles creyan, que los Apostols y Evangelistas ne eran los Autors, puix á èlles los atribuexen y citan ab son propi nom. Ells estavan bèn certs de axo, puix que uns vivian en los

matexos temps dels Apostòls, y altres no n'eran molt distants. A no estarne certs, ¿se haurian dextat matar per sostenir axo? per confessar la doctrina que portan?

¿Que podrán respondrer los incréduls contra de esta prova tant convincent? ¿Dirán que del tercer al quart sigle foren forjats no sols los *Evangelis*, y demes llibres del *Nou Testament*, sino també tots los autors que atribuhim als sigles segon y primer? Pero ¿com será asso concebible? Los escriptors del tercer sigle nos esplican la doctrina dels *Evangelis* apoyats en la autoritat dels del segon; los del segon citan los del primer; y los de aquest parlan de Jesus, y dels Apostòls, com de una cosa de son temps. ¿Y es possible que tots estos llibres sian fingits? ¿De ahont haurá exit lo forjador de tants centenars de escriptors, ¿Dirán que los escriptors del tercer sigle solament fingiren los *Evangelis* y demes llibres del *Nou Testament*, y no los escriptors del segon y primer sigle? Pero, y alashoras ¿que farém de estos escriptors del sigle segon y primer? pues, com hem vist, seguexen y esplican lo mateix *Evangelí*. Luego han de dir, ó bè que en lo sigle tercer no sols se forjá lo *Evangelí*, sino també tots los escrits que nosal-

tres atribuim als sigles segon y primer; ó bé han de confessar ab nosaltres que lo *Evangelí* y demes escrits del *Nou Testament* foren compostos en lo sigle primer, y que son obra genuina dels Apostols.

Ames de que: Desdel tercer sigle baxant cap á nosaltres tenim luego á Sant Geroni, S. Hilari, S. Ambrós, S. Joan Crisostomo, S. Agustí, S. Gregori, Eusebi &c &c., que explican los matexos *Evangelis*, valentse per axo dels escriptors dels tres primers sigles que citan á cada pas y dels quals molts eran contemporáneos. Y axis, si los dels dos primers sigles podian ser fingits; igualment podrán dirho dels del tercer y demes llibres que han exit desdel tercer sigle fins á nosaltres; pues estos no sè quin privilegi podrán tenir, y per altra part tots se donan la ma de uns á altres, y forman una cadena que en ningun temps se troba trencada, que puja de nostres dias fins á Cristo. Y de consegüent se hauria de dir, que may han existit tals escriptors qu'es diguessen Thomás, Gregori, Agustí, Ambrós, Geroni, Cipriá, Origenes, Tertuliá, Ireneu, Policarpo, Ignasi, Papias, Climent, Joseph de las antiguitats, Dionis, Hermas, Pau, Joan, Pere, Jaume, Lluch, Matheu, ni tampoch

Cristo; sino que tot es un somni y una farsa de quatre impostors, que han forjat tots los llibres dels cristians y los han donat lo nom quels ha plagut. Y en aqueixas, també se deuria dir que han estat forjadas per los cristians las historias profanas, y tots los llibres del mon que parlan, y donan testimoni dels fets de Jesucrist, com entre altres, los escrits de Cerinto, de Juliano Apóstata, de Celso, de Mahoma, &c. &c. y també los dels arxius del imperi Romá. Pero per creurer possible axo no bastaria ser un home loco, sino que seria menester ser pitjor que los dimonis; pues estos convensuts *creuhen y tremolan*. ¿Que tenim donchs de tot lo dit? tenim que tots aquells que diuhen que fins al sigle tercer res se sabia de la vida y miracles de Jesucrist, y que fins alashoras no se havian vist *Evangelis*, ni altres llibres que parlassen de ell, son uns homens dignes de tota nostra compassió, perque ó bè son uns ignorants que se han dexasat seduir de quatre incréduls, ó bè enganyats de las passions diuhen lo que no creuhen; pero que voldrian fos veritat lo que ells diuhen per desferse de una Religió que troban pesada, perque los amenassa castigar las suas desinvoltu-

ras. De consegüent consta ab tota evidència que los *Evangelis* y demes escrits que llegim baix lo nom dels *Apostols* y *Dexebles* de *Jesucrist*, son los matexos que los *Apostols* entregaren á las *Iglesias* en son comensament, y que sempre mes se han llegit en ellas fins al dia de avuy, devant dels cristians. Me he entretingut en esta prova, perque me apareix mes clara, y de las mes convincents.

III. *Anem á provar lo mateix ab lo testimoni dels heretges.* Mentres vivian los *Apostols* ja alsá bandera *Cerinto* en lo any 54, que entre altres errors predicava que *Jesus* era un pur home, nascut de *Joseph* y *Maria*, y que al temps de batejarse entrá en ell *Cristo* impassible é immortal. Admetia solament lo *Evangelí* de *S. Matheu*, pero mutilat (15). Defensava la observancia de la circumcisió, y per axo no admetia las *Epistolas* de *S. Pau* que ensenyan havia cessat la obligació de

(15) No se citan molts heretges del temps dels *Apostols* com *Simon Mago* en lo any 34; á *Menandro* any 73, &c. perque uns se fingian *Messias*, y altres negavan la *Divinitat* de *Jesucrist*, si bè que tots confessavan los seus fets maravellosos.

tal observancia : Axis Gravesson. Entre los molts heretges ques manifestaren luego, los uns admetian, y los altres desprecia-
 van la autoritat de las cartas del *Nou Testament*, pero uns y altres regonexian que eran obra dels Apostols y Dexebles de Jesus. Heracleon, Ptolomeo, Valentí, apoyavan la sua secta sobre textos del *Nou Testament*, que interpretavan á sa moda, prenent que lo sentit que èlls los donavan, era la doctrina dels Apostols. Los Ebionitas nascuts en lo any 72, tenian un *Evangelí* quel titulavan *Evangelí segons los Hebreus*, lo qual segons S. Geroni que lo havia llegit, era lo de *S. Matheu* un poch alterat. Aquestos eran Jueus que volian conservar las ceremonias de Moysès, y per axo deyan que S. Pau era un Apóstata de la ley porque ensenyava lo contrari en las suas Epistolas, que miravan com heréticas; pero en axo mateix se veu que creyan eran suas (16).

Los Marcionitas al contrari, porque miravan la ley de Moysès com á mala, admetian las Epistolas de S. Pau y lo *Evan-*

(16) *Apóstata de la fé es un que haventla rebut, y estant batejat tot ho abandona, y no creu cap dels seus articles.*

geli de S. Lluch, pero ab varias correccions que deyan devian fersi. De axo Tertuliá treya una prova evident de la antiguitat dels exemplars catolichs; dient: *Marcion volent corretgir lo nostre Evangelí, confirma que lo nostre es anterior, pues vol retocar lo que ja existeix; y que lo seu es nou.* Marcion sembrava los seus errors en lo any 146. Si en aquest any lo Evangelí de S. Lluch ja era anterior y vell, ja era del sigle dels Apostols. Las diferents sectas conegudas baix lo nom de Gnostics deyan quels Apostols no havian entès lo verdader sentit de la doctrina de Jesucrist, y èlles la explicavan á sa moda, y axis, al mateix temps que negavan la autoritat dels llibres del *Nou Testament*, confessavan que eran obra dels Apostols. De tots los heretges antichs, solament consta dels Maniqueus del sigle quart, que se atrevissen á negar que los Evangelis y y demes llibres fossen dels Apostols. Pero axo ja era massa tart, y tot lo que deyan no tenia cap forsa contra la creencia constant y universal dels tres sigles anteriors. A mes de axo, basta llegir á Sant Agustí en lo llibre contra Fausto, per veurer que tots los arguments dels Maniqueus no estan fundats sobre principis de Crítica, que

no citan cap testimoni, que no se apoyan en la antiguitat, ni en la historia, ni en la rahò; y que solament los negavan perque la sua nova doctrina se oposa á la dels Evangelis. En una paraula: *de tants heretges que exiren ja en lo primer segon y tercer sigle, cap se troba negués la veritat del Evangeli, y miracles de Jesucrist.*

Luego puch dir ab Sant Ireneu Bisbe de Leon en lo sigle segon, que: *es tanta la certitut del Evangeli que la confirman fins los heretges, pues cada hu de ells busca en los Evangelis la prova de la sua doctrina.* No negan, pues, sian dels Apostols, sino que volen entendrels millor que los matexos Apostols y que tots los Sants Pares (17).

(17) *Aquest ha estat sempre lo caracter de tots los heretges, y demes apòstas de la Religió: esto es, la superbia. Ells tots sols volen tenirse per illustrats é intelligents, ab axo desprecian la autoritat y rahons dels demes que no son del seu partit. Així succehia ja en temps dels Apostols ab los Cerintians, despres ab los Ebionitas &c. &c. Així ab los Lutherans, Calvinistas &c. &c.*

Al testimoni y confessió forçada dels heretges antichs, podem anyadir lo testimoni dels gentils y jueus enemichs de la divinitat de Jesucrist, que á pesar de interesarlos molt la falsificació dels Evangelis, jamay han manifestat cap suspita sobre de ells.

*En quant als jueus, es cert que may han contradit la autoritat dels Evangelis, pues res se encontra de axo ni en los Rabins (18), ni en los Talmuds (19) ni en lo diálogo de S. Justino ab lo Jueu Trifon. Aquest silenci es una prova convincent, perque es igualment cert que tenian noticia de estos llibres ja desdel principi del Cristianisme, y antes de la ruina de Jerusalem que fou en lo any 66, pues los Cerintians, com he dit, admetian lo *Evangelí de S. Matheu*, y Cerinto era contemporáneo dels Apostols. Luego vingueren los Ebionitas que eran propiament jueus partidaris de la Sinagoga mes que de la Iglesia, que admétian també*

(18) *Entre los jueus, Rabins, son los mestres que explican la lley de Moysés, dits també Escribas.*

(19) *Talmud es un llibre que conté tot lo cos del dret dels jueus.*

lo Evangeli de S. Matheu. Y estos comensáren en lo primer sigle vivint encara alguns Apostols.

En quant als gentils, es cosa sabuda que los que entre èlles se deyan filosops impugnavan la Religió de Cristo ab escrits, mentras los Emperadors la perseguian ab edictes y armas. Se conservan encara varios fragments ó trossos dels escrits de Celso, Hierocles, Porfiri, y del Emperador Juliano; y tenim las obras de Origenes, de Eusebi de Cesaréa, de Sant Geroni, y de Sant Cirilo de Alexandria quels refutaren. Ab los arguments y las respostas, veyem los punts que disputavan, y que res se tocava sobre la veritat ó autenticitat dels Evangelis. Y no pot pas dirse que no tinguessen noticia de èlles, porque Celso y Porfiri ne copian grans pedassos en las suas obras, y Juliano los cita moltes vegadas. Aquest, en un edicte en que prohibeix als cristians lo ensenyar en las Escolas públicas del Imperi, diu: *que vajan á las juntas dels Galileus, (20)*

(20) *Com Jesucrist era de la provincia de Galilea, los enemichs de nostra Religió, per mofarse dels primers cristians, los anomenavan Galileus.*

y espliquin allí los escrits de Matheu y de Lluch. Es clar, pues, que Juliano no dubtava que Matheu y Lluch fossen los autors de aquells escrits. Si los hagués tingut per fingits y no propis de Matheu y Lluch, no ho hauria dextat al tinter per debilitar la sua autoritat, y posarlos en despreci entre los cristians.

No sols en temps de Juliano Apóstata, que era en los anys 360, sino també en lo sigle antecedent, los Gentils ó Pagan creyan que los Evangelis eran obra dels Apostols; pues Diocleciá sobre los anys 286, maná als cristians entregar tots los seus escrits baix pena de la vida; ab animo de cremarlos, ja que no podia refutarlos. Tenim de tot axo que heretges, jueus, y gentils dels tres primers sigles regonexian los Evangelis per autèntichs, y obra genuina dels Apostols. ¿Ab quin dret, pues, y ab quinas novas provas venen ara los incréduls del sigle divuyt y dinou á disputarnos la autenticitat de estos llibres, y á volèrns fer creurer que foren forjats en lo sigle tercer? Despres de mil y vuyt cents anys que tota la Iglesia, los heretges y gentils los han tingut per ver-daders ¿ara nos exirán que no hi ha hagut tales carneros? ¿Ara estos haurán

descubert que tot lo món ha estat enganyat fins al present? !Qui tindrà aguantaderas per tant desbaratar!

IV. Finalment, *la última prova encara que no tant palpable, tal vegada la més convincent, se trau dels matexos Evangelis y Epístolas.* Es molt difícil forjar un llibre fingintli lo nom del Autor y lo temps, de manera que nos' conega, y molt difícil un gran número de llibres en los quals se ha de conèixer necessàriament las diferents mans, y casi es impossible no quedin senyals del temps en que se escriuhen per mes precaució ques tinga. Desde la restauració de la Crítica se han descobert varias imposturas y falsedats de esta especie, pero ningú fins ara ha trobat en los Evangelis y demes escrits dels Apostols cosa alguna que no sia perfectament conforme á la historia, als costums y usos del temps dels Apostols en que se escrivian, als llocs, á las personas que citan, al govern civil, al estat en ques trobava la Religió, y als fets y negocis públichs. Ells representan la situació dels Jueus baix la dominació dels Romans del modo que la porta Joseph, y las mudansas dels Prínceps que governavan la Judea, y dels Governadors de la Palestina y Siria. Res

los escapa contra la verosimilitut, contra la historia profana y ecclesiástica, ni contra la veritat que conexem per mil altres camins. ¿Sería possible tanta exactitut si estos llibres del *Nou Testament* fossen obra no dels Apostols, sino de quatre embusteros; impostors, y falsaris del sigle tercer y segon? Los embusteros y falsaris no van tant connexôs, y necessariament cauhen en mil contradiccions palpables, majorment en punts de historia. *De consegüent no podem rehusar ni despreciar la autoritat de estos llibres sens destruir totas las reglas de la justicia, de la raho, de la historia, y de la Critica* (21).

Qualsevol pot conexer la forsa de aquesta raho encara que negativa. ¿Ab quants ca-

(21) *Qualsevol que vulla veurer los principals arguments que Volter y demes incréduls objectan contra los Evangelis y altres llibres sagrats, y las soluciones cabals que donan los catòlichs, los trobará reduits en el Abate Nonote traduit en castellá per Mestre Martinez; y en las Vindicias de la Biblia de M. Du-Clot també traduidas. Allí se veu del modo que los enemichs de la Religió truncan y falsifican los llibres sagrats, fentlos dir lo que may han dit.*

ràcters, no es pintat y descubert en aquells llibres lo sigle de Jesucrist, y la ma dels Apostols?

No pot dubtarse que la major part dels llibres del Nou Testament se escrivueren antes de la última guerra dels Romans contra dels Jueus. Perque en los Evangelis de S. Matheu y de S. Lluch llegim profetizada la destrucció de Jerusalem y del seu Temple, qual profecia es regular haurian omitit ó dextat si haguessen escrit despres de aquella destrucció. Axis veyem que S. Joan no refereix esta profecia de Jesucrist, sens dubte perque escrivint ell lo seu Evangeli despres del siti y destrucció de Jerusalem, no hauria tingut tant pes dita per ell, com per los demes Evangelistas que escrivueren antes. Luego los Evangelis de S. Matheu y de S. Lluch foren escrits antes de la destrucció de Jerusalem.

Mes: Sant Lluch, autor de las Actas dels Apostols, representa á estos actualment en mitg de Jerusalem ensenyant en lo temple, citats devant dels Sacerdots y Magistrats; á S. Pau sufrint un interrogatori dels Governadors Romans, parlant en presencia del Rey Agripa, y enviat á Roma pres per ser judicat per Neron. *Lue-*

go tenim que quant S. Lluch escrigué las *Actas dels Apostols* encara existia la ciutat y temple de Jerusalem, y los Jueus conservavan los seus Sacerdots y Magistrats. Ell mateix diu, que escrigué esta historia despres de haver escrit lo Evangelí de son nom. La Epístola als Gálatas es també anterior á la rendició y destrucció de Jerusalem; pues en ella S. Pau se dedica en provar que ab la vinguda de Jesucrist havian cessat la llei y ceremonias de Moysés refutant la opinió dels predicadors jueus, que pretenian se devian observar com antes. Si ja alashoras fos estat destruit lo temple, no hauria tingut lo Apostol que cansarse, pues destruit aquell, que era lo únich temple que podian tenir, quedaren abolits los sacrificis, ceremonias, y fins lo Sacerdoci se confongué y perdé ab la confusió y mescla de las Tribus. Y assó mateix hauria servit al Apostol de una prova de fèt y convincent, de que la llei de Moysés quedava abrogada per la de Jesucrist, y no obstant nos val de aqueix argument tant óbviu, que no es regular hagués despreciat. *Luego es clar, que la carta als Gálatas fou escrita antes de la destrucció de Jerusalem.* Y lo mateix se ha de dir de la

Epistola als Hebreus, en que lo Apostol parla del Temple, del Santuari, y de tot lo ritu levitich com de cosas que actualment existian (22).

Mes, totas las Epistolas de S. Pau no eran uns papers obscurs y ocults: eran cartas dirigidas á cossos numerosos, y contenian instruccions destinadas á llegirse publicament en las juntas ó reunions dels cristians (23) ¿Y un falsari que hagués

(22) *En la lley antigua hi havia dos maneres de Levitas. Levitas Sacerdots que eran descendents de Aaron, y Levitas que eran solament Ministres que servian en lo Altar, com que diguessen Diacas, que eran de un altre llinatge.*

(25) *Encara que sò enemich capital de la traducció de la Biblia en llengua vulgar, perque entenich que los heretges ab capa de devoció sempre han procurat axo per posarla en mans del poble ignorant, á fi de que cada hu la entenga é interpreti segons lo esperit privat, y se alsí en la Iglesia una confusió de llenguas, y vingan en despreci la Sagrada Escriptura y la Religió; no obstant quant se parla de las Epistolas de S. Pau m'ho de pensar, pues entenich, que qual-*

pres lo nom de S. Pau hauria enganyat als fiels de Roma, de Corinto, de Éfeso, de Tessalónica, als dexebls dels Apostols, Tito, Timoteo, y Filemon?

Altre argument encara es, que totes las Epístolas estan plenas de particularitats que manifestan clarament lo mestre y fundador de las Iglesias Apostólicas. En ellas se veuen las respostas á diferents preguntes quels primers fiels feyan á S. Pau sobre lo matrimoni y virginitat, sobre la celebració de la Eucarístia y sagrada comunió, (24) sobre si podian menjar las vian-

sevol pot llegirlas ab molta utilitat sua mentras vajan acompanyadas de notas explicativas posadas no al ultim, sino en los marges de sos respectius llocs, porque ab un cop d'ull se vegin: pues qui llegexi estas Epistolas ab humilitat y devoció per trauren profit, y no per curiositat, á mes de fortificarse en la fe, experimentarà una dolsa unció de esperit, y consol en las afliccions, y miserias de esta vida.

(24) *Al principi de la Iglesia, despres de la lectura del Evangeli y oració ques tenia, y la comunió ques dava als fiels, se feya un conxit, en que tots men-*

das ofertas als Idols, (25) y sobre altres punts de moral y disciplina to prácticas de la Iglesia. ¿Com un altre hauria tingut noticia de aquells dubtes sino S. Pau á qui se consultavan? ¿Com un altre hauria respost de modo que fes creurer als

javan junts en memoria de la Cena de Jesucrist. Y en lo cap. 11. de la 1.ª als Corintios S. Pau los esplica com devia celebrarse.

(25) *Los Gentils no conexian lo ver-
dader y únich Deu criador de totas las
cosas, se havian inventat varios Deus
dependents, de un Supremo, que ado-
ravan en estàtuas y en son obsequi al-
savan temples, erigian altars, y sacri-
ficavan animals. Los cristians de Corin-
to dubtant si podian lícitamente menjar
de las carns ofertas als Idols ó Deus
dels Gentils escrigueren al Apostol, y
aquest los respon, que com lo Idol no
es res, podian absolutament menjarlas;
pero si de aqui podia escandalizarse al-
gú, creyent que aquell que menjava de
aquellas carns ab aquella acció adora-
va lo Idol, ó professava lo gentilisme,
en aquest cas no podian menjarlas. 1.^a
als Corintios cap. 8.*

fiels, que qui contextava era lo mateix Apostol, y no altre?

Per ultim per negar la veritat de totes las Epistolas del *Nou Testament* seria precis sostenir, ó quels Apostols no fundaren cap Iglesia, ó quels Apostols que las fundaren may ne escrigueren cap, ó que las verdaderas cartas que escrigueren se perderen, y sols nos han quedat las falsas y fingidas. = Pretendrer, que no hi ha hagut cap Iglesia fundada pels Apostols, seria dir que l' Cristianisme no ha tingut principi. Dir quels Apostols res escrigueren per la instrucció de las Iglesias que havian instituit, es negar sens prova ni fonament una cosa ben natural y verosimil per si mateix y confirmada per la tradició y escriptors contemporáneos, y de tots los sigles següents. Suposar que las Iglesias cremaren totes las cartas dels Apostols de qui havian rebut la fe y lo Evangeli, y en son lloch substituiren unas de forjadas per gent desconeguda, es una extravagancia que ab lo sol referirla queda refutada.

Totes las provas donadas, axis com convencen la autenticitat de nostres llibres sants, demostran igualment que no han patit ninguna alteració, ni variació substancial. Pues la veneració ab que los cris-

tians los guardavan majorment en los primers sigles, nos assegura y manifesta las diligencias que practicarian per conservarlos incorruptos. Durant la persecució de Diocleciá moltissims fiels se exposaren al martiri, antes que entregar estos escrits, y los que tingueren la debilitat de entregarlos, foren exclosos de la comunió dels fiels, fins despres de una llarga y severa penitencia. Los pastors y los fiels, los catòlics y los heretges, tots prenian gran interés, tots vetllavan en la conservació de tan preciosos monuments. Los exemplars estavan molt extesos y multiplicats, se havian traduït en varias llenguas (26),

(26) *Menos inconvenient hi ha en que los Evangelis, y demás llibres del Nou Testament se llegixin en llengua vulgar, que no lo Testament Vell en que tot se explica ab sombras y figuras, lo que facilmente pot donar ocasió de error al poble ignorant ques queda en la escorsa, y no penetra. Pero encara que lo Evangelí al principi se traduis en varias llenguas, ni anava en mans de tothom indiscriminadament ni pot dirse ques llegis en llengua vulgar, porque aquells idiomas al cap de alguns anys foren totalment variats, com*

y se llegian publicament en las juntas religiosas. De consegüent la mes petita variació y falsificació en uns llibres tan sabuts, tan importants y tan venerats, hauria fèt alzar un crit universal.

Sozomeno refereix que un Bisbe, perque va mudar un terme del Evangeli ab un de sinónim, que significava lo mateix, pero ab mes elegancia, causá un tumulto en la Iglesia. Sant Geroni traduint la Escripura preveya los clamors que de totas parts se alsarian contra de èll, si per desgracia se arribava apartar ni poch ni molt del text original, ó de las versions antigüas.

Es ben facil provar que los llibres que

succeheix á totas las llengüas, y no se variaren las primeras traduccions del Evangeli, sino que se conserváren y conservan en lo idioma antich. Lo exemplar hebreu se conserva y se llegeix en la antigua lengua hebrea molt diferent de la moderna. Y lo mateix passa ab los exemplars Grecs Caldaich, &c. Per llegir la escriptura ab profit se necessita en sentir dels SS. Pares fé, humilitat, mortificació de las passions, y sensillesa y no curiositat, quals circums-tancias no se encontran en lo comú del poble.

tenim dels Apostols sempre se han llegit del mateix medo, ni han patit cap mutació especial ni en la doctrina, ni en punts de historia; y per altra part es impossible senyalar lo motiu, ni lo objecte, ni lo temps, ni lo autor de la tal pretesa variació, y sino que ho fassan. Pero ja quels increduls nons oposan sino suposicions en l'ayre, dient: si podia haber estat assó ó alló, jo puch confondre's ab esta prova de fet que tenen devant los ulls, y no la veuen perque no volen. Llegiu los diré, encara que no sia sino de passo los innumerables escrits dels Pares y Doctors de la Iglesia, y trobaréu en élls copiat tot lo *Nou Testament* per enter. Allí trobaréu lo verdader sentit, y casi sempre las matexas paraulas de nostres llibres sagrats: de manera que si arribassen de repente á perdres (que es impossible) seria molt facil tornarlos compondrer de nou, recullint los textos espargits en los autors ecclesiástichs que han exit no sols desdel sigle tercer fins á nosaltres, sino en los tres primers sigles. Prova evident de que estos llibres del *Nou Testament* may han experimentat cap especial variació, pues los textos y citas ques llegeixen en dits escriptors per mes antichs que

sian, corresponen y se troban exactament en los exemplars del *Nou Testament* que nosaltres llegim.

Resulta de tot lo dit en aquesta qüestió: *quels Evangelis, Epistolas y demes llibres del Nou Testament son obras propias dels Apostols y Dexebles de Jesucrist, que han arribat á nosaltres ab la matexa puresa que exiren de las suas mans; y que tenim en ells una historia original contemporánea dels miracles que explica, que han servit de fonament per establirse la fé Christiana.* Ara, pues, podem trasportarnos al temps y lloch de aquells fets miraculosos: cridem los testimonis que son los Apostols, Dexebles y altres que se citan, femlos preguntas, y confrontem y pesèm totas las circunstancias del que referexen.

Per axó estudiaré lo carácter de Jesucrist y dels Apostols sos cooperadors y principals testimonis, examinaré los miracles de Jesucrist en general, lo fèt de la sua Resurrecció, y los miracles dels Apostols, y per no dexar res en assumpto tan important, exposaré, sens debilitar en res la sua forsa, las principals objeccions dels increduls.

ADVERTENCIA DEL TRADUCTOR.

Antes de passar avant en la lectura de aquest llibre, es necessari llegir, rellegir y enterarse be de tot lo contingut en aquest paragraf. Sempre se ha de tenir present quels Apostols y Deixebles foren los escriptors dels Evangelis y demés escrits del Nou Testament que desdel principi se han llegit sempre en las Iglesias, y de consegüent que fou impossible diguessen una cosa per altra. Qualsevol que perdi aquest punt de vista: qualsevol que se olvidi de las provas demostrativas de la autenticitat dels Evangelis, ó no estiga ben persuadit y convensút de axo, que no passi avant en llegir aquest llibre, perque serà temps perdut. Aquest paragraf conté lo fonament de tota la obra, y de consegüent faltant la sua intelligencia y penetració, ó alomenos la creencia, de poch profit servirà llegir tot lo demés.

§. III.

CARÀCTER DE JESUCRIST.

¿ Quals eran los projectes del Fill de Maria? ¿ Que vingué á anunciar á tot lo Mon? ¿ De quins medis se valgué per la execució dels seus plans? examinem axo.

Tota la terra estava alashoras sepultada en la impietat, en la superstició é idolatria; la Religió era casi generalment la escola dels errors y dels vicis; lo verdader Deu en ninguna part tenia temple sino en Jerusalem, y lo culto que se li tributava ordenat en la lley de Moysés; encara era desfigurát per las falsas tradicions dels Doctors. ¿ Que s' pensaría de un home, que en aquest estat de cosas y no fent cas de las preocupacions universals de cada poble á favor de la sua Religió, hagués formát lo projecte de reunir tots los pobles baix de un sol culto, y observancia de las lleys de un sol Deu? ¿ Aquesta idea pot cabrer, sino en una anima

abrasada en amor dels homens y de la virtut? ¿Trobarèm cap Filòsop per mes que se prediqui per amant de la humanitat que haja intentat igual empresa?

Pues axo es cabalment lo que proposa Jesus: y axo es lo que pronostica desdel principi de la sua carrera. Apenas havia juntat alguns dexebls ignorants y rudos, que ja anuncia que la sua Religió se extindrà per tot lo univers. No executa lo seu plan per graus, y segons las ocasions, ni lo exit felix de las primeras empresas l'animan á novas tentativas; sino que desde luego manifesta totas las miras, y descubra públicament tots los seus intents. Desprecia y perseguit en son propi país, marxa á altra terra, ben assegurat que per tot trobará quil rebrá bè; y proxim á ser portat al suplici á sufrir una mort ignominiosa, promet á una dona que derrama ungüents olorosos als seus peus, que la sua fè será celebrada en tot lo mon.

¿Ab que medis podria logarse un cambiament de Religió tan estupendo? Formemnos de Jesus la idea mes gran que pot convenir á un home. Consideremlo de un geni lo mes elevat, de una doctrina la mes pura, clara, y sólida, y de una vida irreprehensible, y, tot axo sol, de res ser-

viria per executar lo projecte. De manera que sens los miracles (de que ara no parlem (quant major enteniment, comprehensió, y sabiduría concedirém á Jesus, mes difícil parexerá pogues formar semblant designi y concebir tals esperansas, porque mes hauria previst los obstacles insuperables que se li havian de oposar. De modo que *sens una virtut sobre humana, y sens la operació dels miracles, jo no sè imaginar sino tres medis humans capassos de mudar repentinament las opinions inveteradas de un gran numero de homens que son : la forsa, la seducció, y la raho. Jesucrist may vá usar de la forsa ans bè esta sempre la tingueren y usaren contra èll los seus enemichs. Las rahons obran ab molta lentitut en los enteniments instruits y sólidos, y de res servexen en lo poble faltat de instrucció; y de consegüent de poca utilitat haurian servit á Jesus los discursos per obligar als homens á dexar las suas religions per abrassar lo Evangelí. No se valia Jesus de arguments; ensenya la sua doctrina ab autoritat, mana y no argumenta, ni escriu res. May se li vegé provar la sua doctrina ab sutilesas, ni refutar ab rahons la dels seus contraris. Elegeix per cooperadors uns homens sens*

instrucció incapassos de disputar ab los Escribas de Jerusalem, y Filosops de la Grecia. En mitg de principis los mes clars mescla ab una aparent imprudencia misteris, que apar repugnan al enteniment. La sua doctrina encaraque resplandeix per las suas altas veritats; no obstant ella es un escandol per los Jueus, una locura als ulls dels gentils.

Anem á veurer si se valgué del medi de la seducció, esto es, si era un impostor que enganyava á la gent. ¿De quin modo ha pogut lo autor del Cristianisme enganyar al mon? Sens dubte ab los seus prodigis. En efecte sobre ells se funda tota la sua autoritat. Pero si ab prodigis vá enganyar una gran part del mon, estos havian de ser falsos y aparents, obrats segons las forsas de la naturaleza y per virtut del dimoni, y en tal cas Jesus era un impostor diabólich, y embustero. Dich que havian de ser miracles falsos y aparents, perquè Deu, que, com hem vist, es qui solament pot fer miracles verda-ders ¿es posible que ab estos autorisés á un embustero? en tal cas sería autor de la mentida y del error. Pero no, Deu no ou la veu dels impostors. En la suposició pues quels prodigis que obrava Jesus fossen falsos

y trampas pera seduir al poble ignorant y sensill, ja no tenim en èll un home abra-sat en amor y desitg de encaminar als ho-mens á la sana moral, y ensenyarlos la verdadera Religió. Ja sens presenta com un home no exemplar de todas las virtuts, sino com un impostor, embustero, y blas-femo lo mes infame y criminal; pues ab aquells prestigis y bruxerías predicava, deya, y volia ser tingut per fill de Deu y verdader Deu. Anem á veurer si axo es componible ab lo carácter de Jesus, y modo ab que estengué la sua doctrina, y plantá lo Cristianisme.

2. *Quant mes se reflexiona sobre lo projecte concebut, emprés y executat per Jesucrist, tant mes se veu en èll un poder sobrenatural, y divi.* Llegim y mé-ditem los Evangelis, y veurem en primer lloch un retrato de èll en las suas obras y paraulas. Un carácter que no pot for-marse igual, encaraque reunissem en un sol home tots los talents y virtuts que se admiran en tots los homens que ha tin-gut lo mon. Ell persuadí la sua doctrina á una gran part del mon sens ningun au-xili humá. Y sens haver anat á estudi, com li objectan los seus enemichs, y en una edat en que los sayis apenas comensan la Filo-

sofia, explica èll los punts mes difícils dextant avergonyits als savis de la llei, que quedan admirats de la sua doctrina y respostas. A mes de que, fins á la edat de trenta anys feu una vida retirada y oculta, ajudant á treballar á un fuster, y en tota la Judea no hi havia sino los estudis dels Profetas. ¿Ahont pues havia de aprendrer aquella sabiduría tan universal y elevada? Desde la botiga de un menestral ix fèt de repente un mestre de Religió tan pura, y de una moral tan perfeta, que ab dinou sigles ningu ha estat capás de corregir, ni anyadir res á la sua doctrina.

Anyadim á axo, que per introduir esta doctrina del Evangeli no tinguè lo auxili de grans personatges com regularment succeeix; sino que elegeix per cooperadors á uns homens pobres, despreciables, sens lletres ni valiment, dels quals uns erau pescadors, altres negociants: y èll mateix no tenia ahont reclinar lo cap. Nos valgué pues dels diners y riquesas que son un medi tan poderós per tenir partit y per fer seguir á la gent. No obstant ab dotse companys miserables arrastra la major part del mon, y persuadeix unas cosas tan difícils com son lo abandonar las inveteradas supersticions, creurer una

doctrina y uns misteris imcomprehensibles, y que un home pobre, descals, perseguit, assotat, escupit, mofat y clavat en una creu, era Fill de Deu y verdader Deu.

3. *Se aumenta encara la admiració si posem los ulls en la moral que ensenyava.* Tot lo mon coneix que lo medi mes segur per introduir una doctrina nova, es afavorir ab ella las passions, perque facilmente creyem tot lo que es conforme á nostres desitgs, pues nostre enteniment facilmente se dexa persuadir de allo que gusta, y vol lo cor. De aquest medi se valgué Mahoma per extendrer la sua secta; del mateix se valen los heretges per anar contra la Iglesia católica, y aqueixa es la basa del sistema dels increduls, en que tot tira á afavorir las passions. Per axo troban tants companys. ¡ Pero quant diferent es la moral de Jesucrist! Los homens no sabian á qui havian de adorar, ni tampoch lo modo; y Jesus ab una paraula tirá per terra la impietat; descubríla imperfecció de la lley Judayca, y sentá la basa de la Religió evangélica: *Deu es esperit, y los que lo adoran han de adorarlo en esperit y en veritat.* Ab esta sentencia nos ensenya la primera de las virtuts morals, y nos fa veurer, que encaraque la Reli-

gió está unida ab las ceremonias y práctica exterior del culto, no obstant, los sentiments y afectes del cor son la part mes principal de ella. Per axo moltras vegadas reprobá las maximas supersticiosas dels Fariseus que preferian la observancia de las ceremonias de la ley á las obligaciones mes sagradas de la humanitat. Y los diu : *convé cumplir ab estas , y no dexar aquellas;* y de consegüent que las obras de misericordia deuen anteposarse á la santificació de la festa, y á las ceremonias del culto. Llissó important ab que nos ensenya lo modo de arreglar nostras obligaciones, y que los preceptes naturals devem cumplirlos primer quels positius (27).

Mes los homens ignoravan qual era lo seu ultim fi, y los medis que havian de guiarlos á èll; pues los savis del mon ab sas disputas interminables no havian fèt altra cosa que acumular dubtes y errors

(27) *Si en dia de festa tenim v. g. un malalt que te gravi necessitat de nosaltres devem dexar la Missa per assistirlo, porque oir Missa es un precepte positiu, y lo altre es natural. Antes de Cristo axo ho entenian al revés, y axi mateix altres preceptes.*

collocant lo ultim fi del home en las riquezas , en los honors , y en los gustos y deleytes , ab que fomentavan las passions en lloch de reprimirlas. Ningu sabia respondrer á esta pregunta ¿per quin fi es criat lo home? Parla Jesucrist y nos diu; *de res serveix conquistar tot lo mon , y gosar de tots los seus gustos , si despres se pert la anima ;* y que som criats per *conexer á Deu, amarlo y servirlo en esta vida, y anar á la vida eterna que consisteix en la clara vista de Deu.*

En seguida intima lo despreci de las riquezas ; dels honors y dignitats del mon, la renuncia dels gustos y deleites del cos que no sian conformes á la raho y lley de Deu, la mortificació de las passions, la penitencia, los dejunis, la caritat ab lo proxim, y lo perdó dels enemichs. Y á tots los qui abrassarán esta doctrina y la seguirán, los pronostica ab tota certitut desprecis, mortificacions, y persecuciones, semblants á las que èll experimentá. Esta doctrina tan rigida es la que publicá, y á pesar de la resistencia de las passions de la oposició de las maxîmas del mon, y de la persecució dels tirans contra tots los que la seguissen, Jesucrist la persuadí á innumerables personas de tota classe,

sexò, y estát *sens lo menor socorro, ni de Autoritat civil, ni de ciencia, ni de armas; ni de diners, ni de delicias ni de... en una paraula sens cap auxili humà.* Tot axo y lo demes exposat en aquest capitol, que excedeix á tota facultat humana, Jesus no podia ferho ab mal art y ab ajuda del dimoni valentse de las virtuts naturals; pues estas son incapassas de tant, y á mes ¿lo dimoni ajudarà á un per predicar contra ell mateix? ¿per destruir lo regne del peccat, per encaminar als homens al culto de un sol Deu, y exhortarlos á la práctica de las virtuts? Ab esta sola reflexió Jesucrist tapava la boca als seus enemichs quant li deyan que era un endemoniat, y que obrava ab virtut del dimoni. Y bastará per taparla á qualsevol que diga lo mateix, solament tinga sentit comú.

¿Dirán tal vegada que per tot axo no necessitava ajuda del dimoni, sino que Jesus y los seus dexeibles estavan de antemano convinguts, y que tot lo que feyan y deyan, era com un entremés y un joch de mans, que res hi havia de realitat? Si axo fos possible, tindriam lo mateix, esto es que Jesus era un embustero, un impostor, un home infame y pervers. Pero ¿podrá axo

agermanarse ab la práctica constant de totas las virtuts? Pues no hi ha dubte que al mateix temps que Jesus mana lo exercici de las virtuts, ell sens presenta un exemplar de totas. Predica mes ab lo exemple de la sua vida que ab paraulas. Tot ell no respira sino la pietat, y la caritat; pero una pietat y caritat desconegudas fins alashoras en la terra.

En tot lo que fa y medita no se proposa sino cumplir la voluntat de son Pare celestial, no se ocupa sino en establir y extendrer lo regne de Deu; esto es: la verdadera Religión. A est fi usa de la major suavitat y dulsura, y la sua activitat es un zel sens violencia ni asperesa, y axis quant dos dexebls li demanan que fassa baxar foch del cel sobre una ciutat de Samaria que no los volgué admetrer ni escoltarlos, els diu: *vosaltres no sabeu qual ha de ser lo esperit vostre. Lo fill del home ha vingut no per perdre las animas sino per salvarlas* (28). La sua virtut no es

(28) *Jesucrist se diu Fill del home porque uní la humanitat á la sua persona divina, y essent fill natural de Deu quedá juntament verdader home superior á tots en excelencia, autoritat y poder; pues en*

adusta ni grossera, sino que tracta y menja ab personas de tota classe y condicions, cumpla totas las obligacions de la societat, del parentiu, y de la amistat; permet que se acerquin á èll los majors pecadors, los parla ab mansuetut, y solament usa de indignació contra los profanadors

quant home era despres de Deu qui tenia lo Supremo de la potestat. Axis Alapide sobre lo cap. 9. de S. Math. = Ab la resposta que Cristo dond, se enten que no se deu voler lo castich per venjansa ni impaciencia, com volian los Apostols, y que la Iglesia no deu castigar als incrèduls que may han rebut lo Evangeli com eran aquells Samaritans; pero als que dexan la Fé despres de haverla jurada en lo Baptisme, deu la Iglesia castigarlos ab penas espirituals llantsantlos defora si perseveran obstinats; y la Autoritat civil deu castigarlos ab penas corporals. Y encara que heretges y apòstatas sian castigats ab pena de mort, no es axo contra lo Evangeli, segons S. Thom. 22 q. 10. a. 8. y q. 11. a. 3. ad 3m. ab S. Geroni, Sant Agusti y tots los SS. Pares. Obrant de exa manera, tant la Iglesia com la Autoritat civil ja procehexen ab esperit de

del temple, y contra la hipocresía y orgull dels Fariseus obstinats. En lo judici de la dona adúltera y en la parábola del Fill prodich, nos ensenya que lo verdader zel es el que perdona, (esto es quant la culpa no es en dany de tercer, ni del bé comu; pues ell mogut de zel no perdoná

caritat y mansuetut, que es lo esperit y corácter de Cristo y del seu Evangeli. Ningun de nosaltres, diu lo P. S. Agustí, desitja que mori cap heretge. Pero la casa de David no tingué pau fins que fou mort lo fill Absalon. Així la Iglesia catòlica, si ab la mort de alguns salva los demes, la salut de tants pòbles li suavisava lo dolor del seu cor maternal. Epist. ad Vincen-tium.

Es un escandol lo que està passant. Per introduirnos la tolerancia de totes las Sectas, ò jo no sé qué, alguns escriptors ab capa de mansuetut evangélica se es-forsan a provar que ningun deu ser castigat per assumptos de Religió. ¿Pero com? Vio-lentant lo Evangeli, y explicantlo contra lo sentit de tots los SS. Pares de la Igle-sia. ¡Espanyols, alerta! Alguns llibres circulan, que ab titol de defensar vostra Religió, temo no vos la vulgan destruir.

als públics profanadors del Temple, ni dissimulá la obstinació escandalosa dels Fariseus.)

4. *La sua vida es conforme á la sua moral.* No mana cap virtut, que primer no la practique; pero ab una moderació que evita tot exces y tota singularitat. Si mana la mortificació del cos, no exclou ni prohibeix los gustos innocents. Recomana la virginitat com á mes perfecta; pero nos dona á menos de assistir á unas bodas, y eleva lo matrimoni al estat de Sagrament. Viu en la pobresa, pero no se li ouhen declamacions injuriosas contra dels richs. Condemna los errors y vicis dels Doctors de la Lley; pero mana que sian respectats per la autoritat annexa á son ministeri sagrat. Se regoneix ab nom y autoritat de Rey; pero declara que lo seu Regne no es de aquest mon, y no se vol entendre en la partició de una herencia entre dos germans. Lluny de revolucionar als pobles, corrobora los fonaments de la societat. Se subjecta á pagar la contribució com á cap de familia (29).

(29) *Entre los Jueus tots los caps de familia pagavan cad'any dos rals de contribució personal que servian á favor del*

Ensenya als Jueus á obeír la autoritat estrangera quels governava, qual era la dels Romans; y mana donar á Deu lo que es de Deu, y al Cesar lo que es del

Temple. Pero luego que foren dominats dels Romans, com ja ho eran en temps de Cristo, los Emperadors se apropiaren aquella contribució de que estavan molt guexosos los Jueus. Havent los cobrancistas demanat aqueix pago, Cristo digué: que si los fills dels Reis y la sua familia eran libres de tributs, també èll y la sua familia los Apostols debian serho, pues era fill del Rey de cels y terra. No obstant perque no diguessen que fomentava lo descontento dels Jueus, y que era partidari seu contra del Emperador, mand d Sant Pere que pagués per tots dos. S. Hilari S. Crisóstomo, Euthimi y altres, diuhen; que ab aquest exemple y doctrina los reys eximiren de pagos als Ecclesiástichs, perque son com de la casa y familia de Cristo. S. Geroni y altres assentan, que es molt conforme al dret diví quels Prínceps concedescan aquexa exempció: Alapide sobre lo cap. 17. de S. Matheu. = Quels Ministres de la Iglesia sian libres de pagos personals y exemps dels Tribunals seculars

Cesar (3o). Jesus no sols ab paraulas sino ab obras, es lo primer que forma en la terra la idea de una vida celestial y casi divina, y en la sua persona nos fa veurer la possibilitat de observarla. Pero esta perfecció tan elevada solament la aconsella y no la mana. Los seus preceptes, si, obligan á tothom generalment; pero los seus consells solament á certa classe de personas. ¡ Que diferencia entre Jesus y aquells homens que en varios temps se han alsat en *reformadors* de la Religió ! ¿ Se trobará entre estos un que haja portat una conducta de vida ajustada á las suas parau-

*ho demana lo bè de la Religió ; pues si no tenian estas exempcions , si los confor-
niam ab lo poble baix citantlos á qual-
sevol tribunal, y posant als delinqüents en
las presons públicas, perdrian lo decoro y
honor , luego vindrian á ser despreciats,
y á no tenir influxo ni autoritat en los
fiels ; y de consegüent lo seu elevat mi-
nisteri seria vilipendiado, y la Religió per-
duda, ó quedaria dins poch temps molt
desfigurada.*

(3o) Cesar era lo nom del Empera-
dor Julio, qual nom prengueren despres
los Emperadors Romans.

las? ¿Que haja estat un exemple de moderació y virtud? ¿Quens haja fèt veurer quels actes de caritat estan units ab los dé Religió?

La pietat es la primera virtud, y la caritat es la segona (31): axo es tambe lo que Jesus dexa conexas al mon, pues antes de éll encaraque se havian publicat maximas sobre la caritat y beneficencia, y sobre lo perdó de las injurias, pero ellas no estavan lligadas ab la Religió primer origen de todas las obligaciones, y éll nos mana dexar lo sacrifici sobre lo altar per anar á reconciliarnos ab un enemich. Ningun savi havia ensenyat que lo amor del proxim era part del culto que devem á Deu. Encara may se havia proposat als

(31) *Com la pietat se enclou en lo culto degut á Deu ques diu Religió per ser éll lo primer principi de nostre sèr, y lo primer quens governa, com ensenya S. Thom. 22. q. 101. a. 1. aquí se pren Pietat per Religió. Luego que l'home arriba al us de raho, coneix d bulto d lo menos la existencia de Deu autor del univers; y del modo quel coneix deu adorar-lo. En aqueix sentit la pietat se pot dir primera virtud.*

homens lo exemple del Pare celestial que fa exir lo sol sobre bons y mals; ni sels havia dit que no perdonaria á àquell que no hagués perdonat á son enemich. No se llogia en cap llibre que fos precis amar al proxim com á si mateix, y que per proxim se entenia fins un enemich lo mes injust y cruel; ni que deviam fer bé á aquells quens fan mal, y tot axo nos ensenyá Cristo. Los Filosops del mon may han entés aquesta caritat y beneficencia, y quant han intentat apropiarsela baix los noms de *humanitat*, de *filantropia*, de *amor al bé comú*, se ha vist luego que totas las suas declamacions no equivalen á una ralla del Evangeli. ¿En que han vingut á parar tots los esforços dels reformadors del dia? ¿Totas las suas pomposas promesas? Demasiadament ho havem vist.

La vida de Jesus fou un continuo exercici de la caritat, beneficencia, y perdó dels enemichs que predicava. Per arrencar del cor dels Jueus la aversió que tenian als estrangers, y acostumar á sos dexebles á mirar á tots los homens com á germans, se posa en publich á conversar ab una Samaritana (32); ab un miracle recompensa

(32) *Los Jueus tenian prohibit fersa*

la fé de una cananéa (55), y tracta familiarment ab los publicans (34). May se valgué del imperi que tenia sobre la naturaleza per aterrar, y venjarse de sos enemichs, y recorria los pobles derramant la beneficencia ab los seus miracles. Curava los leprosos, los tulits, tota manera de malalts; donava vista als cegos, ab la forsa de la sua virtut donava pa als miserables; y per ensenyarlos á tornar bè per mal, y á perdonar las injurias, curá la orella á un seu enemich en lo mateix acte que es insultat de èll, y mentras clavat en la creu espira entre cruels torments,

ab los habitants de la ciutat y regio de Samaria porque mesclavan lo culto dels Idols ab la lley de Moysés, com diu S. Thom. in Joan. c. 4.

(33) *La cananéa era gentil del Poble de Canaan, que descendia de Cham. Estos gentils habitavan en un racó de la Palestina, de que los jueus may los pugueren traurer.*

(34) *Publicans eran uns cobrancistas de pagos reals, llogats per axo, que eran mirats ab despreci. De modo que aquest nom era odiós, despreciable y quasi de infamia.*

disculpa los autors de la sua mort, y prega á son Pare celestial perdone als qui lo atormentan::: ? Y será aquest caràcter de un impostor ? ¿ Com un home pervers ensenyará y practicarà una doctrina tan rígida, tan santa, y tan conforme á la mes acrisolada virtut ? ¿ y axo per lo espay no de vuyt dias, sino constantment mentras durá la sua predicació que fou fins á la creu ?

5. *Pero no sols se mostrava un exemplar de totas las virtuts, sino tambe exemp no dich de vicis, si que, de flaquesas inseparables de la humanitat.* Los seus matexos enemichs que eran principalment los Escribas y Fariseus donan la prova evident, pues quant en presencia del poble Jesus los desafia á que lo reconvingan de algun defecte, callan y quedan confusos (35):

(35) *Eran tres las principals Sectas en que estavan dividits los jueus: Essenos, Fariseus y Saduceus. Los Essenos eran los millors, y casi tots se feren cristians. Los Fariseus tenian algunas opinions erradas en la intelligencia de la Escripura, y en temps de Cristo estavan tan estragats de costums que no eran sino uns avaros, hipócritas, y ambiciosos. Los Sadu-*

Quant lo acusan, com de un pecat, de que menja ab publicans y pecadors, de que ensenya á no pagar los tributs al Cesar, de que curant malalts trenca la festa del dissapte (56), y de que trau los dimonis dels esperitats ab virtut del mateix dimoni; qualsevol veu aquí la rabia y odi ab que lo perseguian, acriminantli las accions mes innocents, y forjant contra de ell las calumnias mes tontas.

Los incrèduls no sabent que respondrer ni que objectar ¿encara se mantindrán en

ceus eran uns heretges que no creyan la general Resurrecció, ni que hi hagués Angels.

(56) *Los jueus feyan festa en dissapte porque en tal dia Deu va cessar de la obra de la creació del mon. Pero los Apostols trasladaren esta festa en diumenge primer dia de la semana; porque en aquest dia havia nascut Jesucrist, y havia aparegut la estrella als Magos, havia donat menjar á sinch mil personas ab sinch pexos y dos pans, havia convertit la aygua en vi en las bodas de Caná, havia rebut lo Baptisme, havia ressuscitat de la mort, y havia enviat lo Esperit Sant. Axis S. Agusti serm. 154. de temp.*

la sua, dient, pero sens provas, qué Jesus era un illús, un fanátich y un impostor? ¿una sabiduría tan elevada será illusió? ¿una virtut tan perfeta, tan continua, y tan constant será hipocresía y ficció? Un hipócrita pot fingir la virtut, y aparentarla per alguns dias; pero las suas obras luego publicarán la sua impostura. Res de axo se descobra en Jesus. Ell sempre tè un parlar elevat; pero sens ostentació: lo veureu comunicar ab los pobres y pecadors sempre afable y humil; pero sens baxesa: fort contra dels seus calumniadors, pero sens ira; lo veureu arrebatat de zel per la honra de Deu, pero sens perturbació: lo veureu injuriat ab una bofetada, y sens perdre la pau y sossego de esperit manifesta ab energia la sua innocencia, dient: *¿si he parlat malament digas en qué? ¿y si bè, porque me pegas?* Per ultim (pues seria may acabar) que clavat en la Creu lo desafian ab ironias ó burlas injuriosas á que se defense de la mort que creurán en èll, y no dona cap senyal de ofés ni de venjansa contra los que lo insultan; ans bè prega per los que lo ofenen, y solament pensa en consumir la obra de la Redempció. ¿Un home que no estiga ple del esperit de Deu, es capàs

de tanta firmesa, y constancia de animo? ¿Podria obrar axis un home hipócrita, y de una maldat la mes horrible? ¿Podria de aquest modo dominar los moviments imprevistos de las suas passions?

¿Qui podrá persuadirse que la illusió, lo fanatisme, la mentida é hipocresía mes abominable pogan tenir lloch en un carácter tan pur y superior? ¿Que fenómeno tan estrany sería la unió de tanta perversitat ab virtut tan eminent! ? Es possible que la hipocresía y mentida hajan portat los pobles al conexement y culto del verdader Deu? La mentida haurá conduit als homens á la veritat? ¿Un embustero haurá revelat als homens los grans principis de la moral y de la religió, que no pogueren conexas sino en confús los mes virtuosos savis de la antiguitat? *Tota suspita de illusió é impostura se desvaneix per ella mateixa, atesa la naturalesa de estos fets.*

6. Molts incréduls diuhen, que Jesus estava possehit de un esperit de ambició, ques constituí fundador y cap de una secta com emborratxat ab la vana gloria de fer lo seu nom célebre, á fi de que ressonés per tot lo món. Pero si axo fos, tornem á lo mateix, esto es, que era un hipócrita, un impostor, un embustero,

y blasfemo; y acabám de veurer ab tota manera de evidencias que axo era impossible en la persona de Jesucrist atés lo caràcter que constantment manifestá.

Ames de que, *en la mateixa historia de la sua vida tenim provas evidents de que Jesus no estava animat de ningun sentiment de ambició ni vana gloria, que pugués motivar una tal impostura.* Ell mateix varias vegadas repetí á sos dexebles: *pujem á Jerusalem y lo Fill del home serà entregat als Sacerdots y als Escribas, y ells lo entregardn als gentils per ser ultrajat, burlat, escupit, assotat, y crucificat.* Desdel principi de la sua predicació havia pronosticat lo mateix. No solament sabia que una mort infame y cruel seria lo premi dels seus viatges, treball, cansaments y suors; sino també que aquesta mort era lo fi de la sua vinguda, y la que havia de assegurar lo triumphe de la sua doctrina. Pregunto ¿podia entrar en lo plan de un ambiciós una profecia de esta manera? ¿Un ambiciós se hauria proposat morir en una forca per premi de la sua ambició? ¿Hauria mirat aquexa mort infame com un medi per celebrarse lo seu nom en tot lo mon? ¿y necessari per triumpfar, y ser abrassada la sua doctrina? Axó es inconcebible.

Mes: Si la ambició, si lo desitg de manar als homens, y de la gloria mundana de fer célebre lo seu nom haguessen tingut lloch en lo seu cor, se hauria aprofitat de la bona ocasió que tenia; perque en aquell mateix temps los Jueus aguardavan un Messias poderós y triumfant (37) quels

(37) *Deu revelá ja á Adam, que per satisfer per lo pecat que havia comés, y reconciliar á tots los homens ab Deu, enviaria á Un. Esta noticia passá de Pares á fills; pero al cap de alguns anys quedá molt confusa. Com en lo decurs del temps lo conexement y culto del verdader Deu se conservava sols en la nació dels Jueus, entre estos durá sempre la esperansa en aquell que Deu havia promés. Esta promesa fou renovada principalment en Jacob, y despres per varios Profetas que parlavan del que havia de venir, ó enviat de Deu, ab mes claredat quant mes prop estavan de ell. Aquest era conegut ab lo nom de Messias que vol dir enviat de Deu. En totas las tribulacions de guerras, cautivitats &c., Deu enviava á esta nació predilecta uns homens grans y valerosos animats de sòn esperit per deslliurarlos, y remontar lo seu regne ab las*

deslliurés de la dominació estrangera dels Romans. Y lo poble admirat dels seus estupendos prodigis, molt superiors á tots los que havian may obrat los seus Profetas y Generals, li preparava lo cami á la gloria mundana oferintli la corona de tot lo seu regne; pero Jesus se negá á las suas instancias, se oculta, y vol que obehescan al Emperador Romá. Si hagués estat am-

victorias y ruinas de sos enemichs. De esta manera conservava aquella nació de la que volia nasqués lo seu Enviat. Entre axo y las moltas promesas de bens temporals fetas pels Profetas de las quals havian vist lo compliment, se formaren del Messías la idea de un gran General, que ab las armas los faria triumfar de tot lo mon; alsaria la sua nació del major extrem de abatiment, y que renovat lo seu regne quedaria eternament solidat. Per axo veient que Jesucrist era un home pobre y sens Exercit, may lo comu de la nació lo ha volgut regonexer per lo Messias promés. May han volgut entendre quel Messias los hagués de reconciliar ab Deu, abolirlos la lley de Moysés, donarlos altra de mes perfeta, y establirlos en lo Regne etern del Cel. De aqui es que encara lo esperan.

¿biciós ; hauria despreciat una ocasió tan favorable? No se hauria posat al frente del poble , que no desitjava sino lo restabliment del Regne de Israel ? Pero res de axo , vol que obehescan als Romans. Ell continua subjecte als magistrats al mateix temps que publica que es lo *enviat de Deu* ; y no fa cas dels drets , prerrogativas, obsequis, y distincions mundanas que en la opinió dels Jueus corresponia al Messias. A mes de que, si la ambició y gloria de ferse célebre en la memoria dels homens lo haguessen mogut, hauria aprofitat de altra manera los anys de la sua vida, y se hauria dexat veurer antes ; pero ell passa los primers trenta anys en una vida obscura, y los tres ultims en la pobresa, abatiment, y cansament, anant á peu de una part á altra, y se li espera una creu per terme y fi de la sua carrera. Certament que aquesta es una especie de gloria y ambició bèn estranyas. Qualsevol home abraça la mentida y lo vici per lo profit que pensa lograrne. ¿ Y quina utilitat hauria trèt Jesus de una impostura que sabia li havia de causar una mort tan cruel é infame, propia de un facinerós? ; Quin nom tan célebre hauria dexat á la posteritat! ; Y quina especie de ambició també tan

rara ! Sabía que á 33 anys lo matarian, espera á tenirne 30 per reunir gent , y estos tres los passa entre penas, y persecuciones. : : Y qui sab si també los seus dexebles lo seguien moguts de ambició y gloria mundana ? ¡ Ah ! poch eran aquestas las promesas que Jesus los feya. Lo assumpto dels seus sermons y conversas sempre es la necessitat de fer penitencia , de vencer las malas inclinacions, y de renunciar-se á si mateixos si volen salvar-se. Sols promet als seus dexebles humiliacions, penas , persecuciones, y una mort violenta en un suplici, semblant á la que ell se li espera ; y no obstant ells sen aconsolan y lo seguxen. ¿ Es aquest lo llenguatge de la seducció , de la impostura, y dels ambiciosos ? : :

Mes : *durant la sua vida sempre portá una conducta diametralment oposada á las miras de un ambiciós.* Veyém que alashoras la sua nació estava tota dividida en dos bandos irreconciliables de *Saduceus y Fariseus*, y en lloch de arri-marse á un partit per aterrar lo altre, com devia fer si hagués volgut governar, se declara contra las picardias y maldats de tots dos. Ell declama igualment contra la impietat dels *Saduceus*, que contra la hipo-

crésia dels *Fariseus*. ¿Los Sacerdots, los Doctors de la ley, los principals de la Sinagoga abusan de la autoritat per des-creditarlo? (38) Jesus los repren: pero al mateix temps ensenya y mana als pobles los respecten y obehescan, porque estan sentats en la càtedra de Moysès (39): á pesar que preveya y sabia que dins poch temps abusarian contra de ell de aquella autoritat que tenian sobre lo poble. Y anunciava públicament que ells li firmarian la sentencia de mort. ¿Pot entrar aqueix porte en lo càlcul de un ambiciós? ¿Un ambiciós lo mes inepte que té una gran part

(38) *Sinagoga vol dir Ajuntament ó reunió dels Escribas, Prínceps y Magistrats que governavan lo Poble, y també lo lloch ahont se ajuntavan per oir la sagrada doctrina. Entots los pobles hi havia Sinagogas.*

(39) *Jesus manava als Jueus que obehissen als Escribas y Doctors de la ley de Moysès porque alashoras esta encara durava; pero axo se enten en lo que explicavan conforme á la ley, y no en lo que ensenyavan contrari á ella, fundats en las suas falsas tradicions; pues en quant á aso no devian obehirlos si ho conexian.*

del poble á son favor, recomanaria la obediencia als seus rivals? ¿No hauria procurat desacreditarlos per debilitar lo influxo que tenian sobre lo poble, majorment veient que lo movian per perseguirlo y matarlo?

7. Per últim, *si la doctrina, las virtuts, y tota la vida de Jesucrist no bastan á posarlo á cubert de tota suspita y possibilitat de impostura, de ambició, y vanagloria; apello á la sua mort ab la autoritat de un incrèdul com Rossó;* pues en lo tom. 111. del Emilio pag. 118. parla de esta manera: »¿Ahont se trobará un savi que » sapia obrar, sufrir, y morir sens debilitat, ni ostentació? Quant Plato pinta » un just imaginari libre de tot delictes, y » digne del premi de la virtut, fa un retrato de Jesucrist ab tots los seus senyals. La semblansa es tan visible, que » tots los Pares la conexen, y no es possible enganyarse. ¿Que preocupació, que » ceguedat es necessaria per atrevirse á » comparar lo Fill de Sofronisbo ab lo Fill de Maria! ¿Quanta distancia del un al » altre! Sócrates morint sens dolor y sens » ignominia, se manté tranquil fins á la » mort (40); y si no hagués manifestat

(40) *Sócrates fill de Sofronisbo, per*

» aquella calma de esperit per honrar la
 » sua memoria, se dubtaria si Sócrates ha-
 » via estat un Sofista. . . . La mort de Só-
 » crates filosofant pacíficament ab los seus
 » amichs, es la mes gustosa ques pot de-
 » sitjar : la de Jesus suspirant en mitg de
 » cruels torments, injuriat, burlat, male-
 » hit; es la mes terrible ques pot te-
 » mer. Sócrates al pendrer lo vas envene-
 » nat beneheix á aquell que li presenta tot
 » plorant: Jesus en mitg de un suplici es-
 » pantós prega pels seus encarnissats ver-
 » dugos; y axis, si la vida y mort de
 » Sócrates son de un savi, la vida y mort
 » de Jesus son de un Deu.” Si sens ob-
 jecta que las circunstancias de la vida y
 mort de Jesus solament las sabem per los
 seus dexebles (41), y que de consegüent

*que se burlava de la multitut de Deus
 y ensenyava y practicava certs punts de
 la sana moral; fou sentenciat á beurer un
 vas de veneno, lo que prengué ab tota
 calma y tranquil·litat.*

(41) *Los Jueus y Gentils donan testi-
 moni de la veritat de la historia de Je-
 sus com se ha vist en lo número 3. del §.
 2. sobre la autenticitat dels llibres del
 Nou Testament,*

se ha de mirar esta historia per sospitosa, respondré ab lo mateix autor del *Emilio*: » No es aquest lo modo regular de inventar ficcions: los fets de Sócrates, dels que ningú dubta, estan menos averiguats, quels de Jesucrist; y qualsevol altra cosa ques diga, es fugir de la dificultat. » Seria mes incomprehensible que molts homens se haguessen convingut en forjar aquest llibre (del Evangeli), que no el que haja existit un sol home objecte de èll. Si molts autors haguessen arribat á compondrer lo Evangeli al tò de la sua moral ab los caràcters de veritat tan grans, tan visibles, y tan perfetament inimitables, lo inventor hauria estat mes extraordinari, quel héroe que se celebra en èll."

En efecte, sens parlar de las provas que manifestan la certitut de la historia del Cristianisme, *la sola lectura del Evangeli bastaria per convencer d qualsevol, que no haja perdut lo gust natural á la veritat.* En quant á mi confesso, que cada vegada quel llegexo me sento arrebatat, y sens poder resistir me veig obligat á creurel. Es lo únich llibre en lo mon de una composició y estil tan superior á la comprehensió humana, quant los fets que

conté excedexen al poder de la naturaleza. Llibre en que uns homens vulgars, criats en mitg de una nació ignorant, grossera, y supersticiosa, fan parlar al Fill de Deu de un modo digne y proporcionat al titol ques dona de Messias, digne del Deu que anuncia; y digne de la virtut que ensenya. Llibre de uns autors ímperturbables com la veritat, que referexen las majors maravellas sens admiració; los crims y las calúmnias de sos enemichs sens indignació; las humiliacions, burlas y desprecis de son Mestre sens disfrás, y las suas propias faltas sens dissimulo, ni excusas. Llibre per últim en que los fets se contan sens elogis, sens invectivas, sens reflexions, y ab tal imparcialitat, que mentres se llegeix nos coneix si los que escrivieren eran part interesada, ó bèn uns testimonis de vista imparcials, que miravan ab indiferencia tot lo que havia passat. *Lo carácter pues de Jesus y del Evangeli son igualmente admirables y sobrenaturals; y axis suposar que son efecte de la hipocresia é impostura, es no conexas lo cor ni esperit humd; es fer dels vicis mes baxos un exemple de virtut y perfecció inimitable, lo que ningu jamay ha pogut ni podrà arribar á fer.*

§. IV.

CARÀCTER DELS APOSTOLS.

Antes de parlar dels Apostols ó *enviats* de Jesucrist, diré alguna cosa de Joan Batista, que pot contarse entre un de sos Dexebles; ja per ser un personatge tan célebre, com refereix Joseph de las antiguitats, y ja perque la sua historia está intimament unida ab la de Jesucrist.

1. No parlaré dels prodigis, que precehiren á son naxement, sino solament de aquells fets publichs en que los Evangelistas no podian enganyarse ni enganyarnos. Ells son: Joan Batista predica á las cercanias del riu Jordá, una gran multitud de personas corren á ser batejadas per èll Judican que es lo Messias dit èl *Cristo* promés en las Escripturas (42); y los Sacerdots y Fariseus sospitant de axo li envian comissionats á preguntarli si efecti-

(42) *Cristo vol dir ungit de Deu, y destinat ó enviat de Deu, lo mateix que Messias.*

vament ho es: y respon, *que no ha estat enviat sino per anunciar lo Messias, y prepararli lo cami; quel Messias ja ha vingut; que està en mitg de èlles: que es Jesus, sobre de qui ha vist baxar lo Esperit Sant en forma de paloma.* Poch temps despres Joan repren á Herodes (43) perque se havia apropiat la dona de son germá Felip-Herodes vivint aquest. Herodes lo fa pendrer, y encaraque lo respecta per un home just y Sant; no obstant per no descontentar á la filla de la sua cunyada y amiga, li fa llevar lo cap que aquella noya li demaná sobornada de la sua mare. Aquestos fets son indubitables; y no es creible que uns historiadors contemporáneos haguessen tingut lo atreviment de inventarlos y publicarlos. Per altra part, ni Joseph de las Antiguitats, ni tampoch los Jueus may los han disputat, ni dit res contra èlles.

2. Suposat axo, es necessari mirar á

(43) *Aquest Herodes era Fill del que governava la Judea quant nasqué Jesus, que no era Rey sino de Galilea; á diferencia del seu Pare que ho era de tota la Judea, y aquest havia fet degollar als Innocents.*

Joan Batista ó com un home ple del esperit de Deu, ó com un dels principals complices en la impostura de Jesus. No hi ha medi entre exos dos extrems. ¿Pero ahont se descobrirán los senyals de aquell artifici y pantomina? ¿Será tal vegada en la espantosa austeritat de la sua penitencia, ó en las exhortacions á la virtut ab que fa ressonar las riberas del Jordá? ¿Será en la humanitat y constancia ab que rehusa lo titol de *Messias*? ¿Será per últim en lo valor ab que reprehen los desordres escandalosos del Rey Herodes, quel castiga llevantli lo cap?

Per altra part ¿qué havia de moure á Joan á entrar en una conspiració y trama en que solament havia de participar dels perills, y, en cas de exir bè, un altre havia de portarsen tota la gloria? ¿Perque en aquella farsa se aconsola de fer lo segon paper, quant lo Poble, Sacerdots, y Fariseus li oferian lo primer, com queda dit? ¿Qué podia esperar de Jesus dient: *éll es lo Messias y no jo*? La cayguda y persecució de Jesus havia de caurer també contra de éll perque lo anunciava y predicava per Messias. Y en cas de exir bè la tramoya ¿quin empleo ó puesto li podia donar igual al que per si mateix po-

dia haverse adquirit? ¡Quina modestia y desinterés en un impostor! No es aqueix lo caràcter dels conjurats.

Mes: Los dexeables de Joan li adverteixen que Jesus comensa á batejar, y que molta gent lo segueix, y los respon: *A ell toca elevarse, y á mi humiliarme. . . jo no so digne solament de desferli una sabata del peu.* Desde la presó en que estava, envia dos dexeables á Jesus porque presencien los seus miracles. Res li demana per sí, ni se li queixa porque ha abandonat á un home que tan ha treballat per obrirli lo cami; nil reconvé porque nol deslliura de la presó valentse del influxo y ascendent que ell mateix li ha tan procurat sobre lo esperit del Poble. Res de axo. Jesus solament es exaltat; y Joan que fou lo primer de exaltarlo y anunciarlo per verdader Messias, lo regoneix també per tal desde la presó carregát de cadenas. Ell ha cumplert son ministeri y mor content.

Si pretenem que Joan Batista era fals Profeta de un fals Messias, y que tot era una impostura ó farsa, ¡quantas inconseqüencias, quantas improbabilitats, y quants absurdos hi hauria en aquesta historia! Y al contrari, si Jesus es lo verdader Mes-

bias, y Joan lo seu precursor que devia anunciarlo y prepararli los pobles, com havia pronosticat un dels antichs Profetas, alashoras, ¡que verosimilitut, que unió, que connexió en los fets de esta historia de Joan! Prova clara de la veritat que resplandeix en ella.

3. Passem ara als Apostols que mort Cristó espargiren la sua doctrina en totas las provincias del Imperi de Roma. Ells están perfetament pintats en los Evangelis y demes llibres del Nou Testament.

Lo primer que causa admiració es veurer *quan diferents son despres de la mort de son Mestre de lo que eran antes*. Tot lo temps que estan en la sua companyia no se descobran en èlls sino sentiments conformes á la baxesa del seu estat. Uns homens grossers è ignorants que se havian format del Messias unas ideas carnals com los Jueus, homens que no pensan sino ab los seus interessos, pues mentras Jesus los parla de la sua passió y mort, disputan entre sí qui de èlls tindrà lo primer puesto en lo seu Regne: homens temerosos y cobarts, que renegan ó abandonan á son mestre luego que lo venhen pres, y passat en mans dels seus enemichs.

Si los Apostols haguessen estat sempre

lo que foren despres de la mort de Jesucrist, lo Cristianisme hauria quedat enterrat en lo sepulcre del seu fundador.

Indaguem axo en las actas dels Apostols, que comensa la historia ahont acaba la dels Evangelis. Allí sens obra un nou teatro. Aquestos homens fins alashoras tan grossers, tan carnals, tan cobarts admiran á la Judea, á la Grecia, y Asia menor ab la sua ciencia, eloqüencia, intrepidez, y valor. Desprecian los seus enemichs y triumpfan del poder de la Sinagoga. Confonen la sabiduría del Arcopago (44), fan tremolar á un Proconsul (45), y obligan á un Rey, devant de qui son acusats, á que los declare innocents y confesse secretament la sua doctrina. En las suas cartas, en que descobran lo seu interior, ¡que valor, que resignació! ¡Que alegria tan santa en mitg dels perills, y dels mals quels oprimexen! ¡Que doctrina tan profunda y afectuosas instruccions! ¡Que cuidado tan amorós ab todas las Iglesias no-

(44) *Areopago era una Audiencia de Atenas en que se sentenciavan plets.*

(45) *Proconsul era un Capitá General que governava una Provincia ab honors de Consul.*

vament formadas! ¡Que caritat tan ardent ab tots los homens, fins ab los seus perseguidors! Ara pues: ¿com se ha obrat en los Apostols una mudansa tan repentina y prodigiosa? Com es que despres de la mort del seu mestre demostran tanta ciencia, tanta virtut y valor, que no tenian quant estavan sostinguts ab la sua presencia y exemple? Despres buscarem la explicació de un fèt tan singular. Ara limitemnos á fèr algunas reflexions sobre lo caràcter dels Apostols segons se manifesta en sos escrits, y en tota la serie de la sua vida.

Los escrits dels Apostols son *dogmàtichs* ò *historichs* (46). Las *Epistolas* que son vint y una pertanyen al dogma, y los *Evangelis y Actas* á la historia. No obstant en los Evangelis lo dogma está mesclat ab la historia, y en las Epistolas també hi ha fèts de historia, que donan molta llum sobre lo comensament del Cristianisme.

4. *Los escrits dogmàtichs en res se as-*

(46) *Per Dogma se enten tot lo que està decretat y definit, sia en orde á misteris de la fé, sia pertanyent á la moral. Per histórich se enten lo que toca als fèts.*

semblan ab los dels Filosops. Estos despres de un llarch estudi forman lo seu sistema ab metodo. Assentan principis, y observan totas las reglas del art, deduexen conclusions per convencer lo enteniment dels dexeables. Pero los Apostols no tenian estudis per estar preparats per aquest genero de treball; y la sua vida laboriosa, errant, y agitada ab persecucions continuas, tampoch los hauria permes ocupar-se en axó.

Tota la sua doctrina está sembrada en algunas cartas escritas de pressa com demanavan las circunstancias, y ab un cert desordre molt poch á proposit per la exposició de un sistema fundat en rahons. Pero no obstant tot axo, la doctrina es-pargida en estas *Epistolas* ó cartas forma un sistema de Religió y de moral mes complert, mes pur, y mes unit en totas sas parts, que la doctrina de tots los Filosops junts.

Altra diferencia hi ha bèn notable entre las Epistolas dels Apostols y los tractats dels Filosops, y es, que en estas nos' troba la unitat é invariabilitat de doctrina que en aquellas. Pues res hi ha mes discorde que las opinions de uns Filosops ab las de altres, y un mateix Filo-sop á

cada pas ensenya doctrines oposadas. Pero los Apostols sempre estan conformes entre sí, y cap de èlles varia la doctrina. En Jerusalém, en Corinto, en Efeso, en Tesalónica, en Roma. . . . en totas las Iglesias del Univers la sua ensenyansa es la mateixa. Res hi ha mes diferent en quant al estil que las Epistolas de Pau, Pere, Jaume, y Joan; pero tampoch hi ha res tan semblant en la substancia. Ells estan molt separats y distants uns de altres; pero lo llenguatge es lo mateix y la doctrina que ensenyan es del tot uniforme encaraque profunda é incomprehensible.

5. *Major diferencia encara se observa entre la moral dels Filososfs y dels Apostols.* Cicero, Séneca, Epitecto, y lo Emperador Marco Aurelio, escrivieren dignament sobre la virtut y obligacions morals: pero no pujaren al seu origen. Presentan una gran pintura de la virtut acomodada als homens de bè; pero may convertirán als viciosos nils mourán á abrassarla. En fi per parlar de la virtut del modo que èlles ne parlan no es necessari ser virtuós; pues veyém que Salustio y Séneca peroran ab gran eloqüencia contra la corrupció de costums y contra las riquesas;

y no obstant ni l'un, ni l'altre estava libre de vicis, y moltes vegadas deyan lo que no pensavan.

No passá axis en los Apostols. Quant èlles instruhian als fiels ho feyan en un tó elevát; pero sens ostentació; y de la abundancia del cor exian las suás paraulas ab tal calor, que encenian en las animas lo foch diví en que èlles se abrasavan. Se explican sempre ab sensillesa y naturalitat, y moltes vegadas ab eloqüencia; pero no se coneix se valgan del art, ni quels moga lo desitg de agradar. De manera que en los seus escrits, la virtut está pintada mes ab obras que ab paraulas; y ella los dona estil, calor y energia. No se observa axo en los escrits de Séneca. Aquest tingut per un gran savi, conexia la virtut, pero no la practicava, ans bè era un vil adulator del liberto de Polibi (47) y un infame panegirista de Neron parricida. ¿Pero qui llegirá las Epistolas de S. Pau que no regonega en éll un llenguatge natural y un exemplar de totes las virtuts?

¿Y los autors de uns escrits tan admi-

(47) *Entre altres vicis de Séneca se conta la adulació, per constar esta en la carta consolatoria que escrigué á Polibio.*

rables podran ser enganyats ó enganyadors? Ab la sola lectura de ells quedan refutadas aquexas acusacions. Ques busqui un home de judici que may haja ohit parlar del Cristianisme, que llegexi las *Epistolas* dels Apostols, y despres que se li preguntis: ¿es possible que los que las han escrit sian uns entusiasms y fanàtics (48); ó bé uns impostors y farsants? y sens detenirse necessàriament ha de respondrer, *que no es possible tanta sabiduria en uns purament fanàtics alucinats; ni tant exemple de heroicas virtuts en uns impostors y fingits.*

6. ¿Y que diria aquest home imparcial si passant á la historia dels Apostols los veyia ocupats de nit y de dia en extendrer per tot lo mon las veritats y màximas de que estan penetrats? ¿Que pensaria si seguia á estos homens á las jun-

(48) *Fins ara per fanàtic sempre se ha entès un que se empenya tenasment á defensar una mera opinió que pot ser falsa ó verdadera, sens voler escoltar las rahons dels contraris. O bé un que mogut de una passió exaltada se obstina en sostenir una bojeria y falsedat; sia que la conega com á tal, ó preocupat de la passió tinga allò per verdader y cert.*

tas dels pobles, als tribunals, á las presons, y en mitg dels majors perills á que se exposavan per cumplir son ministeri? ¡Que admiració no li causaria veurer que projectan la illustració del mon entér, y que seguexen aquesta noble empresa ab un valor que triumfa de tots los obstacles; y un desinterés quels fa sacrificar lo des-cans, los béns, y fins la vida! ¿No quedaria parat al veurer que uns homens sens estudis ni educació, donan unas respostas plenas de sabiduria, vigor, y modestia á las amenassas de la Sinagoga? ¿Com quedaria si despres de assotats y atormentats los vegés exir de la presó no plens de ràbia y cuberts de confusió respirant venjansa contra los perseguidors, sino tranquils y alegres donant gracias á Deu de haver tingut ocasió de sufrir injurias y tormentos per amor de Jesucrist? Aquestos exemples tan admirables á nosaltres nons causan tanta impressió perque estém familiarisats en èlls. ¿Pero ahont trobarém personatges tan grans y virtuosos? Los famosos héroes del Liceo y del Pórtich serán per ventura comparables ab los Pescadors del mar de Tiberiada (49).

(49) Liceo y Pórtich eran uns llochs com estudis públichs de Atenas en que

Y es molt digne notar que aquest caràcter tan extraordinari que nos' troba en ninguna altra historia era comu al principi del Cristianisme; pues se troba no sols en los Apostols sino també en los setanta dos Dexebles, y en una multitud de fiels de tota classe, sexo, y estat. Tots tenen una mateixa doctrina, tots están animats de un mateix esperit, tots patexen ab gust uns matexos treballs, tots se exposan als matexos perills, y á la mateixa mort.

Ara pues, ó totas estas personas innumerables estan enterament convensudas de la veritat, ó bè serán una reunió de conjurats que intentan destruir la Religió del país per substituir en son lloch una malvada impostura y ficció. Pero quant fos possible que una conspiració tan abominable pogués cubrirse ab lo vel de tanta virtut; la multitud dels conjurats demostra la impossibilitat de la tal conjuració. Facilment se troban companys per una conjuració, pero ¿quins companys? Lo un

los savis explicavan las ciencias. Estos grans savis eran uns ignorants, en comparació dels Apostols rudos pescadors del mar de Tiberiada.

hi es per las riquesas, lo altre per obtenir un empleo, y altres per uns fins encara mes abominables. Pero uns conjurats que desprecian tot lo de aquest mon, que res de èll pretenen, ni poden esperarne sino treballs, persecucions, la pèrdua de tots los bèns, y una mort violenta; y constantment practican totas las virtuts en un grau héroich; certament serian una casta de conjurats inconcebible ¿No seria un fenómeno molt estrany veurer una multitut de malvats ab tanta virtut que los seus enemichs may los haguessen pogut convencer de cap delicte? ¿Uns homens que no respirassen sino amor de Deu, y caritat ab lo proxim, que no predicassen al Poble sino la necessitat de fer bonas obras? ¿Y que per no faltar á esta caritat acabassen la vida en mitg de horribles torments posant á Deu per testimoni de que havian predicat per manament seu?

Jo crech sens dificultat, diu un home célebre, las historias de uns testimonis que se han dextat degollar per comprovarlas. Y asso feren los Apostols; pues lo martiri es lo ultim rasgo del seu caràcter, que es propi de èlls sols y dels dexebles que han abrassat la sua doctrina, de ma-

nera que lo Cristianisme es la sola religió que ha tingut martirs.

7. *Aquells quens parlan dels martirs de que s' glorian las demes religions, no saben lo ques diuen.* Los pretesos martirs quens presentan, que volen sian semblants als nostres, no eran *testimonis* de allo que asseguravan, pues no morian per defensar y sostenir uns fets que haguessen vist ab sos propis ulls, sino per opinions que tenian per verdaderas, pero que podian ser falsas (50). La sua mort pro-

(50) *Martir, es una paraula grega que significa testimoni. Y encara que prenentla ab tot lo rigor de aquest significat apar que solament serian Martirs los Apostols y demès que vegeren los fets de Jesucrist, y donaren la vida en sa defensa sens resistir ab ma armada; no obstant també ho son tots los que despres han mort per la mateixa causa y del mateix modo; pues Deu ab la sua gracia es lo primer origen de la fortaleza dels Martirs, que ab la sua sanch donan testimoni de la veritat de la religió de Jesucrist. Lo fanatisme, lo furor, lo alucinament es veritat poden seduir á un capitá y fundador de una secta fins á dexarse*

bava que ells confessaven lo que tenian en lo cor, pero no probava que allo fos realment veritat. Morir per sostenir una mentida ques coneix y se tè per tal, es una estravagancia, y un furor que està fora del orde natural, de que sols pot ser ca-

matar per no desdirse, encaraque luego se conexas no estar ell animat del esperit de Deu; pero una multitut de cents mils com tè la Iglesia catòlica de Martirs tenir tots lo mateix fanatisme per un home sentenciat públicament, es del tot impossible. Ames de que si se atenen las demes circunstancias com son: lo veurer que en aqueix gran número hi havia personas de totas las naciones del mon, de totas condicions, classes, y estats, homens donas, vèlls, jovens, y donsellas: que d molts donavan una mort cruel y lenta, perque experimentant los dolors tinguesen temps per desdirse. Si mirém aquella fortaleza, aquella igualtat y calma de esperit, aquella alegria en mitg dels torments. Si reflexioném sobre los portentos, que moltas vegadas Deu obrava mentras patian en confirmació de la doctrina que professavan, que bastavan d convertir fins als matexos butxins: Y per últim,

pàs un boig rematát. Morir per no mentir segons la propia consciencia, encara que sia enganyantse, es prova de un valor gran, y qualsevol diria que aquell pot enganyarse, pero que diu lo que sent. Pero aquell que assegura un fèt de que se dona per

si nos fem càrrech de aquella constancia, de aquellas respostas plenas de sabiduría que feyan als tirans, de aquella paciència inalterable, de aquella caritat ardent ab que amavan al proxim, y desitjavan la gloria del sant nom de Deu. Tot axo que forma lo caràcter dels Martirs de la Iglesia catòlica, ? pot imaginar-se com efecte del fanatisme, del furor, y alucinament, com pretenen los incréduls? ¿Pot tot axo trobar-se naturalment en un home? ¿En tota la naturaleza criada poden trobar-se virtuts per tals efectes? Luego es Deu qui obrava en los martirs, y estos ab las obras donavan provas claras de ser axis en testimoni de la veritat de la Religió de Jesucrist. De tot lo dit se infereix que fora de la Iglesia catòlica, apostòlica, romana, no hi ha hagut, ni pot haverhi cap martir, pues á ningú de èl·ls pot convenir aqueix caràcter ab las circunstancias explicadas.

testimoni, y antes de desdirse, primer dexa matarse, en un mateix temps prova dos cosas, esto es, la sua gran virtud, y la certitut de allo que diu: y aquest es lo verdader *Martir* en tot lo rigor de son significát. Y sabèm per tradicions auténticas, y provas incontestables, que la major part dels Apostols y primers dexeables de Jesucrist, moriren de esta manera. Se aconsolaren de morir en mitg dels mes cruels torments, antes que desdirse del que deyan sobre la doctrina y miracles que havian vist de son Mestre. Es igualment cert que tots los que no moriren en un suplici, se mostraren sempre disposats á donar la vida per la mateixa causa; y en los primers sigles del Cristianisme tingueren una infinitat de imitadors de totes edats, de tot sexò, y de tots estats. Una multitud numerosissima de mils se dexaren degollar per no voler renegar de la fé en Jesucrist (51).

(51) *Los Emperadors Cristians (adverteix que no n'hi comensaren á haver fins en lo sigle quart) prohibiren lo exercici de la idolatria, pero no obligavan á ningu á ferse cristià. Pero los Gentils durant tots los tres cents anys anteriors, havian forsat als cristians á idolatrar*

Queda pues fora de tot dubte quels Apostols deyan lo que havian vist y oït,

y renegar de Cristo, baix pena de mort. Lo mateix han fèt los Mahometans sempre que han pogut. Lo mateix poch mes poch menos han practicat los Apòstatas del Cristianisme. Las sectas de cristians separats de la Matriz la Iglesia Romana. (que solament en Inglaterra ja passen de dos centas) del mateix modo se han girat y alsat contra los catòlichs y Religio catòlica, quant sels ha ofert ocasió. Lo mateix feren los reformadors de la Fransa com hem vist en nostres dias; y lo mateix de... &c. &c. &c. De manera, que si mirem las històrias de tots los sigles, veurem que la Iglesia Catòlica, Apostòlica, Romana, ha tingut y tè la sort de son divino Mestre com èll li profetizà ; y es, com èll, lo blanch de contradicció y pedra de escandol de tots aquells que conexentla no la volen abraçar; lo que sempre prové de la corrupció del seu cor. Y los Catòlichs que en las persecucions han suferit la mort per no voler abandonar la Religio de Jesucrist, passen ja de divuit milions, y tot sovint se n'hi anyadexen.

*y que la doctrina que ensenyavan era ver-
dadera, y de consegüent que no eran uns
impostors ni alucináts. La sua mort aca-
ba de posar lo sello de la certitut als fets
de que se diuen testimonis oculars, ó
afirman que passaren en élls matexos. ¿Po-
dria la mentida sostenir esta especie de pro-
va? ¿Uns impostors se resoldrian á espirar
en los mes cruels torments per defensar
una mentida, y de qual mort podian fa-
cilment deslliurarse confessant la veritat?
Jo crech torno á dir, aquells testimonis
ques dexan degollar.*

8. Concluiré las consideracions sobre lo
carácter de Jesucrist y dels Apostols ab
una reflexió que ja he indicat, que me-
reix profundisarse. La Religió cristiana no
pot mirarse com una invenció humana en-
caraque innocent, ni com un art de aquells
de ques val la política algunas vegadas,
ni com efecte de una pietat mal entesa.
Si esta Religió no fós obra de Deu, seria
obra de la maldat. La raho es clara; pues
en tal cas estaria fundada en imposturas,
y se intentava no menos que establirla
desde luego en la Judea, y en totas las
provincias del Imperi Romá en despreci de
las religions establertas; y axo contra la
voluntat del govern y autoritat llegítima.

De consegüent los fundadors de esta religió no essent moguts de Deu, haurian estat uns revolucionaris los mes detestables. ¿Pero quin home hi haurá tan cego que cónte entre lo numero dels malvats al Fundador, y als primers Mestres de la Religió cristiana? Lo incrédul mes desenfrenat se avergonyiria de axo; y sols los acusa de fanatisme, y entuciasme, de illusos y alucinats. Acusacions ques destruxen per sí mateixas, donant solament una mirada á la sua historia. Ningu dels incréduls que conserve rastre de caràcter, se atreveix á mirarlos com uns malvats abominables.

Pero nosaltres que hem estudiat lo caràcter de Jesucrist y dels seus Apostols en los fets autèntichs de la sua historia, ¿que mes necessitarém per tenirlos per enviats del Cel? Un altre número de testimonis tan gran que testifiquessen lo que han vist seria per nosaltres de la major autoritat en qualsevol assumpto; ¿y la negarém á uns homens que ab los seus treballs, vida, y mort son uns exemplars vius quens engrandexen las ideas que teniam de la virtut? Dibuxant aquest imperfet dissenyo del caràcter de Jesus y dels Apostols ¿no se encontra una poderosa prova á favor de la sua doctrina?

¿ No veyem en aquest quadro encara que mal pintat, una de aquellas demostracions morals á qué cap enteniment sá, ni correcte poden resistirse?

No obstant nons detinguém en tals reflexions per poderosas que sian; pues lo principal objecte de nostra atenció son los miracles de Jesucrist y dels Apostols. Examinemlos, pues, ab tota la escrupulositat que demana la importancia del assumpto.

§. V.

MIRACLES DE JESUCRIST.

Per judicar de la confiansa y autoritat que mereix la historia dels miracles de Jesucrist es necessari observar: I. la naturaliza de ells: II. la circumstancia de publicitat y evidencia: III. las disposicions dels miradors majorment dels Escribas y Fariseus: IV. número y carácter dels testimonis quels referexen: V. las preocupacions en que estava lo mon: VI. la opinió que formaren dels miracles los Jueus que no volgueren convertirse: VII. la que formaren los Gentils.

I. Sobre la naturalesa dels miracles de Jesucrist devém considerar los dos principals caràcters que son: la sua importancia y grandesa.

No hi ha dubte que èlles eran grans y estupendos, y presentavan un espectàculo lo mes magnífich y extraordinari que may se hagués vist. Una estrella nova y resplandent havia anunciat lo naxement de Jesus, y los Angels lo havian celebrat ab càntichs: desde las extremitats del Orient viugueren Reys ó savis á postrarse devant del seu bressol. Mes de una vegada fou proclamat Fill de Deu per una veu celestial: camina sobre las ayguas, y mana á las tempestats: ab alguns pans y pochos pexos sacia á mils personas. Ab una sola paraula cura als endemoniats (52), los

(52) *En aquell temps los esperitats eran mes freqüents que ara, perque lo dimoni, axis com exercia major imperi sobre las animas, tenia també major potestat sobre los cossos. Cristo destrui aquest seu imperi, y desde alashoras rarament se troban endemoniats; y en la passió de Cristo se ha donat al home remeys eficassos per deslliurarse de èll. S. Thom. 3. p. q. 43. a. 2.*

cegos, leprosos y paralítics; y á la sua veu los morts se alsan del sepulcre. Al temps despirar en la creu se eclipsa lo Sol (53), la terra tremola, se esquexa la gran cortina del temple; y fins en la mort se manifesta Senyor del Univers (54). Obras tan maravellosas no podian menos que cridar la atenció de tothom. Pero Jesus ab estos prodigis poch se proposava entretenir la vista y admiració de la gent perque parlassen de èll precisament; sino perque admirats lo creguessen. Se proposava la fundació de un nou culto que devia posarse en lloch de la lley de Moysés, y establirse en tot lo mon sobre las ruinas

(53) *Aquell eclipse, ó millor obscuritat, fou miraculosa, perque la lluna se trobava al ple.*

(54) *En lo Temple de Jerusalèm hi havia dos grans vels ó cortinas. La una tapava lo Altar en que los Sacerdots oferran los sacrificis, la que se obria tots los dias; y l'altra cubria lo Tabernáculo interior que se tirava sols una vegada cada any per entrarhi lo Sumo Pontifice. Esta cortina quedá esquexada de dalt á baix, per significarnos estava acabat lo vel de las antiguas figuras.*

de la Idolàtria. De consegüent los miracles de Jesucrist estavan units á la causa de religi6, y per axo interessavan molt als ministres y sectaris de tots los cultos. Ames de ass6, tan entre Jueus, com entre Gentils lo govern civil estava fundat sobre las lleys y ceremonias religiosas, y axis lo Estat també se considerava amenantat de una revoluci6, per uns miracles ques dirigian visiblement á tirar per terra los Temples y las Sinagogas. Fins aquells que no tenian cap zel de religi6, ¿podian mirarse ab indiferencia las fatals conseqüencias civils que podia tenir la mudansa religiosa que Jesucrist anunciava y preparavan los seus miracles? Estos pues eran molt interessants á tot lo mon.

II. *Lo segon caràcter de aquells miracles es la sua publicitat y evidencia.* No eran de aquellas maravellas equivocas y momentáneas, en que los miradors quedan ab dubte si han estat enganyats ó no, y si all6 que han vist era real ó aparent. Perque qualsevol pot veurer que uns semblants fets excedexen á tota la industria humana y trassa de la mágica. Y si algu volia impugnar lo miracle que apar menos maravell6s, y pretenia que podia haverse fet ab las virtuts de la naturaleza,

poch nos importaria; pues corrent com cor-
re la matexa rahó ab lo un que ab l'altre,
deuria igualment provarnos que tots
aquells miracles podian ferse per virtut de
la naturalesa, com v. g. la resurrecció
de Lázaro; ó bè deuria regonexer en tots
la ma del Omnipotent. De consegüent
aquells miracles no son comparables ab los
falsos prodigis de la màgica; ni ab los
que aparentan los que fan jochs de mans.
Los miracles de Jesucrist tampoch poden
compararse ab las ficcions de Mahoma, Lut-
hero, y demés falsaris, com pretenen los
incréduls; pues que á la sua grandesa se hi
reuneix la publicitat dels llochs y de las
personas. En efecte ¿que diferencia tan
gran no se observa entre uns y altres? Los
miracles fingits son uns fets obscurs y cu-
berts de tenebras, y de que no se cita
sino un petit número de testimonis del
mateix partit, y sospitosos. Pero Jesus los
obrava en totas las ciutats de la Palestina,
en Jerusalém, en mitg dels carrers, de las
plassas públicas y del temple, y axo en
los dias mes solemnes en que tota la na-
ció estava reunida. Los curats ó ressus-
citats per Jesus eran públicament coneguts
per son nom, per sa casa y ofici, y des-
pres de curats ó ressuscitats habitavan en

las matexas ciutats, pobles, y casas, en que antes los havian vist. Tant los seus Jueus com la sua cura repentina, eran notoris als seus pares, parents, vehins, y coneguts, y la sua presència continuament los renovava la memoria del prodigi ab que havian recobrat la salut. Tot lo mon corria á veurer á Lázaro ressuscitat, en tant quels Presidents de la Sinagoga intentaren matarlo, *perque era causa de que molts Jueus creyan en Jesus.*

III. Fins aquí los miracles del Evangelí trauhen tota suspita de impostura, de farsa ó ficció. Y si reflexioném *la mala disposició en que estavan los espectadors per donar credit á aquells fets*, no veurém sino obstacles y dificultats, de que solament la veritat podia triomfar.

Veyém que tots los principals y mes instruits Jueus eran enemichs de Jesus. Los Sacerdots, Escribas, Fariseus y Saduceus que estavan tan renyits, dexan lo rencor, y se reunexen contra de un home que repren los seus vicis y errors, y ab la sua doctrina vá á tirarlos á terra una Religió de la que dependia la sua fortuna y honors. Ells veyan los prodigis que obra-va Jesus, conexian la impressió que feyan sobre lo poble; que á professó feta lo

seguian, y que Jesus anava adquirint autoritat. Advertian lo perill quels amenassava, si aquell seu enemich á copia de miracles conseguia ser regonegut per Fill de Deu. Ells tenian la forsa en la ma, y de consegüent los era facil descobrir la farsa de aquells miracles per medi de informacions judiciales; y nols haurian faltat testimonis de entre los seus partidaris. ¿Pero qué? fins entre los dexebls de Jesus ¿no se haurian trobat alguns que ab diners, promesas, ó amenassas, y també moguts de remordiments haurian fèt una confessió ingénua de la falsedat de aquells prodigis? Interessant, com efectivament interessava als Escribas y Fariseus, quels miracles de Jesus fossen falsos, si realment ho haguessen estat, nols hauria faltat trassa pera descobrir y publicar la impostura á fi de desenganyar al Poble.

Mes: ja que tan los interessava que fossen falsos y tan facil los era examinarlos en un Tribunal ¿perque nos' valian de aquest medi? Sinós' veyan ab animo de impugnarlos tots ¿perque no procuravan refutar á lo menos á un y valerse de aquell per fer correr la falsedat de tots los demes? No se valgueren de aquest medi perque estavan plenament convenguets de que tots aquells

miracles eran verdaders, y per lo temor de quedar malament, y donarlos encara major autenticitat en lloch de desacreditarlos. Y si alguna vegada provaren de examinarlos en tribunal y per medi de testimonis, en lloch de disminuir la fè en Jesucrist y en los seus prodigis, se extengué y fortificá cada dia mes.

Ab tot: dos vegadas los principals de la Sinagoga comensaren á pendrer una informació : pero luego se vegeren precisats á suspendrerla, porque los cubria de confusió y rabia. La primera sobre un cego de naxement á qui Jesus havia donat vista; y la segona sobre un coix quels Apostols havían curat á la porta del Temple. Tots dos fets se contan ab totas sas circunstancias en lo cap. 9. del Evangeli de S. Joan, y en lo cap. 4. de las Actas dels Apostols. Qualsevol que prenga lo Nou Testament, y llegesca ab atenció los dos llochs indicats, descobrirá los temors ab que se troban los principals de la Sinagoga, la sua irresolució, las cavilacions, y tergiversacions, que manifestan á las claras la sua mala fè. Veurá com tots los seus esforços no servexen sino per confirmar mes y mes los fets que havian intentat desfigurar, ofuscar, y destruir.

Lo interrogatori que prengueren sobre lo cego de naxement bastará per tots. Los que havian conegut lo cego no saben com podia haver estat, y son de diferents parers. Per exir de dificultats lo fan presentar als Doctors, perque judiquen de aquell fét; estos li preguntan: *¿Com has lograt la vista?*— Respon: *aquell home, que li diuhen Jesus me ha posat un poch de fanch sobre los ulls y ara hi veig.* Los jutges sospitant que aquest home no havia estat cego fan presentar als seus pares, y los preguntan: *¿Es aquest vostre fill que va naxer cego? ¿com es que ara hi veu?*— Responen: *nosaltres sabém que aquest es nostre fill y que nasqué cego, pero com es que ara hi veu no ho sabém. Tampoch sabém qui li ha donat vista. Bastanta edat tè, pregunteulo d'èll, que dirá lo que li ha passat.*— Los Doctors preguntan novament al cego: *Dóna gloria d' Deu (55): nosaltres sabém que aqueix que dius que tè ha donat la vista es un home dolent.*— Si es dolent, res-

(55) *Dona gloria d' Deu, es lo mateix que, baix de jurament digas la veritat. Aquella forma de jurament usavan los Jueus.*

pon, jo no ho sé: solament sé que antes estava cego y ara hi veig = Despres de unas respostas tan ingenuas los jutges repetexen: ¿que te ha fèt? ¿com te ha donat vista? = Ja vos ho he dit, respongué, ¿á que volerho oir segona vegada? ¿Que tal vegada voleu ser dexebles seus? = Aquesta réplica irritá molt als Doctors, que li respongueren cubrintlo de impropis y malediccions. . . . Nosaltres, li digueren, no sabém aqueix home de quins parlas de ahont es, ni de part de qui vè. = Estranyo, digué, que no sapian de part de qui vè, y estant jo cego me ha donat la vista. . . . ; Que sensillés ! ¿que naturalitat en totes estas respostas ! Si la veritat no es semblant á axo ¿ab quins senyals la podrem conexas ? De esta manera terminá lo interrogatori, trayentse de devant aquell home ab parauladas ; y quedant los Senyors Fariseus burlats, se extengué molt mes la fama del miracle. Del mateix modo succehi ab la informació que volgueren pendrer sobre la cura del coix de la porta del Temple. Per qual motiu se dexarian de tals averiguacions, y prengueren lo partit de aparentar los despreciavan per si de esta manera podrian debilitar la sensació que causavan en lo poble,

IV, *Ara considerem y suspesem un poch lo caràcter y autoritat dels testimonis que referexen los miracles de Jesucrist.*

Observém primerament, que la història dels miracles la escrigueren vuyt autors contemporàneos casi tots testimonis de vista. Estos son, no sols los quatre Evangelistas, sino també los Apostols, que escrigueren cartas en las que ó expressament referexen los matexos fets dels Evangelis, ó bè los donan per suposats, y publicament creguts. De estos vuyt escriptors los sinch, esto es, Mathen, Joan, Pere, Jaume, y Judas Tadeo, eran Apostols, que havian acompanyat á Jesus durant la sua predicació. De modo que cada un de èlles podia dir com S. Joan : *Lo que vos anunciam es lo que nosaltres hem vist ab nostres ulls y tocat ab nostras mans.* Y los Evangelistas March y Lluch, si no eran del col·legi dels Apostols, eran del número dels setanta dos dexeables, ó á lo menos eran certament contemporàneos. S. Lluch escrigué los seus fets en lo llibre de las actas dels Apostols. S. March escrigué lo Evangeli per orde, y en cert modo dictantli S. Pere, segons opinió dels Pares antichs. S. Pau visqué ab los Apostols y dexeables, y se dona per testimoni

de molts fets necessariament units ab los que contan los Evangelistas.

A mes de assó, quant dich, que la història de Jesus fou escrita per vuyt testimonis de vista, parlo solament dels escriptors que admet la Iglesia per canònichs y que tè los seus escrits per sagrats y autèntichs ; pues en temps dels Apostols molts altres foren que escrivieren los matexos fets, que la Iglesia no tè per escriptors sagrats, ni los seus escrits son per nosaltres regla de nostra creencia, ó canònichs (56). Y no negarán los incrèduls que en lo mateix temps los Apostols y dexebles que confessavan y testificavan los matexos fets explicats en lo Evangeli passavan de vuytanta.

De aqui se infereix que entre tots los fets célebres del temps antich, cap ni ha de tan bèn provat com los miracles del

(56) En lo §. II. pag. 59. y següents, y pag. 67. num.^o 3.º quedan notats alguns de la multitud de escriptors del sigle de Cristo y dels Apostols, tan catòlichs com heretges, que se apoyavan en los miracles de Jesucrist. En la resposta á la 2.ª objecció número I. pag. se troban notats altres.

Evangelí. Y en efecte, pues així veiem que la tant celebrada història de Sócrates no s' funda sino en testimoni dels dos dexebls seus Plato y Xenofonte. La mort de Cesar, que hem proposat per exemple de una total certitut històrica, no està apoyada de molt en la relació de tan gran número de escriptors contemporáneos. Y així qualsevol que negue los fets del Evangelí, es perque està apassionat contra ells, y á mes de axo es inconseqüent. Y sino quem diga ¿com es que creu que Sócrates prengué lo vas de veneno ab tota calma, y que Cesar fou assassinat en mitg del Senát Romá? Dirá que no per altra cosa sino perque dos ó tres escriptors contemporáneos ho diuhén. Pues bè: creu axó perque ho diuhén dos ó tres ¿y no voldrá creurer lo que cent escriptors contemporáneos, y la major part testimonis oculars, referexen sobre los fets de Jesucrist? ¿Quin motiu podrà alegar per rehusar tant gran número de testimonis, que per escrits y de viva veu nos han dextat la història de aquells prodigis? O bè ha de pretendrer, que *Jesucrist los enganyá á tots; ó bé que tots plegats estavan mancomunats per enganyar á tot lo món.* La primera suposició es impossible. Per mes

tontos que fossen los dexeables de Jesus, ¿es possible que essent en tant gran número, y havent estat tres anys continúos presenciando tanta multitud de prodigios públicos, ningú de ellos hagués descuberto la trampa? No hi ha homens en lo mon tant tontos y capassos de tanta illusió. A mes de que, tanta tontería en los Apostols y dexeables repugna, atesos los escritos tan plenos de sabiduría que nos han dexado. De consegüent es del tot impossible que Jesus los enganyás ab trampas y ficciones.

Passém al segon punt; *y mirém si los Apostols han volgut enganyar á tot lo mon.* Per axo es necessari pujar al origen del Cristianisme; y examinem lo temps, los llocs, y devant de quinas personas los Apostols públicaren aquells miracles del seu Mestre. Ells los públicaren en aquells matexos dias en que acabavan de succehir en la matexa ciutat de Jerusalém en que se havian obrat los principals, y en mitg de innumerables testimonis que los havian presenciado, los quals tots callaren, y no desmentiren res del que deyan los Apostols. Certament no hauria passat axo si los Apostols haguessen contat mil mentidas. Y axis, per predicar imposturas molt poch haurian sabut triar lo temps, lo lloch, y los oyents.

Es veritat que entre los miracles que referían los Apostols ni ha un de que ells sols eran testimonis, que es la Resurrecció de Jesus. En quant á tots los altres, citavan públicament per testimoni á tota la nació, als seus enemichs y perseguidors, dient á tots los habitants de Jerusalém: *vosaltres haveu mort á Jesus Nasareno home segons lo esperit de Deu, que obrá en mitg de vosaltres tants prodigis y portentos com vosaltres mateixos sabeu.* Així se llegeix en lo cap. 2. de las Actas. ¿En lo dia de Pentecostes en que gran part de la nació estava reunida á Jerusalém, hauria S. Pere predicat públicament de exa manera, si Jesus no hagués fét cap miracle devant dels Jueus? (57)

A mes de que tenim present lo que hem dit sobre la moralitat dels Apostols, y Dexebles; la sua sensillesa, la sua ingenuïtat, la santedat de la sua vida sempre conforme á la doctrina que ensenyavan, lo valor héroich ab que desempenyaren la missió que deyan haver rebut del

(57) *Com los Jueus no podian tenir temple sino en Jerusalém, en certas festivitats acudian alli, com Pasqua, Pentecostes y altrás.*

Cel, la sua constancia y paciència en los torments, y lo testimoni que donaren ab la sua mort de la veritat dels fets que havian públicat; ¿y ab estos senyals infallibles de la sua veritat y sabiduría podia algú regonexer en las suas personas los autors de una ficció, y de unas imposturas las mes exécrables y mes extravagants que poden imaginarse?

Finalment si haguessen estat uns embusteros y falsaris, luego de haver forjat la sua fábula, haurian juntat en un sol llibre tots los fets y punts de la doctrina en que haurian convingut, y cada hu sen hauria portat una cópia per anar uniformes, altrament lo un hauria predicat una cosa, y lo altre una de contraria. En defecte de la veritat y convicció interior, no haurian tingut altre medi per anar acordes. Y lo cert es quels Apostols poch se valgueren de esta precaució. Ja havian sembrat la sua doctrina per tota la Judea y Provincias vehinas quant exí per primera vegada lo Evangeli de S. Matheu. Y los altres tres se escrivieren en temps y llocs diferents sens quels seus autors se convinguessen, ni entre sí, ni ab los Apostols que ensenyavan de viva veu sens cap escrit.

Y encaraque lo *Evangelí de S. March* pot mirarse com un compendi del de *S. Matheu*, no obstant los de *San Lluch*, y *S. Joan* son totalment diferents en lo estil, en la elecció dels fets, y de las circunstancias de uns matexos fets. Qual diversitat moltes vegadas apar una contradicció entre èlles, de que resultan moltes dificultats que embarrassan als expositors dels Evangelis. Si los Evangelistas se haguessen mancomunat per fingir una farsa, ¿haurian estat tan tontos de no prevenir aquexas petites contradiccions aparents entre sí? ¿y per altra part tan costosas de conciliar? ¿No se haurian lligat á uns matexos fets y paraulas? En efecte, pues sempre veyém que las declaraciones mes uniformes son las que fan los testimonis falsos, si antes han pogut confabularse. Y si son molts ques convenen en escriurer mentidas, se cenyexen á una escrupulosa y material uniformitat, per no contradirse y no descubrir la falsedat. De consegüent lo convenir los Evangelistas en tot lo substancial y principals fets, y diferenciarse en algunas petites circunstancias y fets que un refereix y altre calla : axo mateix prova la confiansa y bona fé ab que escrigueren los *Evangelis*; y que entre èlles no

hi havia cap convéni dels que usen los impostors.

Un escriptor que vá ab la veritat, conta lo que sab, sens tenir necessitat de averiguar que escriurán ni que han escrit los altres; perque no té cap temor de ser desmentit. Y si en la sua relació, comparada ab la dels altres escriptors, se advertexen algunas petites variacions difícils de conciliar ab los demes; ó bé no deuen examinarsen ab una crítica rigurosa, perque lo escriptor anant de bona fé no cuydá de prevenir aquellas dificultats; ó bé se ha de pendrer la pena de examinar á fondo totas las circunstancias mes menudas de aquells fets, y se descobrirá la veritat, quedant desfetas las aparents contradiccions. Axo es lo que passa ab las que los incréduls se han figurat trobar en los Evangelistas; pues totas las contradiccions que han pensat encontrar en èlles provenen de falta de intelligencia (58). *Tenim pues; que*

(58) *Totas las contradiccions aparents quels incréduls del dia alegan contra dels Evangelis, fa mes de mil anys estan soltadas per los SS. Pares, majorment per S. Agusti en lo llibre que escrigué de consensu Evangelistarum. La major part de es-*

*ni Jesus enganyà als Apostols y dexe-
bles; ni estos se mancomunaren per
enganyar à tot lo mon contant mira-
cles fingits de Jesus.*

*V. Y encaraque se haguessen convin-
gut en voler enganyar, no haurian arri-
bat may, no dich à establir esta religió,
pero ni à tenir un dexeble, atès del modo
que estava lo mon. Los errors, las su-
persticions (59), la política, la seducció*

*tas se troban també recopiladas en las
obras Errores históricos y dogmáticos de
Volter por el Ab. Nonote dos tom. en 4. y
en las vindicias de la Biblia de 7. to-
mos en 8.*

*(59) Superstició es un vici oposat á
la Religió, que es de très maneras segons
los tres modos que lo culto se ordena á
Deu: 1.º Lo home ab lo culto dona re-
verencia á Deu com á primer principi de
nostre ser, y axis aqueix culto degut á
Deu, donarlo á una criatura es supers-
tició nomenada Idolatria. 2.º Ab lo culto
l'home se dirigeix á Deu porque lo ins-
truesca en las cosas á que ell no pot arri-
bar, y axis per poder saber cosas ocul-
tas, y trobar cosas perdudas, ó adquirir
qualsevol ciencia, valerse de medis que no*

la forsa y el error han estat la causa del establiment de las falsas religions, y dels seus progressos; y ninguna de estas causas se troba afavoresca la impostura dels Apostols. Las lleys, la forsa, las opinions religiosas, las preocupacions, las passions, lo interés dels que governavan, tot conspirava contra de la sua doctrina. So-

tenen cap conexió ab lo ques preten, ni de sa naturaleza, ni per institució divina, ni de la Iglesia, es superstició que diem divinació. 5.º L'home per medi del culto religiós arregla la sua vida corporal y espiritual segons la voluntat de Deu, y axis lo valerse de medis improporcionats per lograr la salut, riquesas, ó guardarse de algun mal, com v. g. curar animals ab certas paraulas, escriurer estas y estacarlas al lloch del mal: valerse de tal número de pedras: guardar l'ou que feu la gallina en Divendres Sant per apagar un incendi &c., es tot superstició, dita: vana observancia. En aqueixa se inclou lo malefici que consisteix en valerse de cosas per mourer lo amor, ú odi de alguna persona, ó ferli algun altre mal. Pero lo valerse de exórcismes y benediccions y oracions aprovadas per la Iglesia, y usar

lament los miracles eran lo medi que podia afavorirlos en la empresa. Pero si los miracles no haguessen estat del tot certs y evidents, ab èlles matexos los seus enemichs los haurian confós y desacreditat facilmente, pues se tractava de uns fèts públichs y frescos. En unas circunstancias tan poch favorables, ó millor tan contrarias, establir, encaraque á copia de miracles, la Religió de Jesucrist sobre las ruinas de la Sinagoga y temples dels Idols, fou un dels majors miracles: pero que sens miracles ó ab miracles falsos haguessen lo-grat axo, seria un fenómeno inexplicable,

de estas del modo que ella las usa y enseña, no es cap superstició, sino un acte de verdadera Religió, pues á la Iglesia toca arreglar lo que pertany al culto, á excepció de lo que Cristo vá ordenar, com es v. g. la essencia dels Sacraments. Molt se han exagerat en estos temps las supersticions del poble fins per aquells que pensan ser católichs. Malas son las ximplesas que fan las donas en aquest particular, pero jo dich que mes val sufrir supersticiosos que impios. Aquellas ximplesas ningun perjudici causan á la Religió.

incomprehensible, y mil vegadas mes increíble que tots los miracles del Evangeli.

Per judicar, pues, dels miracles de Jesucrist tenim una regla bèn facil y certa, esto es, mirar quin judici ne formaren los oyents á qui los Apostols los predicavan. ¿Pero qui nos informará del judici quen formaren aquells quels ohiren de la boca dels Apostols? Los fets assombrosos é incontestables que encara duran. Y á la veritat, pues tenim en la història Ecclesiástica y profana, que en todas las parts ahont predicaren los Apostols, dexaren Iglesias fundadas, y moltissim numerosas (60). La primera fou la de Jerusalém que comensá sinquanta tres dias despres de la mort de Jesucrist, esto es, lo dia de Pentecostes inmediat; y vet aqui un fet confessát pels incréduls, que es lo primer que sens presenta; y tan en aquesta com en las demes Iglesias, se feya pública

(60) *Per Iglesias no se enten aquí edificis, sino reunions de Fiels, que en los primers sigles se juntavan ocultament ahont podian, com en un quarto, sala, ó soterrani ahont ohian Missa, y rebian los Sants Sagraments ab lo major secret per no ser perseguits.*

professió de creurer los miracles quels Apostols testificavan de viva veu, ó per escrits. Aquest es altre fèt tan cert com lo primer, pues consta en las Epistolas del Nou Testament. Lo tercer fèt, que es conseqüencia dels altres dos, es quels fiels no abrassaren lo Cristianisme sino en virtut dels miracles de Jesucrist. Axis veyém que en lo temps que Jesus visqué, y quant Jerusalém tenia tants testimonis de las suas obras com habitants, milanars de personas de tota classe se manifestaren de tal manera convensuts de la realitat dels seus miracles, que abandonaren la antiga religió per ferse dexebls de Jesucrist.

Ninguna seducció, ninguna esperansa temporal podia mourer á estos, y atraurels al Cristianisme; pues los Apostols á exemple de son Mestre solament prometian afliccions, torments y creus, y deyan als neófits (61) que si posavan las suas esperansas en las cosas de aquest mon, devian mirarse per los homens mes infelissos. ¿Que convicció tan gran no era necessaria per determinar als primers fiels á sacrificar la sua Religió, y los seus in-

(61) *Neófits se deyan los novament convertits.*

teressos temporals !; Que atenció no posarian en exâminar uns miracles dels que dependia la sua sort en aquesta vida y en l'altra ! No, no fou lo amor de la novetat, ni un cego entusiasme lo que transformá en cristians á tanta multitud de Jueus y Gentils adherits tenasment, y tan zelosos de la religió dels seus pares. Aquella conversió solament la causá la evidència dels miracles de Jesucrist ; y axis cada hu de estos primers fiels, per lo sol fèt de convertirse, es un nou testimoni de èlls.

VI. *Ara aném á veurer quina opinió formaren dels miracles de Jesus aquells matexos Jueus que may volgueren convertirse.*— Los Escribas, los Sacerdots, y los Fariseus enemichs de Jesus, es cert que may negaren los seus miracles per mes odi que li tinguessen. ¿ Pero qué ? Los regonegueren, y confessaren expressament, pues se valian de totas las astucias per desacreditarlos y disminuir la sua autoritat. Unas vegadas li atribuexen que fa aquells prodigis per virtut del dimoni, en altrás lo acusan de que trenca la lley de la festa curant malalts en lo dissapte, y en altrás se veyan precisats á confessar la sua ignorancia y confusió, com se lle-

geix en lo cap. 11, del Evangeli de Sant Joan, de esta manera: *los Pontifices y Fariseus se juntaren y digueren: ¿qué fem? Aquest home (Jesus) fa molts miracles, si lo dexém correr, tothom creurá en éll.* Axo mateix passá parlant del coix que havian curat los Apostols, pues haventlos citat y examinat en Tribunal, feren exirlos de la sala, y en son consell deyan: *¿Que farém de aquestos homens? Tots los habitants de Jerusalem han vist lo miracle que han obrat, lo fèt es públich y no podém negarlo.* Act. cap. 4.

Altra prova: En cas que los miracles de Jesus haguessen estat una farsa en que estiguessen mancomunats Mestre y dexebles, bè hauria descubert axo á lo menos Judas. Los Escribas y Fariseus tenian en aquest desdixat una ocasió bèn favorable per desenganyar á la gent, pues lo testimoni y confessió de un cómplice hauria estat de molta autoritat; y si Judas hagués estat preguntat sobre de axo, no es regular se hagués denegat á dir tot lo que hauria sabut. Pero no, los Prínceps de la Sinagoga judicaren inutil lo preguntar res á Judas sobre los miracles de Jesus, perque preveyan que las suas respostas en lloch de desferlos no haurían fèt sino

acreditarlos mes. Y mentras Jesus es portat de tribunal en tribunal tampoch se valen de Judas per testificar res contra de éll. Lo que solament se sab de despres de la traició, es, que devorat de remordiments se penjá éll mateix, y morí desesperat.

Los incréduls tindrán per sospitosas á estas relaciones, porque sols las saben per medi dels dexebles de Jesus. ¿Pues qué? ¿Los Fariseus havian de pendrer lo treball de escriurer y fernos saber que en los seus consells élls matexos no sabian que resoldrer sobre los miracles de Jesus? ¿Ells matexos nos havian de publicar de esta manera la injusticia que cometeren sentenciant á mort á un home de tants miracles? ¿Havian de ser tan tontos de explicarnos lo desespero de Judas per haverlos venut á Jesus?

En quant á la mort de Judas, era un fèt públich en tota la ciutat de Jerusalém, y del seu arrepentiment tenim la memoria de un camp que los Sacerdots compraren ab lo dinèr que va tornarlos, que lo anomenaren *camp de sanch*, porque se havia comprat ab lo preu de la Sanch de Jesus. Per creurer axo no sols tenim la veracitat dels Evangelistas que ho refieren, com son March y Lluch, sino tam-

bé al Apostol S. Pere, pues que quaranta dias despres de la mort de Judas, relatá tot axo en una plática que pronunciá devant de cent y vint personas que totas havian conegut aquell traïdor. ¿Si no hagués estat veritat la traició y mort desesperada de Judas se hauria atrevit devant de tanta gent tocar semblant especie? Y molt menos contarla com un fèt de quaranta dias atrás, succehit alli mateix?

En quant á ser veritat que Escribas y Fariseus juntats en lo Concili confessassen los miracles de Jesucrist com diuhén los Evangelistas, no pot haverhi lo menor dubte. Los Evangelistas escrivieren lo que los Apostols havian dit publicament en Jerusalém en presencia dels Sacerdots y dels Fariseus. ¿Y haurian estat los Apostols tan ineptes é imprudents de imputar publicament als principals de la nació uns fèts y unas paraulas que no haguesen dit?

Altra prova tenim de que los Jueus antichs creyan los miracles de Jesus en los dos Talmuds de Babilonia y de Jersualém, (62) en los quals se diu que Jesus havia

(62) *Lo Talmud de la Babilonia de Egipte es lo mes apreciat dels Jueus, y*

robat y se havia apropiat lo nom inefable de Deu, que basta pronunciarlo per obrar los majors prodigis. A mes de axo ningun escriptor Jueu dels primers del Cristianisme se ha atrevit á desmentir lo que diuen los Evangelistas. Y Maimónides un dels Rabins mes savis, al argument ques fa dels miracles de Jesucrist, no sab respondrer sino que lo Messias no devia fer miracles. Ara pues, si los Jueus contemporáneos de Jesus haguessen negat los seus miracles ó haguessen allegat algun fèt per desacreditarlos, ¿los Rabins posteriors, hereus de la sua doctrina y odi contra del Cristianisme, se haurian vist en la necessitat de buscar una explicació dels tals miracles en la fábula ridícula del Talmud, forjat pels Jueus sis cents anys despres de Cristo?

VII. *Opinió que formaren dels miracles no sols los Gentils que se convertiren; sino també molts dels que se conservaren incrèduls.*

Molts foren los Gentils ques convertiren luego á la fè de Jesucrist, y que son altres tants testimonis dels miracles

es lo Cos del dret, ple de infamias y calúmnias contra Jesucrist.

del Cristianisme. Pero dexém aquexos y parlém solament dels incréduls. La opinió que tenian aquestos sobre los miracles de Jesus y dels Apostols, se troba en los llibres escrits en defensa del Cristianisme, perque los autors de èlles, havent pres á son compte la defensa de la fé cristiana contra dels incréduls del seu temps, no pot suposarse hajan callat, ni alterat los arguments quels posarian sobre un punt tan interessant com es lo dels miracles. Basta llegir aquexos llibres per veurer que en los primers sigles las disputas entre cristians y los incréduls no requeyan sobre la realitat dels miracles. S. Justino, Athenágoras, Tertuliá, Minucio-Felix, y Origenes, parlan dels miracles del Evangeli com de una cosa rebuda que ningú la disputava. Los Idólatras se contentavan en respondrer quels seus Deus també ne obravan, y los Filosops d'entre èlles, buscavan rahons y virtuts en la naturaleza per eludirlos, y fer veurer que de èlles no se seguia que Jesucrist fos Deus; pero ni uns ni altres los negavan obertament.

La incredulitat tot á poch á poch aná prenent peu y major atreviment á proporció quel Cristianisme se anava apartant

á major distancia del seu origen. Y per
assó veyèm que Eusebi, Sant Crisóstomo,
S. Geroni, y S. Agustí, jas' cregueren
obligats á defensar la veritat dels Evan-
gelis contra los crítichs del seu temps; pero
estos crítichs venian massa tart; y S. Agustí
los oposava la conversió del mon; dient:
que la conversió del mon sens cap miracle,
seria lo major de tots los miracles, y que
ara deu mirarse com un prodigi la obsti-
nació del incrédul en negar uns fets con-
sagrats per la creencia del genero humá.
Llib. 22. cap. 5. de Civit. Dei.

Alguns no entenen perque los primers
Apologistas (63) de la Religió cristiana,
no insistiren mes vigorosament en provar
los miracles de Jesucrist. Pero èlles no
reflexionan que la defensa deu ser propor-
cionada al ataque, y que sería una cosa
bèn impropia esforsarse en acumular pro-
vas per corroborar una cosa que ningú ne-
ga, ni se impugna. Axo passava en aquell
temps en orde dels miracles. Y encara que
se hajan perdut las obras dels antichs con-
traris, los fragments de aquellas obras ci-

(63) *Apologista se diu qui defensa alguna cosa desfent los arguments dels contraris.*

tats per Origenes, Eusebi, S. Cirilo de Alexandria, y per S. Geroni, bastan per veurer quels Gentils may pensaren en disputar contra los miracles de Jesucrist.

Celso los confessa expressament atribuintlos á la màgia, y de consegüent per haver Jesus curat cegos y coxos, diu, que no déu tenirse per Deu. Juliano fa un gran despreci pero afectat dels malalts curats en Bethsaida y Bethánia: y Porfiri, y altres Filososps segons refereix Arnobi, tenian á Jesus per un màgich. Filosofastro va compondrer una novela de Apolonio Thianeo en contraposició de la història del Evangeli, y la va sembrar de prodigis fabulosos y ridículs per fer despreciables los miracles de Jesucrist y dels Apostols. Mira, com ningun de estos escriptors Gentils negava los miracles de Jesus, y sols treballavan en desacreditarlos. Y tanta era la fama de élls entre los Gentils, que lo Emperador Tiberi, vistas las noticias que Pons Pilat li donava, va proposar al Senát de contar á Jesus en lo número dels Deus. Alguns crítichs moderns tenen esta noticia per sospitosa encara que se llegendesca en Tertuliáno, y Eusebi: pero totas las suas suspitas fundadas en conjecturas y arguments negatius, no deuen

prevaleixer sobre dos testimonis tan positius y auténtichs.

A mes de que, un escriptor Gentil diu, que los Emperadors Adrià y Alexandro Severo tenian lo mateix intent que Tiberi; y Lampridi assegura que Alexandro volia collocar la imatge de Cristo entre las dels Deus, y alsarli un Temple; pero quels *Endevinadors* (64) lo feren desistir del projecte, representantli que si feya axo tot lo mon se faria cristià, y que los temples dels Deus quedarian deserts. Tambè refereix Lampridi, que Adrià tenia la matexa idea, y que per manament seu en moltes ciutats se edificaren temples sens posarhi cap Idol, perque segons se creu los destinava per Jesucrist, y que en lo seu temps que era lo sigle quart, encara se anomenavan temples Adrianeos sens que estiguessen dedicats á cap Deu.

(64) *Los Idólatras per mantenir lo poble en la creencia dels seus Deus, tenian una especie de falsos Profetas dits Endevinadors, que eràn uns mediadors entre los Idols y lo poble; consultavan als Idols, y donavan al poble las suas respostas, anunciantlos ab paraulas equívocas cosas que havian de venir.*

Sant Justino y Tertuliá en las suas *Apolo-
logias* citan una relació de la mort y mi-
racles de Jesus, que Pilat havia enviat
á Tiberi: qual relació ó *Actas de Pilat*
han estat celebradas en la antiguitat eccle-
siástica. Es veritat que segons Eusebi ha-
ventse perdut estas *Actas*, Maximino Em-
perador perseguidor cruel dels cristians
feu compondrer y espargar unas de fingi-
das, plenas de calúmnias contra de Jesu-
crist, per enganyar als ignorants; pero
ab facilitat los cristians descubriren la
impostura y falsedat de aquellas *Actas*.
Prova clara de que las altras eran verda-
deras com diuhen S. Justino y Tertuliáno.

Mes: Caldici en lo comentari sobre el
Timeo de Plato parla de la estrella que
guia á uns savis *Caldeus* als peus de un
Deu que acabava de naxer. Y en los *Sa-
turnals de Macrobi* se llegeix una expres-
sió de Augusto que confirma lo que diu
S. Matheu de la degollació dels infants
nascuts en Betlém y las suas cercanías;
pues haventli contat que en aquella car-
niceria general havia mort també un fill
del Rey Herodes, digué: *mes valdria ser
porch de Herodes que fill seu.* (65) Aquest

(65) *Herodes encaraque Ydumeo, es*

passatge de Macrobi es molt important per dos motius; lo un perque destrueix lo argument negatiu que fan los incrèduls per negar aquella matansa, fundats en que Joseph no la conta; y lo altre perque lo fèt de aquella degollació està íntimament unit ab los prodigis que segons Sant Matheu acompanyaren lo naxement de Jesucrist.

Felegon, citat en la crònica de Eusebi, fa menció del eclipse, ó millor obscuritat del sol, y terremotos que senyalaren lo instant en que Jesus morí, y parla del eclipse com de una cosa estranya per estar la lluna en lo ple; y diu que succehí lo any quart de la olimpiada 202, que es cabalment lo de la mort de Jesucrist. (66) Thrallo, altre escriptor Pagá del pri-

sent com era Rey dels Jueus y Jueu per Religió alomenos en lo exterior, es regular se conformaria á la sua lley quels prohibeix lo menjar porch, y de consegüent tampoch ne mataria.

(66) *Olimpiada volia dir un espay de sinch anys. Molts eran los modos de contar entre los antichs. En la Moréa desde la fundació de la ciutat de Olumpia, ó victoria insigne de Corebo, cada sinch*

mer sigle del Cristianisme citat també per Eusebi, diu lo mateix que Felegon. Tertuliá assegura que en lo moment de la mort de Jesucrist se experimentá en Roma lo mateix portento, *y que los Romans lo tenen notat en los arxius públichs.*

La confessió forçada dels Jueus y Gentils, y també lo silenci afectat de altres, nos donan una nova prova dels miracles de Jesucrist comprovats per la mateixa naturalesa dels fets, per totas las suas circumstancias, per lo número dels historiadors contemporáneos quels contan, per lo carácter dels testimonis de qui no pot suspitarse, y finalment per lo efecte que produiren, que encara dura, que fou la conversió de un infinit número de personas ab las que comensá, se establí y consolidá la Religió cristiana. ¿Quina història será certa, si no ho es la del Evangeli?

anys feyan jochs públichs, que n' deyan olimpiada primera, segona &c.

§. VI.

RESURRECCIÓ DE JESUCRIST.

Se tracta per separat la Resurrecció de Jesucrist perquè es un fèt principal sobre que estriba particularment la veritat de tots los demes miracles, y la divinitat de nostra Religió. Dich la veritat dels altres miracles, perquè havent dit Jesucrist que al tercer dia ressuscitaria, si no haguès ressuscitat hauria estat un embustero, y axo sol hauria posat en dubte tots los demes prodigis que havia obrat; pero ressuscitant los confirmá tots. En la Resurrecció sua estriba també la divinitat y veritat clara de nostra Religió. Per axo S. Pau deya als fiels: *Si Cristo no ha ressuscitat, en va es vostra fé, en va es nostra predicació.* Y si ha ressuscitat, la sua Religió es divina, y la fe de un cristiá encaraque no tinguès altra prova seria plenament segura y prudent.

Las provas de la Resurrecció de Jesucrist las reduiré á tres punts, esto es:

la tradició constant y creencia pública de la Iglesia ; la autoritat dels testimonis; y la unió necessaria de altres fets inseparables de la Resurrecció.

I. La Religió de Jesucrist no es com altres establiments ques troban en lo mon, dels quals no se sap com, ni qué, ni de quina manera comensaren; pues tenim de ella la història seguida que puja sens interrupció fins al seu naxement, y per ella sabém que la Resurrecció de Jesucrist sempre ha estat lo objecte y fonament de la fé dels Cristians.

En primer lloch tenim devant de nostres ulls un monument autèntich de la Resurrecció de Jesús, que es, *la festa que celebrám en lo dia de Pasqua, instituida ja desde el principi del Cristianisme.* En tant es veritat axo, que ja en lo segon sigle se suscitá entre los Bisbes de Assía y Europa, si havia de celebrarse en lo mateix dia del ple de la lluna de Mars, ó en lo Diumenge despres del ple, pues aquells alegavan que en las Iglesias de Assía sempre se havia celebrat lo dia del ple de la lluna per institució de S. Joan; y los de Roma y de tot l'Occident allegavan respecte de las suas Iglesias la autoritat de S. Pere, y la tradició á favor

del Diumenge, per diferenciar nostra Pasqua de la dels Jueus (67). Por-

(67) *Los Jueus, lo dia del ple de la lluna de Mars celebren la Pasqua en memoria del Tránsit del Angel percussor que matà als primogénits dels Egipcios quels oprimian, quedant llibres de aquell assòt las casas dels Hebreus ó Jueus, per estar las suas portas tenyidas ab la sanch del anyell sacrificat lo dia antes. Y també en memoria de la exida de Egipte ab que quedaren llibres de la esclavitut tant dura que havian suferit per espay de 215 anys = Sinch dias antes de Pasqua que correspon lo Diumenge de Rams, tots los anyells que havian de sacrificarse los entravan junts á Jerusaleu ab gran pompa y alegria. Per axo Jesucrist que á modo de un anyell volia oferirse en sacrifici per deslliurnos de la esclavitut de la culpa, y lley de Moysés; ja en lo mateix dia quels anyells, entrá á Jerusalem ab tota pompa en mitg de gran concurs y crits de vivas; y volguè ser crucificat lo divendres al mati despres de haverse sacrificat lo anyell lo dijous al vespre, y ressuscitar lo diumenge al mati per completar la obra de*

tada exa disputa al Papa Sant Victor,

nostra redempció. Los cristians, pues, celebrám la Pasqua (que vol dir Transit) en memoria del Tránsit ab que per medi de la mort de Cristo passárem de la esclavitut del dimoni y mort de la culpa á la llibertat y vida de la gracia, fèts hereus de la terra de promissió ó Regne del Cel. Y lográrem tot axo en los matexos dias en que los Jueus celebran la llibertat de Egipte per medi de Moysés.

Alguns menos instruits pensarán ¿ y qué antes de Cristo ningu podia alcansar lo perdó dels pecats ni salvarse ? ¿ Si també podian los homens salvarse, quina diferencia se troba entre la lley de Moysés y la del Evangeli ? = Deu, que mogut de la sua bondat destiná lo home á ser participant de la sua Gloria eterna, volgué que no pogués lograla sino per medi de Jesucrist son Fill. Misteri que ja revelá á Adám; perque segons la disposició Divina se comunicués als seus descendents, y tots los que se salvavan tan antes com en temps de la lley de Moysés, se salvavan per la Fé en aquell que havia de venir Enviat de Deu. Perque aquesta fé se mantingués millor, revelá la Lley á

aquest juntá en Roma un Concili, y

Moysés plena de ceremonias y sacrificis que simbolisavan la vinguda, passió y mort del Messias, ó Enviat de Deu. Pero aquells sacrificis y Sagraments no santificavan, y sols servian per excitar-se á dolor dels pecats. De manera que un que hagués caygut en pecat mortal, per lograr la gracia necessitava de un verdader dolor de contrició perfeta, que no es facil obtenir; pero en la ley de Cristo mediant los sants Sagraments se santifica lo pecador, sols ell no posi obstacle á la gracia, y se li perdonan los pecats mortals solament tinga dolor de atrició sobrenatural a' un comensament de amor de Deu = Los pochs que antes de Cristo se salvavan no anavan al Cel, sino als Llims, ó Sena de Abraham, y Cristo ab la sua mort y resurrecció nos obri las portas del Cel. = La Ley de Moysés era molt dura, ja perque obligava á unas ceremonias molt mes costosas, y ja perque molts pecats eran castigats ab pena de mort, o altrás penas graves, á que no obliga la Religió de Jesucrist. De manera que ara tenim la Ley mes lleugera y suau, y las gracias mes facils y mes abundants.

decretá que per tot lo mon se celebrás en lo Diumenge (68). En lo Concili de Nicéa en lo any 525 se confirmá lo mateix. Aquexa disputa que durá tant temps, y per una y altra part fou sostinguda ab tant calor, es una prova evident que la Iglesia cristiana sempre ha cregut expressa y publicament lo miracle de la Resurrecció de Jesucrist.

Pero podrà dir algu: quant se mogué aquella disputa ja feya cent anys que Cristo havia mort, y veyém que las fábulas que arriban á ser publicament cregudas passen fielment de sigle en sigle; de consegüent en aquells cent anys podia establirse la impostura de la Resurrecció, y passar despues de sigle en sigle fins á nosaltres. ¿Com pues podré assegurar-me no ha passat axo en lo fèt de la Resurrecció?

(68) *Aqui lo Autor, tal vegada per descuyt, feya cas omis del recurs que se feu al Papa S. Victor ja en lo sigle segon, dels Concilis que aquest juntá, del decret que S. Victor expedi, y de la excomuni que tirá (ó amenassá tirar) contra las Iglesias de Assia, sino se conformavan en celebrar la Pasqua en Diumenge; y lo Autor sen saltava al Concili Niceno.*

Per entrar en aqueixa prova assentém principis indisputables.— *Tots los fèts que no tenen altre fonament que las tradicions ó veus populars que han passat de Pares á fills, son sospitosas si entre lo comensament de la sua noticia y los fèts, se descobra un llarch temps en que res se deya de tals cosas.* Per exemple: jo en estos dias trobo la opinió de que un Angel portá del Cel lo oli que serví en lo batisme de Clodoveo en lo any 496. Exâmino lo origen de aqueixa veu pública anant pujant fins á dit any, y solament trobo que en lo sigle nové, *Hincmar* porta aqueixa noticia, y que antes de ell ningú parlá de semblant cosa. Es dir que *Hincmar* es lo primer que parla de aquell fèt succehit 400 anys antes, y la opinió popular que ara corre, está solament fundada en la paraula de aquell escriptor. No dech pues jo creurer un tal fèt.

Mes: *Los fèts que no tenen altra prova que las tradicions y veus populars, sens estar apoyats en cap testimoni cert, també son sospitosos.* De esta especie son molts miracles que los pobles cregueren en temps de ignorancia, pero al mateix temps de molta religió, en que no conexentse las virtuts y lleys de la naturaleza, ni las

reglas de la crítica; una pietat sensilla, un zel ardent y poch instruhit, y moltes vegadas la vanitat ó interés, feyan creuer com á miracles lo que sols ne tenia una lleugera apariencia, ó constava per la deposició de un débil testimoni. Los miracles que no tingan altra prova que aquesta, deuen també despreciarse.

Finalment, *los fets que no tenen altre fonament que la veu y tradició popular també son sospitosos, si son cosas ocultas y de poca importancia, que no son capaces de cridar la atenció pública; y també si son uns fets aislats que no tenen unió ni connexió ab altres quels han precehit y seguit.*— En un y altre cas facilment se compren com algunas mentidas se poden extendrer insensiblement, y passar de uns á altres sens ningú saber d'ahont han exit. Pero uns fets públichs y de molta importancia que causan un cambiament de Religió y de govern civil ab molta contradicció, no se introduexen insensiblement y sens estrépit, y de consegüent sempre dexan una noticia clara del comensament de la sua creencia, y oposició que han suferit.

Aném ara á veurer si la noticia que tenim de la Resurrecció es semblant á estas tradicions populars.

Primerament, *la pública notícia que tenim de la Resurrecció, puja sens interrupció fins al temps en que se diu succehí;* de manera que es impossible nos assenyalen un sol instant de temps en que los Cristians no hajan fèt pública professió de ella. Es també evident, que esta creencia ha estat en tot temps la causa principal y fonament del Cristianisme, y que no se hauria format ni una sola Iglesia Cristiana, si la Resurrecció de Jesucrist no hagués estat publicada y regoneguda per certa, immediatament després de la sua mort. Luego aquesta creencia cristiana es molt diferent de aquellas opinions populars que se desvanexen luego ques puja per descobrir lo seu origen; pues en orde á la Resurrecció, si pujo de sigle en sigle, sempre trobo una cadena de testimonis, sempre una matexa creencia pública y constant, tant mes respectable y autèntica, quant mes me acerco al seu origen. Y si pot dirse ab tota certitut que cada generació ha rebut esta creencia de la generació antecedent ¿de ahont la tragué la primera generació, sino de la veritat del fèt?

Segonament: no pot presumirse quels primers Crístians se dexassen facilment

enganyar per las preocupacions y opinions dominants, pues èl·ls eran ó Jueus, ó Idólatras, ó Filososps, y tots estavan imbuits en principis molt contraris á la nova Religió de Jesucrist. Y com tots los pobles estavan criats en la Idolatria ó en la lley de Moysés mesclada de falsas tradicions, y de consegüent acostumats á la llibertat de las passions; de aqui es que la Religió cristiana en son comensament era despreciada y perseguida com á contraria á la educació y costums dels pobles; y per seduir y tenir partidaris no tenia los medis de que comunament se valen los homens per dominarlo esperit humá com son diners, bons empleos, y llibertat de passions.

Ultimament: *La Resurrecció de Jesu-Crist no era fét amagat, ni pot dirse que fos de poch interés, ans bè tot al contrari:* Entre los que la creyan y los que no la creyan nos parlava de ella com de una opinió indiferent que cada hu pot tenir la que vulla, com v. g. si Cristo consagrà ab pa natural y comú, com volen los Grechs, ó ab pa sens llevát com volen los Llatins; sino que era un assumpto de que dependia la Religió y lo govern civil, y de consegüent era un punt

interessantíssim. De una part estavan los Fariseus, los Sacerdots, y principals de la Sinagoga y de tota la nació, que no podian sufrir se prediqués al poble la Resurrecció y divinitat de un home que ells havian sentenciat á mort, y que aquest fos lo *Messias*. Los dexebls de Jesus ve-yan axo, y conexian las persecucions á que se exposavan predicant la Resurrecció, pues era acusar publicament als principals Jueus de un crim lo mes atrós. Tota la ciutat de Jerusalém tenia los ulls sobre un assumpto tan important quels anava no menós que á tirar per terra la Sinagoga, lo temple y los sacrificis, per posar en son lloch la Religió de un home que quaranta dias antes havia mort ignominiosament en la creu. Es impossible, pues, que la creencia de la Resurrecció se establís y extengués insensible y ocultament, y sens grans disputas de homens instruhits. La historia de aquell temps demostra que esta fé dels cristians prevalesqué despres de haver triumpfat de las mes fortas y obstinadas contradiccions.

La tradició constant, pues, y la creencia pública de la Iglesia nos van portant de sigle en sigle per una cadena y escala ja may interrompuda, fins á pu-

jar d' encontrarnos ab los testimonis del fét, esto es, ab lo mateix Jesus, los Apostols y los Jueus.

II. *Poso d' Jesucrist per primer testimoni de la sua Resurrecció*, perque éll mateix la havia profetisada en termes los mes formals. Ell mateix digué, com se llegeix en lo cap. 12. de S. Matheu: *Esta rassa perversa y adúltera demana un senyal (parlava dels Escribas y Fariseus) y no sels donará altre que lo senyal del Profeta Jonds Perque axis com Jonds estigué tres dias y tres nits en lo ventre de la balena, axis lo Fill del home estarà en lo ventre de la terra.* Esta profecia no era obscura, pues que fins los Jueus la entengueren, y èl·ls matexos ho manifestaren quant despres de haverlo crucificat digueren á Pilat: » nos recordem » que aquell enganyador havia dit: *res- » suscitaré dins de tres dias.* » Y á mes de axo los principals de la Sinagoga testifican á pesar seu la veritat de la Resurrecció ab las intrigas y sobornos de que se valgueren per sufocar la noticia.

Discorrém ara baix las dos suposicions de ser certa y de ser falsa la Resurrecció. Si Jesus ha ressuscitat com havia promés, éll es lo *Enviat de Deu*, com igual-

ment havia dit; y si es lo *Enviat de Deu* convenia que manifestás axo als seus dexebles, y als seus enemichs. Als seus dexebles per sostenirlos en la fé quant lo veurian clavat y mort en la creu; y als seus enemichs per inutilisar los seus esforços y manyas, per obrirlos los ulls si volian, y per donar major brillo al miracle de la Resurrecció, principal prova de la sua divinitat.

Si Jesus no era *Enviat de Deu*, aquella profecia no li pódia servir sino per desacreditarlo y desbaratar tots los seus projectes, pues no ressuscitant com ho havia promés, los seus dexebles se haurian vist burlats, y los seus enemichs haurian tingut un medi segur y facil per desenganyar al Poble fentli creurer que Jesus havia estat un impostor y embustero, y axo ab testimoni de tots los seus mateixos dexebles confusos y avergonyits.

Que un home intrèpit y de talent ab la forsa de la eloqüencia, ab apariencia de virtut, ab fingits prodigis, ab diner, empleos, y concedint tot llibertinatge haja seduít á molts, es facil de entendre, y demasiats exemples de axo llegim en las històrias. Pero ¡que aquest impostor quant tinga ja un partit numerós, sens cap ne-

cessitat ni motiu, obrí ell mateix los ulls à tots aquells quel següen !:: es una cosa may vista. Ara pues, ¿si Cristo no hagués tingut poder de ressuscitarse, y de consegüent no hagués ressuscitat, profetisant á sos dexebles que exiria viu del sepulcre, ab aquest sol fét no hauria ell mateix destruít tot lo crédit que havia adquirit ab los demès miracles? ¿No hauria ell mateix obert los ulls á tots los quel següan?

En efecte, pues los dexebles de Jesus ó bè creyan fermament que ressuscitaria perque ho havia dit després de haverlos convenst ab tants miracles, ó bè la sua Fé en ell encara estava vacilant, y per acabarse de solidar esperavan si ressuscitaria, ó no. Qualsevol suposició de estas que se fassa, sempre tenim que los dexebles esperavan la Resurrecció de Jesus; y no verificantse com havia promés, haurían vist la falsedat de la sua profecía, y en aquest cas ¿haurian quedat encara persuadits que era fill de Deu com tantas vegadas los ho havia dit? A vista de un engany tan palpable, per gran que hagués estat la sua ceguera, se haurian desenganyat, y la fé que havian tingut en ell, se hauria convertit en indignació y ver-

gonya de haverse dexat enganyar. Y lluny de pensar en extendrer una fábula, com en tal cas hauria estat tot lo de Jesus, no haurian tingut altre consol quel de tornarsen á las barcas y filats, y encara haurian estat ditxosos si de aqueix modo se haguessen pogut deslliurar de ser castigats com á cómplices de un Profeta fals y revolucionari.

Si aquella profecia de la Resurrecció no se haguès verificat, hauria dexat burlats á tots los seus dexeables com acabèm de veurer: y ara anyadexo que hauria proporcionat als seus enemichs un medi facil, y segur per desenganyar lo poble fent veurer que Jesus era un embustero.

Per entendre millor axo, figuremnos que un fundador de una secta com Mahoma ó Lutheró, nos digués publicament: *en prova de ser veritat tot quant vos he ensenyat, tres dias despres de mort resuscitaré, y me veureu viu.* ¿Qué podria pretendrer èll ab esta profecia? Tot lo mes, no altra cosa, sino que se extengués, la fábula de la sua Resurrecció. Pero esta creencia per axo no se extendria, y quedaria enterrada ab èll. La impostura moriria ab lo impostor; menos que dexés un gran número de dexeables bastant atre-

vits y habils per saber persuadir á la gent que realment se havia complert la sua profecia. Axo cabalment es lo que pretenen los incréduls parlant de la Resurrecció de Jesus; pues volen que tot fou una trama dels Apostols y dexebls. Pero ja hem vist quant dificil hauria estat á Jesus interessarlos á una impostura semblant. No obstant passém axo de barato. Suposo que fou axis, y me imagino que uns homens quatre dias antes cobarts y temerosos se trasforman de repente en uns conspiradors intrépits, resolts á sostenir la patranya de la Resurrecció de un home que en vida los ha enganyat, y morint en lo suplici de la creu nols ha dexat per herencia sino la esperansa de una mort semblant á la sua. Pero lo cas es, que al primer pas ja troban un obstacle insuperable originat de la matexa profecia pública del seu Mestre; pues sabentla los Sacerdots y Fariseus, á fi de impedir no prenguéssu aquexa impostura amagant los dexebls lo cos de Jesus, han rodejat lo sepulcre de centinellas per impedir lo robo del cadáver, y per poderlo presentar al públich complerts los tres dias. Passats estos, queda ja descuberta y desvanescuda la fabula de la sua Resurrecció ab la sola

diligencia de desenterrarlo y passejar lo cadáver per los carrers de Jerusalém.

¿Y quina necessitat tenia Jesus de prometre publicament que ressuscitaria, si nos' veyia ab forsas per cùmplir la paraula? No tenia ja un séquit numerós? ¿No havia ja explicat lo plan de la sua doctrina? ¿Per ventura no havia bastantament persuadit la sua missió divina á cópia de prodigis que may ningú havia obrát? Per medi de élls no havia fèt creurer que era lo Messias promés als Jueus, fill de Deu, y verdader Deu? Y si tot fins aquí hagués estat una farsa é impostura, ¿quina necessitat tenia de prometre la sua Resurrecció, si no estava bèn cert de poderla verificar, y preveyent clarament que aquesta sola falsedat havia de desacreditarlo y tirar per terra tot lo que havia fèt?::: Axo es inconcebible: en dos paraulas: *Jesucrist va profetisar que ressuscitaria; luego tenim que realment ressuscitá.*

III. *La Resurrecció la testifiquen no sols tots los vuyt escriptors del Nou Testament, sino també tots los demès Apostols y dexebles de Jesucrist; y lo seu testimoni uniforme, y constant, trau tota suspita de illusió é impostura.*

No podia ser illusió ó imaginació, atesa la naturalesa del fèt, y la sua permanencia ; pues Jesus se manifestá á sos deixebles no en somnis, ni de passo com qui fuig, ni una sola vegada, sino per espay de quaranta dias, menjant y parlant ab èlles ab la familiaritat de antes, com se llegeix en lo cap. 1. de las Actas.

¿ Dirèm quels Apostols estavan tan preocupats y cegos que prengueren per paraulas y fèts, lo que no exístia sino en la sua imaginació? Pero axo suposaria en èlles lo sumo grau de tontería ; ¿ y com se compondrá aquesta ab tanta uniformitat en las suas explicacions, tanta unió en los fèts que contan, y tanta sabiduría que manifestan quant parlan de la Resurrecció de Jesus?

Amés de que, no poden tenirse per preocupats, fanátichs, ni demasiadament créduls en punt de la Resurrecció, ans bè estavan molt distants de axo ; en tant que la primera noticia quels donaren de ella, no la volgueren creurer, pensant era una ficció y embustería, com se llegeix en lo cap. 22. de S. Lluch. Van èlles matexos al sepulcre, no hi troban lo cos, y á pesar de axo sen tornan dubtant del fèt. Jesus se dexe veurer y conexer de la Mag-

Magdalena anomenantla ab son propi nom: Magdalena lo coneix, y corre á contarho als dexebles, y la sua paraula no es creguda. No se desenganyan fins que Jesus sels presenta, los parla y los ensenya los senyals de las suas llagas. Thomás que no se trobava present al temps de la primera aparició no vol creurer als seus companys, y no queda persuadit fins que tornantse presentar Jesucrist lo repren de la sua incredulitat, y li fa veurer y tocar las llagas dels claus y de la llansa.

Pregunto: ¿En tota esta narració se troba cap senyal de preocupació, fanatisme, y demasiada credulitat? ¿No apar mes aviat que desconfiavan massa de Jesus? ¿No apar que fan pendrer rabia, y que merexian tots la reprehensió que Jesus doná á dos dexebles per lo cami de *Emmaús* que parlant ab èll nol conexían, dientlos *¡insensats, que tardeu tant á creurer!*

No perdém mes temps en una cosa tan clara y tingám per cert, que los testimonis de la Resurrecció no se enganyaren. Anèm ara á veurer si portaren la idea de enganyarnos.

Los Apostols esperavan la *Resurrecció* que son Mestre los havia promés, ó no la esperavan. Si la esperavan ab tota con-

fiansa, no tenian cap necessitat de tramarr una impostura per ferla creurer, qual impostura y ficció, en cas de quedar burladas las suas esperansas, haurian pagat molt cara. De consegüent esperant élls que ressuscitaria, no tenian que fer altra cosa, sino aguardar á veurer si se verificava; y en cas de no, lo únich cami quels quedava era abandonar la causa y memoria de un home quels havia enganyat.

Si ni solament esperavan ni somiavan que ressuscités, res podia ser capás de excitarlos á concertar la fábula de la sua resurrecció; pues per part de la Sinagoga no podian esperar sino una mort desdixada y prompta; y del Cel no podian esperar sino lo cástich corresponent á la mentida, impietat y blasfemia. Pues lo fanatisme no podia privarlos del conexe-ment de la maldat del projecte, ni un zel fals podia justificar la sua mentida. Ells matexos conexian aqueixa veritat, pues lo Apostol deya als fiels: *Si Cristo no ha ressuscitat nosaltres doném un testimoni fals contra de Deu: vana es nostra predicació: vana es vostra Fé.*

Encara quels Apostols haguessen esperat algun interès temporal de fingir la Resurrecció y publicarla, los obstacles in-

superables que sels presentavan los haurian fét desistir del intent. Dificultats per apoderarse del cadáver y amagarlo, pues los Jueus lo tenian guardat ab centinellas. Dificultats per part dels cómplices de la trama y ficció, pues eran en gran número los que afirmavan haverlo vist y parlat despres de ressuscitat (69). Un secret de tants es difícil de guardarse, bastava haverhi un traïdor per descobrir lo frau, y sacrificar á tots á un escarni y al rigor de las lleys. Dificultats de part dels Escribas y Fariseus que tenint lo poder en la ma, se valdrian de tots los medis del dret y de la forsa per descobrir y castigar los forjadors de la fábula de la Resurrecció, quels cubria de ignominia per haver èlles sentenciat á Jesus á la mort com á facinerós. Ab estas y altras dificultats de totas espécies se fa tan extravagant lo projecte de fingir y fer creurer la Resurrecció, que no es possible imaginar-se uns homens tan locos

(69) *S. Pau en lo cap. 15. v. 6. de la 1.ª carta als Corintios diu; que una vegada Jesus se aparegué á passats de 500, que estavan tots junts. Altres, y altres lo vegeren despues de ressuscitat á mes dels Apostols, y de aquells 500.*

que poguessen concebir solament la idea; ni tan tontos de posarla en execució.

IV. *Entre los testimonis de la Resurrecció podem posarhi los Jueus que no la volgueren creurer*, pues las suas diligencias en impedirla y ofuscarla equivalen á una confessió formal de la veritat de ella. Luego de mort Jesus lo portaren al sepulcre, y los principals Escribas y Fariseus posaren sellos en la gran llosa quel cubria, y juntament una guardia de Soldats per impedir que ningú se acerquès á ell. Ab estas diligencias quedaren èlles depositaris del cos de Jesus; se feren responsables de ell á tota la nació, y en cert modo se obligavan á ensenyarlo al públich després dels tres dias, en cas quels Apostols fessen correr que havia ressuscitat. Y no obstant de tot axo ¿que es lo que succeheix? En la matinada del dia tercer los sellos del sepulcre se troban romputs, la gran pedra alsada, los soldats dispersos, lo cadáver fora del sepulcre, y res se troba en ell sino los draps en que havia estat enmortallat.

A vista de estos fets publicats per los Apostols y que no negavan los Jueus, es precis confessar *que Jesus havia ressuscitat ó que los seus Dexebles á viva forsa sen*

*havian portat lo cadáver ; ó bé que lo robaren mentras los soldats dormian. Pèndrer lo cos á viva forza hauria estat un pensament molt tonto per fer creurer la sua Resurrecció ; y per altra part ¿de ahont havian de traure las forsas per resistir y dispersar á la tropa ? Per impedir un tal atentat, quels Jueus temian , prengueren totas las precaucions imaginables que podia dictarlos la astucia moguda del odi que tenian á Jesus. = No merexen resposta quan diuhem, *que mentras los soldats dormian robaren lo cadáver.* ¿ Los esforços y maniobras en alzar y girar la grandissima pedra no farian ruido per despertar á un soldat ? ¿ Y si los soldats dormian, com saben quels Apostols lo robaren ? ¿ Cabalment haurém de donar credit á uns testimonis adormits ? Axis los redargüeix lo gran P. S. Agusti. De la veu del robo quels Prínceps de la Sinagoga espargiren, resulta per confessió sua, que en lo dia tercer lo cadáver no estava en lo sepulcre, qual confessió es un testimoni de la veritat de la Resurrecció.*

Mentras los Escribas y Fariseus forjant mil patranyas procuravan desmentir la profecia de la Resurrecció, los Apostols corrian per los carrers y plassas de Jerusa-

lém, alsant la veu y anunciant á tot lo mon que se havia verificat y complert conforme Jesucrist los ho havia promès; y que èlis ne eran testimonis. Lo coleig de la intrepidez y constancia dels Apostols ab la cobardía y temors de la Sinagoga, declara bastantament qui eran los que anavan de bona fé, y qui eran los embustersos.

Pere y Joan passant á la porta del temple acabavan de curar devant de una turba innumerable á un coix de naxement conegut de tota la ciutat: y de aquest prodigi prengueren ocasió per anunciar en alta veu la Resurrecció de Jesus. Mentras estavan parlant, arriban los Sacerdots, Magistrats, Ministres del temple y Saduceus, y los fan pendrer y posar en la presó. Lo dia següent se juntan en tribunal y fan comparexer los dos Apostols á la sua presencia. ¿No era de esperar que negarian ó disputarian contra del miracle del dia antes? Pero res de axo, ans bé lo confessan expressament, limitantse á preguntarlos » ¿ en nom de » qui, y ab quin poder haveu fèt caminar » aqueix home? Y S. Pere prenent la paraula los diu: Princeps del poble, sapiau, y entenga tot lo mon, que aqueix » home ha estat curat per potestat y en

» nom de nostre Senyor Jesucrist de
» Nasarét, que vosaltres crucificáreu, pero
» que Deu lo ha ressuscitat de entre los
» morts. . . . Los Magistrats veyent la en-
» teresa y constancia de Pere y de Joan;
» sabent que eran uns homens del poble
» baix y sens instrucció, quedaren admi-
» rats de la sua eloqüencia y sabiduría.
» Sabian també que havian estat companys
» de Jesus; tenian devant dels ulls lo home
» curat, y no podian negar lo miracle.
» Alashoras feren exir los Apostols de
» la sala del Consell, y deliberant sobre
» lo que farian, deyan; ¿que farém á
» estos homens? Tots los habitants de Je-
» rusalém saben lo miracle que han fèt;
» la cosa es pública y no podém negarla;
» pero á fi de que no se extenga mes,
» prohibimlos ab amenassas lo parlar mes
» á ningú en nom de Jesus.— Tornan fer
» entrar á Pere y Joan, los intiman la
» ordre, y ells responen molt frescos, que
» no la obeirán, dient: judiqueu vosal-
» tres matexos si obeirém primer á vo-
» saltres que á Deu. Nosaltres no podém
» callar lo que havém vist y oit.”

Citats segona vegada en lo mateix Tri-
bunal tots los Apostols junts, parlan del
mateix modo. Los Sacerdots y Fariseus tan

se irritaren de oirlos, que intentaren llevarlos la vida; pero Gamaliel los apaciguá dientlos: » Dexeu á exos homens, per- » que si la obra que emprenden es inven- » ció humana, caurá per si mateixa; y si » vé de Deu no lograréu tampoch destruir- » la, y seréu culpables de impietat per vos- » tra resistencia.” Aquexos dos passatges se llegexen en las Actas dels Apostols.

Ara pues, ¿ Com es quels principals de la Sinagoga tenint odi á Jesus y á sos dexebles y al mateix temps lo poder; nó obstant ara usan ab èlles de tanta dulsura? ¿ De ahont vè tant mirament ab uns homens despreciables que tenen lo atreviment de acusar cara á cara als Escribas y Fariseus de haver crucificat al Messias? ¿ Com es que lo mes savi dels Fariseus no repara á dir en mitg del Consell que impedir la predicació dels Apostols es exposarse á impedir la obra de Deu? ¿ Los governadors de la nació haurian parlat de esta manera si haguessen vist clarament quels Apostols eran uns innovadors sediciosos, que ab imposturas y ficcions posavan en perill la religió y la pátria?

Ja suposo dirán alguns de que esta relació de lo que passá en lo sepulcre de Cristo y en lo Tribunal en que se suposan citats

los Apostols, es suspitosa, perque sols la sabém per medi dels matexos Apostols.

Pero tot axo no la pot fer suspitosa, perque se tracta de uns fets públichs y notoris y concernents á la Sinagoga; y llegintse los escrits dels Apostols y dexebles publicament en las Iglesias desdel principi, com queda provat (70), hauria estat una tonteria molt grossera atribuir als Escribas y Fariseus lo que no fos cert, y generalment rebut. ¿ Los Apostols havian de inventar quels principals Escribas y Fariseus suplicaren á Pilat posés guardia al sepulcre? ¿Ells se forjarian de que se havia extés la veu quels dexebles de Jesus de nit havian robat lo seu cos? que havian estat citats en lo Tribunal per haver curat á un coix y anunciat la Resurrec-

(70) *Mira axo en lo §. II. n. 2. sigle tercer y segon. Alli consta que luego que foren escrits Evangelis y cartas de S. Pau, se llegian publicament en las Iglesias; y promptament se traduiren en todas las llenguas, de que han vingut las versions Arabe, Siriaca, Etio-pica, Armenica, persica, &c. todas uniformes, com diu S. Ireneo adver. her. lib. 1. c. 3.*

ció? que sels feu un interrogatori? que foren presos, amenassats y assotats? A no ser tot axo veritat ¿ells havian de escriurer y ferho llegir á las Juntas dels fiels de Jerusalém y son veinát, no molt temps després?

Lo haver los principals Jueus posat guardia en lo sepulcre, es prova de que sabian que Jesus havia profetisat que resuscitaria. En axo mateix confessavan la veritat dels demès miracles. Y á la veritat: ¿Si mentras vivia Jesus nó haguès fèt cosas portentosas y sobrenaturals, ni ab ellas arrastrat la opinió universal del poble, haurian fèt cas de tal promesa? Certament que hauria estat despreciada.

En segon lloch, la veu ques divulgá que sen havian portat lo cadáver, demonstra clarament, que en lo tercer dia no se encontrá en lo sepulcre. Axo mateix es un argument contra dels Jueus que aqueix robo preveyan, podian y volian impedirlo ab todas las diligencias possibles que practicaren. Mes: ¿la veu que corria de haver robat lo cadáver era verdadera ó era falsa? Si era veritat, los dexebles de Jesus eran uns impostors, pues amagant lo cos volian fer creurer la sua Resurrecció. Si aquella veu era falsa, los de la Sinagoga

que la feyan correr eran uns embustersos e impostors. ¿Qui serán pues los impostors? En cas de dubte, las reglas del *Dret* disposan que sempre deu presumirse que lo crim lo ha comés aquell á qui ha estat profitós. Ara pues ¿quin profit podian traurer los Apostols en apoderarse del cos de son Mestre? ¿No haurian vist que anavan tots á perdre la vida per acreditar la extravagant profecia de un impostor? Pero á la Sinagoga si que interessava molt corregués la veu del robo, porque si se creya la Resurrecció de un home que ells havian condemnat á mort en un suplici, tots los que componian la Sinagoga havian de ser mirats per uns traïdors, reos de un crim horrible. Mes: si los dexeables se apoderaren del cos, ó fou porque realment los soldats dormian, y res bastá per despertarlos (que es increïble); ó bè ab diners compraren als soldats porque los donassen lo cos, y després ells se escusassen dient, que dormian. En lo primer cas ¿com es que no castigaren als soldats per un tant gran descuit, sabent que las centinellas no poden dormir? Y si havian rebut diners ¿com es que tampoch nols castigaren, ni se cuidaren de citarlos en judici per pendrer

Declaracions públicas sobre lo fèt? ¿Se haurian portat axis si ab testimonis haguessen pogut provar que lo faltar lo cos havia estat una picardia ó un descuit dels soldats? Y per ultim, corria publicament quels Princeps de la Sinagoga havian donat diners als soldats perque callassen lo que havia passat en lo sepulcre de Jesus, ó diguessen que dormian.

A mes de axo tenim, que los Apostols despres de haver estat durant la sua vida un exemplar de virtuts, se dexaren matar per no desdirse de la Resurrecció y divinitat de Jesucrist, que constantment havian predicat. ¿Se portaren axis los Escribas, Fariseus, y los Soldats de la guardia? ¿Se dexá matar solament un per sostenir que los soldats dormian, ó que havian rebut diners dels Apostols?— En quant á las suas virtuts ques pregunte no dich als Evangelistas, sino al mateix historiador Joseph; y aquest dirá que era tal la corrupció de costums dels Escribas y Fariseus, y demes Magistrats, que ella sola, encaraque no hi haguessen anat los Romans hauria causat la total ruina de la nació. ¿Y sería prudent preferir la sola paraula de esta colla de plagas, á la paraula y obras dels Apostols? *Jo sempre preferiré la*

declaració de uns testimonis quès dexan degollar per comprobarla.

En tercer lloch, los principals de la Sinagoga es veritat negavan que Jesus haguess resuscitat; ¿pero quinas provas donavan per contrarrestar las que donavan los Apostols? Ninguna; pues la veu que feren correr de haver robat lo cadáver no es mes que una fábula, y encara mal urdida, que no está apoyada ab declaració judicial, ni en cap història de aquell temps se troba prenguessen informació sobre tal robo. Y si ne prengueren los exiria molt malament, y la ocultarian, pues lo cert es, quels Apostols continuaren á predicar y ensenyar en públich sens que los Magistrats se atrevissen á condemnarlos á mort: y á mes que en lo procés que tumultuàriament formaren contra S. Esteve, no lo acusan de haver predicat la Resurrecció de Jesucrist, sino de haver blasfemat contra del temple, y de la lley de Moysés. Y finalment la fé en Jesucrist resuscitat (la que devian sufocar en son principi per medi de informacions de testimonis) se establí en mitg de Jerusalém á la vista dels Sacerdots y demes Magistrats que no saberen impugnar la nova Religió, sino perseguint de mort als qui la professavan.

V. *La Resurrecció està tan unida ab altres fets igualment indisputables, que no pot negarse sens caurer en un abisme de contradiccions y absurdos històrichs.*

Lo primer fét indisputable unit á la Resurrecció es, que lo establiment y propagació del Cristianisme millor lo feren los Apostols que lo mateix Jesucrist per disposició de éll mateix, com que fins despres de la sua passió y mort, se pot dir nos consumá la obra de la Redempció per la qual havia estat enviat. Y si no haguès ressuscitat com havia promés ¿com los seus dexebles haurian pogut completar la empresa que éll havia comensat? Determinen de una vegada los incréduls, quin caràcter volen donar als Apostols. ¿Volen suposarlos uns homens tontos y entussiasmats, que de bona fé publican las visions imaginárias ab que lo seu Mestre los tè alucinats? Pero axo podia en tal cas tenir lloch mentres éll vivia, y no despres de mort y enterrat. ¿Qué! Desdel sepulcre també podia entabanarlos de cap? y élls no obstant se donan per testimonis de la sua Resurrecció y se exposan á la mort per sostenirla? Concedim enhorabona, que estiguessen seduïts y alucinats fins al temps senyalat per la Resurrecció, y que publiquessen de bona fé las

visions y somnis del seu Mestre; pero si la Resurrecció no se verificá, desde aquell moment ja no anavan de bona fé, sino que eran uns impostors y embusteros. ¿Volen suposarlos uns homens astuts, habils, y destres enganyadors que continuan lo plan tirat per son Mestre, y se encarregan de posarlo en exècució encara que sia ab perill de la vida? En aquest cas la farsa de la Resurrecció no podia servirlos sino per impossibilitar lo plan y perdres tots èlles, pues era facilissim als Jueus exâminar y descobrir la patranya de la tal Resurrecció.

Lo segon fèt també indisputable, es ; *que la Iglesia comensá en Jerusalém dos mesos després de la mort de Jesucrist, esto es, en lo dia de Pentecostes.* En lo primer sermó de S. Pere tres mil personas abrassaren la fé cristiana, y pochs dias despres altres sinch mil. La persecució obligá luego als Apostols á separarse y fugir, y com per tot deyan y predicavan lo mateix, ab mes promptitut la fé se extengué en varios païssos. ¿Qui podrâ explicar aquell moviment improvist que arrencá á milanars de Jueus de las suas arreladas preocupacions, dels seus costums, dels seus interessos, passions y gustos, per

adorar á un home que acabavan de veurel morir entre dos lladres? Los Apostols, es veritat, deyan que era lo Messias y fill de Deu, y que en prova de axo havia promés que ressuscitaria, y que realment havia ressuscitat; pero si los Apostols eran en axo tinguts per embusteros ¿com podian lograr ser creguts de tantas mils personas de Jerusalém mateix, y de tots los pobles vehins?

Per mes que se exágeri la sensillesa y credulitat del poble, nos' trobará exêmples de una impostura que haja lograt tan felis exit atesas las circunstancias. Dich atesas las suas circunstancias, perque moltes vegadas lo poble universalment pot creurer una impostura y embustería; ¿pero com? O perque la ha rebuda dels seus majors y antepassats; ó perque afavoreix á las passions, y facilment se creu allo que se ama; ó bè perque los que governan apoyan y fan sostenir aquella embustería. Axis veiem que Rómulo (71) desapareix de repente. Los Senadors (72) publican quels

(71) *Un dels dos Rómulos Fundadors de la ciutat de Roma fou assassinat secretament.*

(72) *Senadors eran uns que tenian part*

Deus lo han arrebatat al Cel, y un poble ignorant, sensill, y supersticiós dona credit á una fábula que es conforme á las suas ideas. ¿Pero aqueix mateix poble hauria cregut axo si ho haguessen publicat, no los que governavan, sino uns homens desconeguts, pobres, ignorants, y los mes despreciables de la Ciutat? Y molt menos si Rómulo haguès estat un home obscur, enemich de la sua Religió, de las suas lleys y costums?

Mahoma publicá imposturas, y arrastrá la opinió del poble ¿pero com? subjectantlo á forsa de armas, afavorint totas las passions, y valentse de la propia autoritat, y de la dels companys que li ajudavan en lo govern. Res de tot axó afavorí la propagació tan rápida del Evangelí, y creencia de la Resurrecció de Jesucrist.

Lo tercér fèt que es tant cert com los anteriors, y també intimament unit ab la Resurrecció, es quels Apostols no deyan á la gent de Jerusalèm: *creyèu que Jesus ha ressuscitat; pues nosaltres vos ho assegurám: sino, creyèu en los prodigis que*

en lo govern com que diguessen Diputats de Corts.

nosaltres fem á vostra vista en nom de Jesus ressuscitat. Luego tenim quels primers Jueus se convertiren á la fé en forsa dels miracles que obravan los Apostols *en nom y per virtut de Jesus ressuscitat*, y de consegüent que estavan units ab la certitut de la Resurrecció. De modo que los que se convertian, no cuidavan de exâminar sino si los prodigis quels Apostols obravan á la sua vista, eran veraders, y trobantlos tals (lo que era facil, com la cura del coix de la porta del temple y demés) abrassavan la fé. Mirém ara nosaltres si realment aquells primers convertits regonexian per certs é indisputables los miracles dels Apostols, y si nosaltres també los devem regonexer per tals.

Pero antes de entrar en aquest punt, vull advertir que en èll, si bé se repara, se respondrà completament als incréduls que tot sovint repetexen aquesta pregunta, com una dificultat insoluble, esto es: ¿perque Jesus despres de ressuscitat no se dexá veurer dels Sacerdots, Fariseus y demés habitants de Jerusalém que lo havian vist morir? ¿Com es que havent estat pública la sua mort, no fou igualment pública la sua Resurrecció, y ningú lo vegé sino

los seus dexeables? (73) Jo entretant los podria respondrer : que los Apostols ab los seus miracles probavan la certitut de la Resurrecció, y la posavan á la vista del poble. En efecte, ¿ sempre quels Apostols obravan algun prodigi dels que llegim en lo Evangeli, Jèsus ressuscitat no se mostrava en mitg dels Jueus? Es veritat que ni la Sinagoga ni tot lo poble de Jerusalém vegeren á Jesus despres de ressuscitat, pero ¿ no tenian á la vista los

(73) *Com lo Autor veig que ni en la Capitol següent, ni en altra part respon directament á estas y semblants preguntas, hi respondré jo ab S. Th. 3. p. q. 55. a. 1. dient, que Deu may ha acostumat revelar immediatament á tot lo poble las cosas sobrenaturals de la gracia y de la Gloria; sino que las manifesta á alguns preelegits perque las declaren als demés, als quals molts vegadas concedeix lo Dò de fer miracles, ó altra de las gracias gratis datas perque sian escoltats y creguts. De aqui es, que encaraque tot lo poble vegé patir á Jesus, perque sufria en un cos que tenia la naturalesa passible, coneguda tal naturalment de tothom quel veyá; no per*

Miracles dels Apostols obrats ab la invocació del *Nom de Jesus crucificat y resuscitat*? ¿No eran estos una prova clara de la veritat de la resurrecció, equivalent al testimoni de la vista? ¿Y los que ab unas provas tan claras y auténticas no la volgueren creurer, ja la haurian creguda si haguessen vist á Jesus resuscitat? ¿No haurian sabut dir que era un fantasma, ó que no era lo mateix sino un home semblant á ell, ó altrás cosas pitjors? De-

axo devia tot lo poble veurel resuscitat á la vida y estat de la Gloria, per que esta es del ordre sobrenatural, que sols se coneix per lo Dò gratuít de la Fé, que no la tè tothom. Per axo S. Agusti tract. 76. in Joan. diu, que ningun impio vegé á Cristo resuscitat. Lo que apar bèn regular, pues no hauria estat sino sanctum dare canibus, et margaritas spargere ante porcos. = Los Apostols y Dexebles ab la propia sanch que derramaren y los miracles que feren, demostraren á tot lo mon la veritat de la Resurrecció de son Mestre á una vida gloriosa, com prova lo Autor. Visus est non omni populo sed nobis; testibus præordinatis á Deo. Actor. cap. 10.

xemnos de cavilacions. Aquell que va de bona fé troba rahons quel convencen en la matexa història del Evangeli; y aquesta res pert de la sua forsa y autoritat perque aquells que van de mala fé demànian altras provas que sabrian també eludir.

§. VII.

MIRACLES DELS APOSTOLS.

Tot lo que se ha dit per provar los miracles de Jesucrist, pot servir per provar los dels Apostols; perque tant en lo llibre dels Actes en que se troban estos, com en los Evangelis, se tracta de uns fets importants, pues tiravan á desterrar la lley de Moysés y la Idolatría, y per altra part eran manifestos y públichs, en que no podia tenir lloch la impostura ni alucinament. Y es constant que los principals de la Sinagoga may negaren seriament ni refutaren estos miracles.

Las innumerables Iglesias fundadas per los Apostols, ó per los dexebles seus en todas las parts del mon, son també una

prova clara dels miracles dels Apostols; pues los fiels los creyan fermament, y á èlls devian la sua conversió. A mes, que la veneració y respecte que tenian al llibre de las Actas quels refereix, y lo testimoni exprés dels escriptors ecclesiástichs, no permeten dubtar de la veritat de aquells miracles. Sant Pau mateix en diferents Epistolas recorda á la Junta dels fiels los portentos que havian acompanyat la sua predicació estant en mitg de èlls; y fins senyala als de Corinto las reglas que han de seguir en lo us dels dons sobrenaturals que eran tant comuns entre èlls (74). ¿Hauria escrit fentlos memoria de aquells miracles si tal cosa no hagués passat? ¿ni tals portentosse haguessen vist? *Tenim pues quels miracles dels Apostols se creyan en todas las Iglesias que havian fundat. Ni*

(74) *Estos Dons ó gracias anomena, Dò de curar malalts, Dò de miracles, Dò de profecia, de penetració de cors, de parlar en varias llenguas, y de interpretació. Todas estas gracias se experimentavan alashoras. De modo que en los primers sigles de la Iglesia era una cosa comuna lo fer miracles Apostols, y fiels. 1. Corint. cap. 12.*

pot dirse que esta creencia fos efecte de un alucinament y error; perque en la Palestina, en la Siria, en tota la Grècia, Assia menor, Itàlia, Fransa, Espanya hi havia una innumerable multitut de homens de enteniment é instrucció quels creyan. ¿Y es possible que tanta turba de mils personas dispersas en diferents regions, se vegessen de repente y á un mateix temps acomesas de una matexa malaltia de cervèll quels privés lo us de rahó y dels sentits, fins á ferlos creurer que veyan y oïan lo que en realitat no existia?

Luego la fè de las Iglesias apostólicas, y la sua sola existència, son unas provas irrefragables dels miracles dels seus fundadors. Y sería difícil de compendrer la formació de las Iglesias, sens la autoritat dels miracles dels Apostols, pues sens ells no haurian estat escoltats ni creguts, majorment atenent á la mort ignominiosa del seu Mestre, á las contradiccions que tenian, y á la doctrina tan poch agradable que ensenyavan; pero ab miracles fingits hauria estat una cosa clarament impossible.

Com las matexas reflexions fetas en prova dels miracles de Jesucrist poden aplicarse á la prova dels miracles dels Apost-

tols, nom' entretindrè sino en exâminar
 dos dels de estos, que son molt notables,
 á saber: *La vinguda del Esperit Sant,*
y la conversió de Sant Pau.

I. » Havent arribat lo dia de Pente-
 » costes (75) trobantse tots los dexebles
 » reunits en un mateix lloch, se oí de re-
 » pente un ruido com de un vent impe-
 » tuós que baxava del Cel, y que um-
 » plí tota la casa en que estavan. En
 » lo mateix instant vegeren apareixer com
 » unas llenguas de foch, que dividintse se
 » posaren sobre lo cap de cada hu de
 » èlls. Alashoras se sentiren plens del
 » Esperit Sant, y comensaren á parlar en
 » diferents llenguas segons lo Esperit Sant
 » los feya parlar. Havia en Jerusalém al-
 » guns Jueus religiosos y temerosos de Deu

(75) *Los Jueus cinquanta dias des-
 pres de Pasqua reberen la lley en la mon-
 tanya del Sinai, y en memoria de axó ce-
 lebran la festa dita Pentecostes. Los Cris-
 tians la celebran perque en aqueix mateix
 dia ab la vinguda del Esperit Sant se aca-
 bá de publicar la lley Evangelica. Aquella
 promulgació fou acompanyada de trons y
 llams; y esta d'estruendo també y foch
 misterios.*

» de totes las naciones (76) que estavan
 » baix del Cel; y luego, que se espargí
 » la veu delo que passava, se juntá una gran
 » multitut, y tots quedavan confusos, pues
 » cada hu los oía parlar en la sua llen-
 » gua, y deyan ab gran admiració, ¿ es-
 » tos que nos parlan no son Galileus?
 » ¿pues com los oím parlar en llengua del
 » nostre país? De manera que los Partos,
 » Medos, Elamitas, los habitants de Me-
 » sopotámia, de la Judéa, de la Capa-
 » dócia, de Ponto, Assia, de la Frigia,
 » Pamfília, de Egipte, y Líbia, de las
 » cercanías de Cirene, y los vinguts de
 » Roma, Jueus y Prosélits (77) los que
 » habitám á Creta, y Arábia, tots y cada
 » hu de nosaltres los oím parlar en nos-
 » tra propia llengua las maravellas de Deu.
 » Y assombrats se deyan uns á altres,
 » ¿pero que significa axo? Pero alguns sen
 » burlavan dient: *estos homens estan bor-*
 » *ratxos.* Alashoras Pere, presentantse ab

(76) *Esto es, de moltas naciones en
 que desde Anthioco Epifano los Jueus es-
 tavan dispersos, y havian anat á Jerusa-
 lém á celebrar Pentecostes.*

(77) *Prosélits se deyan los Gentils
 que abrassavan la lley de Moysès.*

» los altres onse Apostols, alsá la veu
» y los digué: *Jueus y habitants de Je-*
» *rusalém, escolteu lo que vaig á dirvos:*
» *sapiau que estos homens no estan bor-*
» *ratxos com pensáu, pues no essino la ho-*
» *ra de Tércia (78). Lo que passa es lo que*
» *profetisá Joél ... Israelitas, esteu atents*
» *á las mias paraulas: vosaltres sabeu*
» *que Jesus Nasaréno ha estat exáltat per*
» *Deu en mitg de vosaltres per medi de*
» *las maravellas y miracles que á vostra*

(78) Los Jueus dividian lo dia en quatre parts desde la exida del Sol fins á la posta, que anomenavan prima, terciá, sexta, nona. De consegüent la terciá comensava allá á las nou del mati, y era costum entre los Jueus no desdejunarse fins á mitg dia per entregarse millor á la oració que feyan á la hora de terciá, majorment en los dias de festa y de major solemnitat com era Pentecostes. Un Jueu, pues, no podia estar borrarxo á las nou del mati. Ni lo vi pot ensenyar de parlar en llengua estrangera que may se haja oït ni estudiat. Los Escribas y Fariseus ab exas paraulas feyan burla dels Apostols, com la havian feta de Cristo quant no sabian que dir.

» *vissa obra per la sua ma. Aquest ma-*
 » *teix Jesus que per orde expresa de la*
 » *voluntat de Deu, y per un decret de la*
 » *sua presciencia fou entregat á vostras*
 » *mans, vosaltres lo matáreu clavantlo en*
 » *la creu: pero Deu lo ha ressuscitat..... y*
 » *nosaltres som testimonis de axo. Havent-*
 » *sen pujat al Cel per virtut divina, y ha-*
 » *vent rebut de son Pare lo poder que li*
 » *havia promés de enviar lo Esperit Sant,*
 » *ha derramat sobre nosaltres lo que ve-*
 » *yeu y oíu. . . . Despres de haver escoltat*
 » *aquest discurs, un gran número de oyents*
 » *sentiren lo seu cor penetrat de compunc-*
 » *ció, y digueren á Pere y demes Apostols:*
 » *Germans, ¿que es lo que havem de fer?*
 » *Pere los respongué: fèu penitencia, y*
 » *per la remissió dels pecats cada hu de*
 » *vosaltres que sia batejat en nom de Je-*
 » *sucrist, y rebreu lo Esperit Sant. . . .*
 » *Los que cregueren foren batejats; y en*
 » *aquell dia cerca de tres mil personas se*
 » *juntaren ab los Dexebles."*

Aquí se presenta la alternativa tantas
 vegadas repetida ; sobre la vinguda del
 Esperit Sant, y los prodigis que la acom-
 panyaren, se han enganyat los Apostols?
 ¿ó bè han volgut enganyarnos? Pretendre
 que ells se enganyaren es un absurdo que

no mereix resposta. Y suposar que han volgut enganyarnos es contrari á la raho. Pues uns homens, que intentan establir una nova religió y que necessitan ser creguts, ¿anirian á inventar una faula que al instant havia de ser descuberta? Y á la veritat: per publicar una ficció semblant no haurian elegit un lloch tan poch á proposit com era Jerusalem á la vista de una multitud innumerable, y en mitg dels seus enemichs. Ni haurian tampoch explicat tantas circumstancias, ni apoyat lo fèt en los antichs Profetas, ni referit tants incidents mes propis per descobrir facilment la patranya, que per ferla creurer.

Si mirém aquest fèt á distancia de divuyt sigles y solament baix de un punt de vista general y en globo, y sens pendrer lo treball de suspesar totas las circumstancias; judico que pot apareixer dubtós é increible. ¿Pero la incredibilitat, y lo dubte no se desvanexerán trasportantnos al temps y lloch en que succehí lo fèt? ¿Si considerém que es un autor contemporáneo el qui lo explica? ¿Que antes de posarlo en lo llibre se havia publicat y era cregut per tota la Judéa, Grécia, y Assia menor? ¿Y que aquestos escrits dels Apostols y Evangelistas desde el principi se

llegian publicament en las juntas dels fiels?

A mes de aquesta prova que prové de la naturalesa y circunstancias del fèt, tenim altra fundada en la connexió que aquest tè ab altres fèts.

Ja havem observat que despres de la mort de Jesucrist los Apostols foren molt diferents de antes; qual mudansa fou moltíssim estranya, perque succehí tot al contrari del que naturalment se podia esperar. Uns homens que eran tan rudos, ignorants y temerosos dels Jueus mentras los animava y sostenia la presencia del seu Mestre; de repente se manifiestan plens de sabiduría y valor quant se troban sols. ¿Com uns homens que atemorisats havian fugit del hort y abandonat á Jesus en los perills que li amenassavan; ara públican valerosament la sua divinitat en preséncia dels que lo havian crucificat? ¿Com es que Pere ab tanta cobardía havia negat ser dexeble de Jesus á la sola veu de una criada, y ara es lo primer que alsa la veu, y ho confessa en mitg de Jerusalém y devant de la Sinagoga? ¿Com se entendrá tot axó? Sols se pot explicar ab la vinguda del Esperit-Sant, que vá umplirlos de sabiduría, enteniment, del foch de la caritat, y de la fortalesa.

Suposem per un moment, que la vinguda del Esperít-Sant fou una ficció; ó á lo menos olvidemla, y separem-la dels demás fets, y si considerem á estos tots sols, encara que certs é indisputables, no veurèm en ells sino inconnexions, inverosimilituts, y que tot succeheix al revés del que naturalment havia de succehir. Los Apostols, los Jueus convertits, y los Jueus incréduls res fan del que era regular fessen, y tot lo que no devian fer; y la ciutat de Jerusalèm la tenim un teatro de illusió, y de deliri, pues essent la vinguda del Esperít-Sant una patranya, la historia de la fundació de la Religió cristiana hauria estat una cosa mes ridícula que cap novel·la, y no obstant en ella cregueren los habitants de Jerusalèm.

¿Volém posar las cosas en orde? ¿Volém veurer connexió en los fets de uns y altres? ¿Volém fer representar á cada hu lo paper que li toca, y donarli motius de la conducta que observava sens trobarse cap contradicció en res? ¿Volém fer creible tot lo per-menor de la historia de la fundació del Cristianisme, no obstant que es impossible negar lo seu substancial? Doném per assentada y certa la vinguda del Esperít-Sant, y todas las

cosas se presentan ordenadas, bèn regulars, y connaturals; y trobém en ella la solució clara de totas las dificultats que serian inexplicables sens la tal vinguda.

II. Passém al segon miracle que he indicat que es: *la conversió de S. Pau*. Aquest lo llegim en lo cap. 22. dels Actes, explicat per lo mateix Apostol tot parlant als Jueus de Jerusalém en preséncia de un Tribuno (79). Diu éll: » Jo so Jueu natural de Tarsis en Cilícia. » Me he criat en Jerusalém, y Gamaliél » me ensenyá á observar ab tota exáctitud la ley de nostres pares, y he estat » de ella tan zelós com vosaltres ne sou al » dia d'avuy. He perseguit de mort á tots » los que seguian esta nova Religió, de » qualsevol sexô, ó condició que fossen, » fentlos encadenar y posar en las presons. » Los ancians, y lo Sumo Sacerdót son testimonis de axó, pues haventme élls matexos donat cartas per nostres germans » de Damasco (80), anava á esta ciutat

(79) *Tribuno era un capitd de Guardias.*

(80) *Damasco una ciutat respectable de Fenicia en las fronteras de Judéa per la part del Nort.*

» ab lo designe de pendrer tota la gent
 » de aquella especie que hi hagués allí
 » per portarlos á Jerusalèm á ser casti-
 » gats. Pero quant vaig ser prop de Da-
 » masco, com á hora de mitg dia, re-
 » pentinament me vaig trobar rodejat de
 » una llum molt gran que venia del Cel,
 » y havent jo caigut en terra, oí una
 » veu que me deya: Saulo, Saulo (81)
 » ¿perque me persegues? Jo vaig res-
 » pondre ¿Senyor qui sou Vos? Y me
 » digué: *Jo so Jesus Nazareno á qui*
 » *persegues*: los que anavan ab mi ve-
 » gereu la llum, pero no oíren lo quem
 » digué la veu (82). Jo vaig replicar: Se-
 » nyor ¿que voleu que fassa? Y me di-
 » gué: álsat, vès á Damasco, y allí te
 » dirán lo que has de fer. Y com la
 » forsa del gran resplandor me havia de-
 » xat cego, los companys me donaren la
 » ma fins á Damasco. Allí vivia un home
 » anomenat Ananías fiel observador de la

(81) *Sant Pau antes de convertirse se anomenava Saulo.*

(82) *Oíren lo sonido pero no enten-
gueren paraulas articuladas. Així se con-
ciba lo que se diu en lo cap. 9. del
mateix llibre.*

» lley, en concepte de tots los Jueus, re-
 » sidents en la matexa ciutat. Aquest
 » vingué á trobar-me, y al acercarse á mi
 » me digué: mon germá Saulo, recobra
 » la vista; y al mateix instant la vaig
 » recobrar, y lo vaig veurer.” Sant Pau
 explica lo mateix devant del Rey Agripa
 y del Proconsul Festo en lo cap. 26,
 anyadinthi la sua conversió. Ab tota aque-
 xa relació explicada per éll mateix en va-
 rias ocasions, y tocada mil vegadas en las
 suas cartas ¿que podia intentar S. Pau?
 ¿volia tal vegada enganyarnos ab una fá-
 bula que se havia fingit? ¿Era un faná-
 tich ple de visions que prenia per reals y
 verdaders los deliris de la sua imagina-
 ció calenta y exaltada?::

1.º *En primer lloch, Sant Pau no era un impostor.* Ningun motiu tenia de fingir una fábula per explicar la sua convérsió, ni podia presumir ferla creurer. ¿Quin motiu podia tenir per abandonar la lley dels seus pares y seguir la nova religió? ¿Faria axó per miras de ambició, de gloria mundana, ó de fortuna? Segons las suas propias cartas tota la sua vida patí treballs, miseria, y persecucions, y al mitg de tants mals mostrava una constancia, una resignació, y alegria ques impossible

sentís ni manifestás un ambiçió veyent las suas esperansas burladas, y que totas li exian al revés. Un home com Pau molt instruit en la lley de Moysès, y que en la Sinagoga se havia distingit per son zel contra dels Cristians ¿quina gloria, quina ventatja se podia prometre de una secta (83) pobre, despreciada y perseguida? ¿Dirán que entre los Jueus, Pau no era sino un subaltern, y que preferia ser primer en un partit debil, abatut, y proxim á caurer, que lo segon en un partit fort y dominant? Pero ni aquesta petita ambiçió podia tenir ni satisfer, pues entre Cristians ja estavan ocupats los primers puestos quant èll se convertí, com que tota la autoritat ja estava en mans dels Apostols. Y si hagués pensat ser contactat entre èlles, li era precis regonexer un

(83) *Secta vol dir propiament una part separada del tot que conserva de èll alguna cosa, y axis los Calvinistas, Lutherans y demes Heretges se diuhen secta dels Calvinistas. dels Lutherans &c., pero antiguament no sonava á mala part com ara, y per axo també deyan la secta dels Cristians, lo que no pot dirse en nostres temps.*

cap y superior en la persona de S. Pere. Luego si alguna de aquexas miras hagués tingut, hauria desertat de la Sinagoga unicament per venir á participar ab los Cristians dels desprecis, odi, y furor dels seus compatricis que en especial se haurian venjat de èll per traïdor y apóstata de la lley de Moysés.

Tampoch podia esperar fer creurer als Jueus ni als Cristians la farsa de la sua conversió. La rahó es, perque èll mateix cita per testimoni del prodigi als Jueus que lo acompanyavan y que anavan ab tanta ràbia y furor contra dels Cristians com èll. Axis se llegeix en lo cap. 26. Pau havia perdut la vista, y los companys lo guiaren per la ma á Damasco. Si aquest historiat fos fingit, luego estaria descuberta la ficció, pues los testimonis obririan la boca, y confondrian los forjadors de tal patranya. Y no obstant de ser aquest fèt tan decisiu é important tan á Jueus com á Cristians, los Jueus may lo impugnaren á pesar de ser una prova clara de la Resurrecció y divinitat de Jesucrist (84). Pochs

(84) *Quant Jesucrist aparegué d Pau fera mes de un any que havia ressuscitat, y sen havia pujat al Cel.*

anys despres de succehit axo, lo mateix Pau explica lo cas en presencia dels seus acusadors, de un modo que manifesta que ningn li havia may contradit. Varias vegadas Pau fou acusat de impietat, de revolucionari, y alborotador, pero may de impostor ni de embustero. A mes de axo tenim, que respecte de aquest prodigi los de la Sinagoga se portaren com ab la Resurrecció y demes miracles de Jesus y dels Apostols. Temían igualment negarlos que confessarlos, y per axo no cuidavan de examinarnos per medi de testimonis, aparentantne un despreci, y procuravan cridar la atenció del poble á altres punts mes difícils y superiors á la sua capacitat, y en allo carregavan lo crim dels Apostols. Axo mateix se vegé ab S. Pau, pues mentras que presentát en Tribunal explica las circunstancias del que li havia passat prop de Damasco, com no podian provarli al contrari, ningn se li oposa, ningn alsa la veu, li aparentan ferne un despreci; pero luego que anyadí que Jesus li havia dit: *jo te enviaré á las naciones remotas á predicar lo Evangeli*; se alsá un crit universal contra de èll, y los Jueus esquexantse los vestits com que haguessen

oït una blasfemia (85), demanaren al Jutge lo condemnás á mort. Altras vegadas per fugir lo cos als miracies, tan de Jesus com dels Apostols, alborotavan lo poble cridant, que eran uns blasfemos y reos de mort.

Los Cristians tampoch haurian cregut aquella aparició si hagués estat una fábula. Los incréduls pretenen quels primers Cristians ó á lo menos los Apostols y Dexebles eran uns impostors, y que veyent no sabian obrar cap miracle per fer creurer la nova doctrina, forjaren la fabulosa conversió de S. Pau com una nova mentida per corroborar las altras que havian espargit. Pero en aquest cas, ¿Quina confiança haurian pogut tenir los Apostols y dexebles en un apóstata (86) que fins alashoras havia estat lo seu mes cruel enemich y perseguidor? ¿No era bèn regular temessen que pretenia introduirse

(85) *Era costum entre los Jueus de es-
quexarse la roba quant oïan una blasfe-
mia, en senyal de sentiment y horror.*

(86) *Apóstata es aquell que abando-
na tota la Religió, que antes professava.
Aquell que nega alguns punts y creu al-
tres, se anomena heretge.*

en las juntas dels Cristians per trairlos? ¿No era regular temessen que en lloch de tenir un nou company, admetian en mitg de èlls una espia y emissari de la Sinagoga? Era tan natural aquexa suspita, que lo mateix S. Pau la experimentá, pues havent tornat á Jerusalém despues de la sua conversió, volia unirse ab los Cristians, y aquests fugían de èll no podentse persuadir que fos dels seus. De consegüent, si lo cas del camí de Damasco no hagués estat del tot cert, si tot hagués estat una tramoya, ni Apostols, ni dexeables, ni fiels haurian admés un enemich declarát en la sua companyia.

A mes de axo: Si los Apostols junts ab Pau foren los forjadors de aquella aparició prodigiosa, axo seria perque los Apostols desitjavan tenir á Pau en la sua companyia, confiats en que ab la sua sabiduria, destresa y reputació, los podia servir molt per extendrer la nova secta; pero alashoras devian temer del seu ingeni y ambició. Y á la veritat, pues ja diem: *todos, piensa el ladron, que son de su condicion*; y axis com en tal suposició los Apostols haurian estat uns impostors, ni haurian predicat la nova doctrina per amor á la veritat, ni á la Religió; sino

per miras mundanas haurian judicat lo mateix de Pau. Y veyentlo ab tan bonas disposicions, y de un talent superior á èlles, necessariament lo haurian mirat com un rival perillòs que l' primer dia se apoderaria del domini que èlles ja tenian sobre las Iglesias que havian fundat. Y axis si la aparició del cami de Damasco haguès estat una farsa, ni los Jueus, ni los Apostols, ni los fiels haurian cregut en la sua conversió, ni hauria estat admés en la Iglesia de Jesucrist. De aqui tenim que *Pau no era cap impostor que volgués enganyarnos, referint lo cas de la sua conversió.*

2.º *Pau tampoch podia ser un fanátich ple de visions, que prengués per fets reals y veraders los desvaris de la sua imaginació exáltada.* Ni las suas accions ni los seus escrits manifestan res de axo, ans bè tot al contrari. Un entussiasmat ó fanátich las mes de las vegadas obra arrebatat, y ab precipitació; pero en Pau no se descobra sino un esperit tranquil, un zel prudent y circunspecto, consells moderats, conducta irrepreensible, y un carácter sempre constant é igual sens mescla de entuciasme, fanatisme, ni alucinament.

Una tal visió tampoch podia ser ima-

ginària; pués quant un que estant des-
pert, com estava èll, pateix visions de una
imaginació abultada, aquestas seguexen las
disposicions, inclinacions, y passions do-
minants del subjecte, com axis veyem que
una beata majorment si está debil fa-
cilment veu sants y animas. Pero Saulo ó S.
Pau, me apar estava molt poch disposat per
aquella visió, pues las suas inclinacions
no crech estiguessen tant á favor de Jesus
que poguessen mourer la sua imaginació per
debil que estés, encara que no hagués men-
jat de vuyt dias. En efecte ¿quals se-
rian los pensaments, rábia y moviments
que agitarian lo seu cor contra de Jesus
quant tingué la visió quel converti en
dexeble seu? Fins alashoras èll havia
estat lo mes terrible enemich de la reli-
gió de Jesucrist: èll havia estat entre los
matadors de Sant Esteve: acabava de lo-
grar de la Sinagoga ordres rigurosas con-
tra los Fiels de Damasco; obtingué los des-
patxos per perseguirlos y posarlos presos,
y anava á esta ciutat *respirant amenas-
sas, furór, y matansas contra los dexebles
de Jesus*. ¿Que tal? ¿eran estas disposi-
cions capassas de escalfarli lo cap, y ferli
tenir aquella visió á favor de Jesucrist
y dels Cristians? ¿y tan forta que de

repente lo obligués á ferse Cristiá? Certament aquest seria un nou modo de somiar estant despert, desconegut fins á nostres dias. ¡Ditxós sigle nostre! ¡Tu sol eras capás de descobrir que las causas naturals en lloch de produir los seus peculiars efectes, roban los de las causas contrarias! Pero sens pararnos en tot axo, ni en la llum que lo enlluerná y tirá per terra real y verdaderament, ni en lo sonido de la veu que també oïren los seus companys; ni en que estos tinguessen que guiarlo per la ma per haver quedat cego, tot lo que es incomponible ab una visió imaginària de un cap escalfát; la sola mudansa repentina ques feu en lo seu cor ¿no seria una prova clara de la ma del Omnipotent?

Anyadím lo que seguí á la visió. Pau cego es guiat per la ma á Damasco: Ananías avisat per una visió sobrenatural va á trobarlo, y li restitueix la vista: los innumerables prodigis que Pau obrá en totes parts ahont predicá lo Evangeli, dels que èll mateix fa menció en las cartas que enviava á las Iglesias ó juntas de fiels, devant dels quals los havia obrat com los diu; la doctrina tant pura, elevada, sólida que sens haverla estudiada se posá

á predicar y escriurer; ¿ totas estas cosas poden també ser efecte de una imaginació exáltada? ¿ No seran sino illusions? ... May tanta illusió, y es imposible judicar tal cosa. De consegüent tenim que *Sant Pau no se enganyá en la aparició miraculosa que tingué en lo cami de Damasco, ni tampoch era un impostor ó embustero que la fingís per enganyarnos.*

De tot lo dit resulta quels miracles de Jesucrist, la sua Resurrecció, y los miracles dels Apostols reunexen totas las provas de la major certitut històrica, de manera que cap fèt se creu en lo mon que sia tan cert. Las assanyas de Alexandro, de Cesar, y dels Romans, que tot lo mon las creu no tenen de mil lleugas tanta autenticitat. No obstant encàra una prova vull alegar á favor de dits miracles, que es lo establiment del Cristianisme.

§. VIII.

*Consideracions sobre lo establiment
del Cristianisme ó Religió
Cristiana.*

Axis com en lo orde físich hi ha tals conexions, que las mes de las vegadas, del conexement dels efectes pujám al de las causas, y del de las causas baxám al dels efectes; axis també succeheix en lo orde moral, y se verifica en los miracles del Evangeli. De modo que si los donem per reals y verdaders, necessariamente havian de produir una mudansa de religió en lo mon; y si considerém la cosa al revés y diem: poch's anys després de la mort de Jesucrist, jo veig la sua Religió establerta en totas las parts que se ha anunciat; luego los seus miracles son verdaders; pues estos progresos son consequencia natural de élls, ni poden atribuirse á altra causa.

Assentém primerament los fets que han de servirnos de basa á la prova. Preném altra vegada lo llibre de las Actas, y las

Epistolas del Nou Testament, en que se troba la història autèntica y contemporànea del principi y fundació del Cristianisme.

Apenas feya dos mesos que Jesus havia mort, quant los Apostols fins á las horas ocults, de repente ixen en públich, y se posan á predicar en mitg de Jerusalem. Desde allí la sua doctrina se exten per tota la Judea y Provincias comarcanas; poch despres penetra á la Grecia, á Italia, y arriba luego fins á Espanya. Fundan Iglesias en Corinto, en Filipes, en Tessalónica, en Efeso, en Antióquia, en Roma, Creta, Ponto, Capadócia, Galácia, Bitínia &c. La prova certa de axo la tenim en lo llibre dels Actes escrit per un testimoni de vista, y en las cartas quels Apostols escrivian als Fiels de aquellas Iglesias. Y lo Apocalipsi de S. Joan escrit á ultims del sigle primer, anomena moltes Iglesias fundadas en las principals ciutats de la Assia menor, governadas per Bisbes.

En lo sigle segon, Sant Justino en lo diàlogo ó conversa ab lo Jueu Trifon assegura com una cosa publicament rebuda, *que no hi ha nació civilisada ni bárbara en que no se fassan oracions y no se pregui á Deu*

en nom de Jesus crucificat. Alguns anys després, Sant Ireneo Bisbe de Lió, volent provar que la fé católica era la mateixa en tot lo mon, anomena las Iglesias de Fransa, Germánia, Espanya; y de la part del Orient las de Egipte y Líbia.

A principis del sigle tercer tenim á Tertuliano que se entreté á provar contra dels Jueus, que lo Regne de Jesucrist ó Iglesia, tenia ja mes extensió que lo de Nabucodonosor, que lo de Alexandro, y que lo dels Romans; y prova axo ab la enumeració dels pobles que creyan en lo Evangelí. Y en lo tractat apologétich, els diu: *nosaltres Cristians nasquerem ahí, y avuy estém extesos per tot: ocupám vostras ciutats, vostras fortalesas, vostres camps, vostres tribus, vostres palacios, lo Senat, las vostras juntas, y solament vos hem dextat vostres temples* (87).

Sant Atanasi, en una Epistola sinodal, anomena las Iglesias de Espanya, Fransa, Inglaterra, Italia, Dalmácia, Myssia, Macedónia, Grécia, Africa, Cerdenya &c. Y per últim los concilis anteriors al de Ni-

(87) *Se trobavan ja Cristians per tot, menos en los temples dels Idols y Sinagogas dels Jueus.*

cea que fou en lo any 525 son testimoni autèntichs de la extensió y progressos que la fé cristiana havia fèt antes del regnat y conversió del Emperador Constantí, que fou en lo any 312.

La història profana en aquest punt concorda ab la ecclesiàstica, pues Tácito diu: que en lo regnat de Neron trenta anys despres de la mort de Cristo, *en Roma hi havia una gran multitud de Cristians*. En lo mateix temps Séneca citat per S. Agustí, se irrita dels progressos que feyan los costums y lleys dels Jueus (88), dient: *los venuts* (quals eran los Jueus respecte dels Romans) *arriban ja á donar la ley als vencedors*.

Als ultims del sigle primer, Plíni menor Proconsul de Bitínia escrivia al Emperador Trayano, que las ciutats y camps de aquella provincia estavan plens de Cristians de totes classes, estats y sexô, y lo mateix passava en las demes provincias del Imperi. Luciá refereix que en lo regnat de Cómodo que finí any 192, en la provin-

(88) *Los Gentils anomenavan també Jueus á tots los Cristians, segurament porque uns y altres despreciavan lo culto dels Idols.*

cia de Ponto, era molt gran lo número de Epicúreos y Cristians (89). Dion Cassi, al principi del sigle tercer confessa que aquesta *superstició* (parla de la Religió cristiana) varias vegadas reprimida, era mes forta que las lleys, y cada dia feya nous progressos. Plutarco, Estrabon, Lucano, Juvenal, se lamentan del silenci dels Oráculos, que no pot atribuirse sino al descredit en que anavan cayent á proporció que se extenia la Religió de Jesucrist (90). Porfiri se queixa de que Esculápio y demes Deus, desde que se adora á Jesus, no fan res, ni donan mostrars de la antiga protecció que antes los dispensavan.

(89) *Com los Epicúreos negan la providencia de Deu sobre las cosas humanas, de aqui vingué quels Gentils al principi anomenavan també Epicúreos als Cristians, perque negavan la providencia y divinitat dels seus Deus.*

(90) *Antes de Cristo era tant lo poder del Dimoni, que moltes vegadas quant los Gentils consultavan alguna cosa als Idols, lo Dimoni responia per boca del Idol, fent creurer á la gent que las respostas eran del seu Deu, que adoravan en aquella estàtua: ab la vinguda de*

¿Pero quina necessitat tenim de citar escriptors dels primers sigles de la Iglesia, quant es públich y notori, que antes del regnat de Constantí lo Evangeli havia arribat molt mes allá dels límits del Imperi dels Romans, y per totas las regions del mon descubert? Los matexos incréduls lluny de negar aqueix fèt, se valen de axo per calumniar la conversió de Constantí que fou lo primer Princep ques feu Cristiá. Pues diuen, que Constantí mirava ab indiferencia á totas las religions, y que sols se feu Cristiá, porque era lo partit mes numerós, y de esta manera poguès assegurar-se millor en lo Trono. Luego per confessió dels matexos incréduls tenim, que la Iglesia de Jesucrist antes de tenir la protecció de cap Princep, y contra la vo-

Cristo quedá mut lo Dimoni. Sozomeno diu, que quant Cristo fugint de Herodes entrá en Egipte, los Idols ja caygueren dels seus altars. Y S. Geroni sobre 'lo cap. 19. de Isaias, Eusebi y altres, si no diuen axo, asseguran que al entrar Jesus en Egipte los Idols de aquells temples de repente quedaren muts, avergonyits, y caygueren en despreci.

luntat y esforços de tots èl·ls, ja estava extesa per tot lo Imperi Romà.

En efecte: la Iglesia desdel seu comensament fins al temps de Constantí, casi sempre fou lo blanch de las mes violentas persecucions, que li movian los Emperadors, y Governadors Romans. En Jerusalem los Apostols son presos, assotats, y condemnats á mort. Los que se escapavan, per totas parts los perseguian y buscavan; los acusavan devant dels Tribunals ó sublevavan los pobles contra de èl·ls. Nerón dona la culpa als Cristians del incendi de Roma, y ab aquest pretest los persegueix de mort, y los fa espirar en uns suplicis los mes espantosos. Domiciá, Severo, Valeriá, Aureliá, Diocleciá, y demes companys, publicaren edictes los mes sanguinaris contra del Cristianisme, y no precisament contra alguns Cristians, com malament pretenen los incrèduls. Y los Governadors de las Provincias per sa part executavan aquellas lleys, anyadint crueltat al seu rigor. En tota la extensió tan gran del Imperi, una xusma idólatra y ferós, demana á crits la sanch dels Cristians, y los torments quels donavan, servian de una diversió pública, com servexen ara as comedias, y las corridas de toros. De

manera que la història conta deu persecucions generals manadas per edictes públichs y quant los Emperadors dexavan respirar un poch als Cristians, se alsavan persecucions particulars en varias provincias, perque molts Governadors volian fer cumplir las lleys antigues no revocadas, que prohibian la introducció de noves religions. ¡ Quants mils Cristians moririan en totes estas persecucions !

Jo convinch en que se haja exàgerat lo número dels martirs en los escrits que regonexém per apócrifs (91); pero no en los documents originals ni en los escrits contemporáneos de Tertuliá, S. Cipriá, Lactanci, Eusebi de Cesarea, ni en las actas auténticas dels Martirs que han arribat fins á nosaltres. Segons documents, no es facil calcular los milanars de victimas que foren sacrificadas en la cruel persecució de tres cents anys, en que los Cristians trobantse subdits de uns llegendaris Prínceps gentils y persecutors, no oposavan altra

(91) *Apócrif se diu un llibre quant no se sap de qui es fét, ni quina certitut ni autoritat pot tenir. Los martirs indubitables passen de divuyt milions, com ja se ha dit.*

resistencia que la fuga y moltissims mostravan lo seu valor en buscar èlles matexos la ocasió del martiri. *Luego es innegable que la fè se ha extès y solidat en mitg de las persecucions, y que la sanch dels Martirs ha estat una llavó fecunda de Cristians, com diu Tertuliá.*

Suposat pues, quels governs de la terra, no protegian la Religió de Jesucrist, sino que la perseguian ¿quina haurà estat la causa natural del seu establiment y progressos tant rapidos? ¿tal vegada los axamplas y relaxació de la sua doctrina? ¿Las qualitats personals, la destresa, y habilitat dels que la predicavan? ¿Las disposicions y preocupacions dels pobles previnguts á favor de esta Religió? ¿O finalment será la ignorancia, la sensillesa, ó la miseria dels primers Cristians? Aném á exáminar un poch estos dubtes.

I. *La doctrina del Evangeli mirada en si sola, no era capds de atraurer als pobles.* És veritat que ningun'altra Religió de las ques professavan tenia uns misteris tant elevats, ni una moral tan pura pero per axo mateix los tinguts per savis se sublevaren contra uns misteris que confonien la sua filosofia, ni se conformavan ab la doctrina de ninguna secta. De aquí

vingué, que perque los Cristians no volian admetrer molts Deus, durá molt temps que foren tinguts per *Ateistas*.

La moral del Evangeli que consisteix en amar á Deu y al pròxim, en fer bè, no fer mal á ningú, en fugir los vicis posant fre á las passions, subjectantlas á la raho y practicar las virtuts; tampoch podia gustar als pobles acostumats á la desenfrenada llicencia y corrupció de costums que alashoras en especialitat regnavan. Y axis, aquesta doctrina sols agradaria á un petit número de personas de judici y virtut, que en ninguna part abundan per formar partit, y tenir sectaris. Ní los governs, ni Filososfs, conexian la puresa y bondat de aquella moral, ni lo profit que podian traurer de reformar ab ella los estragats costums del poble. Y axis la ignorancia, las diferents religions en que se havian criat, la corrupció general de costums, la política dels que governavan: : : tot conspirava contra la nova religió de Jesucrist. Y si en lo dia de avuy que no existexen tals preocupacions y obstacles veyém no obstant entre nosaltres un tant gran número de incréduls ¿ que sería en aquellas circunstancias ? ¿ Podém pensar pues, quels Apostols de res mes neces-

sitaren que de proposar la sua doctrina per tenir luego una multitud innumerable de dexebls enamorats de ella?

No olvidém altra reflexió important que manifesta que lo Cristianisme no pot compararse ab las falsas religions. Todas ellas exceptada la de Moysés, que es part de la cristiana (92), estan fundadas sobre pretesos miracles bèn ocults y amagats, ó sobre tradicions antigues, que si se preten exâminarlas, lo mes elevat enteniment s'hi pert, porque luego se trenca lo fil y nos' troba camí ni carrera per pujar al seu origen ni altres noticias que las fundadas en una veu vaga del poble. Pero no succeheix axo en lo exâmen del Cristianisme com queda provat atrás, pues la sua història que

(92) *La lley de Moysés se diu part de la cristiana, porque ab ella los Jueus adoravan lo mateix verdader Deu que nosaltres, tenia la matexa fé nostra en Cristo, qual vinguda representavan en varias cerimònias, y tot lo que ells creyan confusament, nosaltres ho creyém ab major explicació. Tota la sua lley era figura de la nostra, aquella era com un retrato, y la nostra es la real, retratada en aquella.*

tenim escrita en lo mateix temps del seu comensament, era alashoras una història del que acabava de passar en Judea á la vista de tota la nació, y que luego se posaren á llegirla en las Juntas dels Fieles ó Iglesias. De consegüent desde luego se veu que facilment se pot averiguar la veritat de la Religió cristiana, y que en esta no hi ha lo menor perill de error, com en las tradicions de las religions falsas.

II. *Aném á veurer qui eran los qui predicaren la Religió cristiana.* Jesus acabava de morir en una creu com un facinerós, y semblava que la sua Religió quedaria enterrada ab ell; pero res de axo, pues ell dexá manat á dotse dels seus deixebles que la predicassen y la extenguessen no sols en la Judea, sino per tot lo mon. ¿Pero com podia contar lo obehirian despres de mort, majorment no dexantlos per herencia sino persecucions y desgrácias? ¿Y á mes quedant tant desalentats y desenganyats ab la sua mort?

¿Y quinas bonas disposicions y qualitats tenian per desempenyar aquest encarrech? Si tot se havia de fer ab trassas y forsas purament humanas, ¿podia Jesus elegir uns homens mes ineptes? Cer-

tament que la conquesta de tot lo univers, la creació de una Monarquia universal sobr'els esperits, no eran cosas tan fàcils per encarregarlas al cuidado de gent ruda; pues ni los homens mes hábils, astuts y destres en alucinar y enganyar eran capassos de semblant empresa. No obstant Jesus encarrega la execució de aquest plan tan vast á dotse miserables pescadors sens instrucció, ni trassas, ni ingeni; y éls diu: *aneu y ensenyeu á totas las naciones, y subjecteulas á la mia lley*: Pero com ¿tambè han de ensenyar y subjectar als Jueus que lo han crucificat? ¿Als Grechs tan orgullosos ab la sua filosofia? ¿Als Romans que veneran tants Deus? ¿A totas las naciones, quels Apostols no conexen ni saben quin parlar ni costums tenen? Quin manament tant estrany! ¿Y quins predicadors tant a propòsit!... No obstant los Apostols obehexen, y en breu temps veuhen la doctrina del seu mestre extesa en totas las provincias del Imperi Romá que abrassava la major part del mon descubert.

III. *¿Atribuirém lo bon exit de la empresa á las disposicions y preocupacions dels pobles previnguts ja per rebre la nova Religió?* ¿Dirém que de Jueus y Pagans

estavan preparats á admetrer la nova doctrina? ¡O! que molt al revès. En quant als Jueus es constant que may se havian manifestat mes zelosos de la llei de Moysés com en la época que los Apostols predicavan, com consta dels llibres del Nou Testament, y de la història de Joseph de las Antiguitats. Y miravan la doctrina y Religió de Cristo com á contraria á la de Moysés, en tant, quels enemichs de Jesus se valian de aqueix pretext per alborotar lo poble contra de éll, y condemnarlo á la mort. Los Apostols tampoch eran acusats sino de que blasfemavan contra del temple de Jerusalém, y de que volian destruir la religió antigua. Las preocupacions, supersticions en que lo poble estava educat, la política de la Sinagoga, lo desitg de conservar cada hu lo empleo que tenia en aquella llei, y lo temor de perdrel en un total canviament de religió y de govern, lo honor de la nació que no permetia admetrer per Messias y per Deu á un que acabavan de crucificar..... tot era un obstacle per que los Jueus no abrassassen la nova doctrina, y la aborrissen.

Los Gentils la despreciavan per haver nascút y comensát á publicarse en un

país disfamat entre las nacions ilustradas com eran Grechs y Romans, y la miravan com una superstició trista, absurda, y odiosa al genero humá com deya Tácito. Y á la veritat, una religió prohibida y perseguida en lo mateix país de son naixement, deshonrada ab la mort ignominiosa del seu autor, publicada per uns pescadors rudos é ignorants; una religió austera en los seus preceptes, incomprehensible en los seus misteris, y que per objecte de culto y modelo de vida proposa á un home que ha mort com á facinerós, y lo adora per Deu; esta doctrina, dich, era molt poch á proposit per conciliar-se la estimació de Grechs y Romans, y demès pobles gentils. Estos pobles poch estavan en disposició de dexar las supersticions antigues, la vanitat de la sua sabiduría, y la multitud dels seus Deus que protegian las suas dissolucions, per una Religió estrangera, que solament respirava pobresa, humilitat, y la privació dels deleytes oposats á una rahò rectificada y prudent.

Los incréduls diuhen, que quant se comensá á publicar la Religió cristiana la Idolatria estava ja tant desacreditada quels Filososps y Poetas se burlavan de élla ab tota publicitat y descaro, ab axo no

era de estranyar que lo poble baix, que no pot estar sens una religió ó altra, abrangesés la cristiana, majorment veyent la puresa de la sua moral, y la conducta de vida tan arreglada dels seus predicadors y primers sectaris, molt diferent y superior á lo que experimentava ab lo culto dels Idols.

Pero los incréduls que digan lo que vulgan, lo cert es, que en temps de Cristo y dels Apostols la Idolatria era la religió del Imperi Romá; y las suas festas, los Pontifices, los Endevinadors y las ceremonias del culto, eran part del govern. Y las lleys ja antigüas que prohibian ab penas rigurosas la introducció de religions estrangeras, estavan alashoras en tot son vigor y observancia; de modo que Tiberi acabava de renovarlas contra dels Jueus. Los Filósofs, Poetas, y demás instruíts, podian estar desenganyats de la Idolatria; pero no ho estava lo poble. Y pregunto ¿en que parava lo desengany dels Filósofs? Se burlavan interiorment dels Deus, pero queyan en lo ateisme ó en la indiferencia en materias de religió. En prova de que alashoras la Idolatria estava en tot son vigor, veyém que fins se sostingué molt temps baix los Emperadors Cristians,

à pesar del rigor de las lleys ab que la prohibiren (93). A més de que ¿com poden dir que los Filososps y Poetas de aquell temps se burlassen publicament dels Deus? No negaré que ni hagués alguns, y que pagarian ben cara la sua burla ; pero lo cert es que fins en lo temps en que ab los progressos y extensió de la Religió Cristiana la Idolatria estava per caurer del tot, los Filososps Gentils se esforsavan en sostenirla y defensarla publicament. Tals eran, en lo sigle quart, Porfiri, Jamblich, Libanio y Juliá.

Pero encara que contra tota rahó suposassem que la Idolatria en aquell temps estava tant desacreditada en lo poble, que no fos impossible als Apostols lo destruir-la, falta explicar lo principal y mes difi-

(93) *En tant es veritat axo que passats mes de 300 anys de Cristo , quant los Emperadors Cristians prohibiren lo culto dels Idols ; los Gentils se amagavan per fer las suas cerimónias y sacrificis, y fugian de las ciutats als pobles petits, per escapar millor de la vigilancia del govern. De aqui vingué dirlos Pagans, del terme pagus, que significa poblét.*

cultós, esto es, com podrian los Apostols fer creurer la sna doctrina, y establir la nova Religió sobre las ruínas de la Idolatría. Desacreditat y abolit lo culto dels Idols, las personas ilustradas y virtuosas ó menos malas, se formarian una religió filosófica segons la rahó natural; y lo poble ignorant se precipitaria en la impietat, ó en novas supersticions que inventaria. De manera que lo despreci y abolicio de la Idolatría lluny de disposar los animos á abressar la Religió cristiana, los hauria apartat de ella; pues lo populatxo ignorant y entregat á tots vicis, encara trobava pesat lo culto dels Idols, y no desitjava sino sacudir lo jou de tota religió. Y als pochs Filosops capassos de connexer y apreciar la excelencia de la moral cristiana, los era facil apropiársela y ensenyarla com á doctrina inventada per ells; pero tergiversada y acomodada als seus capritxos y supersticions. Axis ho saberen fer Epícteto, y los Emperadors March Aureli y Juliá. De consegüent no bastavan las forsas humanas dels Apostols per establir la Religió de Jesus sobre las ruínas de la Idolatría y del temple dels Jueus.

Pero qui vol anar de mala fé y no li convé veurer la veritat, de qualsevol

cosa forma arguments. Fortuna que ja desdel principi, tan de entre los Jueus com de entre Gentils ni hagué abundancia ques convertiren á la fè; pues si solament los Jueus haguessen abrassat la Religió cristiana, se atribuiria á la ignorancia, credulitat y superstició de que los Escriptors profans freqüentment acusan á aquella nació. Y si unicament la haguessen abrassada los Grechs y los Romans, dirian que aquests no podian estar certs de uns fets succehits en un lloch tan distant com era la Judea, majorment no essent creguts en lo mateix país en que se suposavan obrats, y ni haverhi allí apenas ningú que cregués ni seguís aquesta religió. ¿Quina montanya de arguments no formarian de axo per impugnar la Religió de Jesucrist? Pero haventla ja desdels primers dias abrassada Jueus y Gentils ¿que dirán contra lo dictámen ó judici quen formaren compatricis y estrangers?

IV. *Lo incrèdul diu, quel dictámen dels primers fiels no mereix cap credit, perque al principi ningú seguia la Religió cristiana sino los pobres del poble baix, facil de ser enganyats, no solament per la sua ignorancia, sino també per la sua misèria, pues abrassavan*

una religió benèfica, amant dels pobres y desgraciats, y quels distribuia llargas limosnas.

Aném á desfer aquest gran argument que es causa de la incredulitat de molts, y de que altres no fassan de nostra Religió lo apreci que deurian y que mereix. No hi ha dubte, que en temps dels Apostols en lo número dels Cristians hi havia mes pobres y rudos, que richs y savis, y lo mateix Sant Pau nos dona vergonya de notar axo en las suas Epistolas. Pero lluny de poder traurerse de aquí un argument contra la Religió de Cristo, resultaria á son favor; pues axo provaria que per creurer en ella no se necessita mes que sensillesa y anar de bona fé. Si se tractava de una doctrina fundada y provada ab discursos metafisichs y demostracions científicas, tindrían alguna rahò de dir que la opinió y creencia del poble ignorant no fa autoritat, ni mereix credit; pero quant se tracta de uns fets públichs y notoris en que no se necessitan sino ulls y orelles, lo home mes rudo pot judicar ab tant acert com lo mes savi Filosop. Si un rudo veu que un home virtuos en prova de que la doctrina que predica li ha revelat Deu, mana á un tulit que ca-

mine, á un mort enterrat de quatre dias que se alse y marxe, y veu que aquestos lo obehexen, y per espay de molts anys passejan per la ciutat com que may ha-guessen tingut res, immediatament creurá que la doctrina de aquell realment es de Deu; pero lo senyor Filosof buscará totas las sutilesas per impugnar aquells fets tant manifestos, y al últim será capás de resol-drer que tot allo y molt mes, se pot obrar per virtuts simpáticas y antipáticas, an-trífugas y centrífugas, y varias combina-cions de partícules y gasos. Aquexa es la causa porque un ignorant está mes dis-posát á creurer que un ques pensa ser savi. De consegüent, quant se tracta de fets públichs y notoris com los del Cris-tianisme, tant val lo dictámen del poble, com lo dels savis.

A més de tot axo, es fals que en lo temps dels Apostols la Iglesia se compongués sola-ment de ignorants y miserables del poble baix, pues tot al contrari proven las Epis-tolas de S. Pau. En ellas donava lo Apos-tol preceptes, reglas y consells als senyors y als esclaus, als richs y als pobres, als que estudiavan filosofia y lleys, com als que vivian del treball de las suas mans. A tots reprenia, exhortava y aconsolava.

Mes, entre los dexebles de Jesus, lo Evangelí cita á un tal *Nicodemus Princep dels Jueus*; á un tal *Joseph de Arimatea noble Decurió* (94), á un anomenat *Zaqueo principal dels Publicans*, ó cobran-cistas, á *Jairo Princep* de la Sinagoga, y á molts altres richs y nobles, é instruits. Llegim també en lo llibre de las actas dels Apostols que *una gran turba de Sacerdots*, y fins molts Fariseus, abra-saren luego la lley de Jesucrist. Corneli Centurió (95), lo criat de la Reyna Can-daces, lo Proconsul Pau, Dionis Areopa-gita que també la professavan ¿tambè eran pobres é ignorants?

A més de tot axo, tenim encara que lo Consul Flavio Climent y la sua Esposa Domicília parents de Domiciá, eran Cris-tians que moriren en la persecució que excitá aquest Emperador, que acabá la vida en lo any 96 de Cristo. Plinio re-fereix que en Bitinia hi havia Cristians de totes classes, estats y condicions. Tertu-

(94) *Aqueix Noble Decurió era un Se-nador ó Consul; y no cabo de Soldats, que també se anomenava Decurió.*

(95) *Centurió era un Capitá de una companyia de cent homens de Infanteria.*

liá adverteix á Scápula Proconsul de Africa que entre los Cristians que aquest volia degollar se encontravan Senadors, donas de la primera noblesa, y fins parents de amichs seus. Y lo Emperador Valeriá en un dels seus edictes expressa que sab, que Senadors y Senyoras las mes nobles havian abrassát la Religió cristiana. Valeriá morí any 259.

Finalment: dels dos primers sigles de la Iglesia tenim las cartas de S. Climent Romá, de S. Ignasi Martir, de S. Policarpo, los escrits de Hermás, de S. Justino, de Athenágoras, y axo sens parlar de Quadrato, de Arístides, de Melito, y de una infinitat de altres, dels quals se han perdut los escrits. Estos documents fan veurer clarament ser fals que la Religió cristiana en sos principis se compoqués de una turba de homens illiterats é ignorants.

¿Y com se atrevexen los incrèduls á dir que las esperansas temporals, consols, y las limosnas, foren los medis de que se valgueren los Apostols per enganyar als pobres y atraurels á la Religió de Cristo?

Certament que las esperansas y consols que la fé cristiana oferia no eran de tal naturaleza que poguessen enlluernar y

encegar á la gent, y sols podian mourer algunas animas virtuosas determinadas á sacrificar tots los interessos de aquest mon y de las passions, per lo desitg de la salvació eterna. Que lo poble se dexe atrau-rer y seduir ab lo cebo del llibertinatge, satisfacció de las passions, y promesa de riquezas, es una cosa natural y comuna pero que sens motiu ni exámen, á pesar de las preocupacions adquiridas en la educació de la infancia, abrase una doctrina que, obliga á practicar las virtuts mes austéras, que no li ofereix ninguna ventatja temporal, y lo exposa á un mar de treballs, persecucions y perills de la vida, es una especie de seducció bèn rara y desconeguda dels homens.

V. *¿Y que dirém de las limosnas tant cacarejadas?* Estas que tan recomana Sant Pau en las suas cartas, eran una paga molt petita de las fatigas y perills alas-horas inseparables de la professió de la fé cristiana. A mes de que, no estavan destinadas per alimentar ociosos, sino als que eran verdaderament miserables, y encara no bastavan per socorrerls á tots. Per axo S. Pau los intimava la rigurosa obligació que tenian de treballar tots los que podian, dient: *que aquell que no treba-*

lla no mereix menjar. Pero ¡quina contradicció tant manifesta, contar las limosnas com un medi per seduir y al mateix temps pretendrer que la Iglesia alashoras nos' componia sino de gent miserable ! Si tots los Cristians no eran sino una colla de pobres, fassan favor de dirnos ¿de ahont podian exir aquellas limosnas? ¿Qué, tal vegada los Gentils y Jueus incréduls contribuían á mantenir aquell fondo per distribuir limosnas als convertits? Y si eran los Cristians, com es necessari suposarho axis, luego tenim que es fals fossen tots pobres. Y á més de axo preguntaré jo ara als incréduls, ¿Si los pobres se feyan Cristians per amor de las limosnas; los richs y nobles per amor de que sen feyan? ¿Que podia mourels á despendrerse de las riquezas, y posarlas en mans dels Apostols? Espero una cabal resposta quels incréduls may voldrán donar.

VI. Entretant jo estich bèn convensut, de que si la fé cristiana en son principi feu progressos tant rápidos y assombrosos, no pot axo atribuirse ni á la relaxació de la sua doctrina, ni á la destresa y demés qualitats personals dels que la predicavan, ni á la bona disposició y preocupacions del poble á favor de ella, ni á la pobresa

y esperança de limosnas. Y si á pesar de tot lo referit, vull suposar que la dita Religió es una farsa é invenció purament humana, y baix de aqueix suposit vull explicar lo fenómeno singular del seu establiment y dels progressos que feu antes del regnat de Constantí, sem forma una montanya inaccessible, y no descobro cap proporció entre los medis y lo fi, entre la petitesa de las causas y la grandesa del efecte. Tot quant succeheix baix de esta suposició, sem presenta contrari al orde natural, ni puch entendre la conducta dels Apostols, ni dels fiels, ni dels seus enemics; pues tots en tal cas obran contra las inclinacions naturals del cor humá. De manera que baix de tal suposició, la conversió del mon es per mi un portento, un enigma mes estrany y mes increíble que tots los miracles del Evangeli.

Pero si suposo que la Religió de Cristo es verdadera, y certs los miracles del Evangeli, todas las montañas sem aplanan, y desaparecen las inverosimilituts y dificultats. Conech desde luego que todas las forzas humanas no eran capassas de establir aquesta Religió, y que Deu encara se volgué valer de uns homens sens representació, sens autoritat, obscurs, ig-

norants, pobres, y despreciables, per confondre la sabiduria dels savis, per fer veurer millor la força del seu bras omnipotent, perque ningú pogués atribuir sino á ell lo establiment y propagació de la sua Iglesia, y qualsevol pogués conèixer que aquesta sola es verdadera. Si, suposada la veritat dels miracles del Evangeli, tenim los Apostols convertits en uns homens los mes aptes per persuadir á tot lo món la doctrina de Jesucrist, y lo establiment de la Iglesia una conseqüència ben natural dels miracles que obravan. ¡Pero qué! si sens miracles se hagués establert, lo seu establiment seria major que tots los miracles. Així ho asenta lo P. S. Agusti llibre 22. de civit. Dei cap. 5. dient:

» Aquí se presentan tres cosas. *Es increíble*, diuen los incrédulos, que Cristo
» haja ressuscitat. *No es increíble* quel Mon
» haja pogut creurer axo. *No es increíble*
» que un petit número de homens igno-
» rants y del poble baix, hajan persua-
» dit aquest fèt fins als savis. La pri-
» mera de estas tres cosas no la volen
» creurer; tenen devant los ulls la segona
» y no poden explicar com podia ferse no
» admetent la tercera.

» La Resurrecció de Cristo se ha pu-
» blicat y cregut en tot lo univers. Y
» si no es creible ¿com es que tot lo mon
» la ha creguda ? Si la hagués publicada
» un gran número de homens savis assegu-
» rantnos que havian estat testimonis de
» vista, no sería tant estrany que tot lo
» mon los hagués cregút; assegurantnos
» pues ara lo mateix una infinitat de ho-
» mens savis, no veig com ningú pot resis-
» tirse á creurels. Pero si lo mon ha cregút
» axo com es cert, per la paraula de un
» petit número de homens obscurs é igno-
» rants ¿no será axo un prodigi rarissim?
» ¿Com pues poden trobarse encara obsti-
» nats que no vullan creurerlo que creu tot
» lo mon? Aquell que per determinarse á
» creurer demana nous prodígis, èll ma-
» teix es un prodigi monstruós, pues que
» èll sol se oposa á la fé de tot lo mon.
» Si no vol creurer quels Apostols hajan
» obrat miracles en prova de la Resur-
» recció de Jesucrist, molt major mira-
» cle será que tot lo mon la haja cre-
» guda sens haver vist miracles.” De ma-
nera que atenent á tot lo que queda
dit, lo modo de discorrer deu ser aquest:
si los miracles de Jesucrist, y dels Apostols
se tenen per verdaders, naturalment de-

vian causar una revolució religiosa, y atraurer los pobles á la fé Cristiana. O bé al revès, del efecte pujant á la causa d'esta manera. ¿Lo mon es cert que se ha convertit á la fé de Jesucrist? Luego son certs los miracles de Jesucrist y dels Apostols, pues sens èl·ls no podia naturalment verificarse tal conversió, atesas todas las circunstancias de ella. Que aquella conversió del mon ó establiment de la Iglesia, fos una conseqüencia natural dels miracles de Jesucrist y dels Apostols, y de consegüent obra de Deu y no invenció humana, resulta de tot lo referit; y se manifesta també fent reflexió sobre las profecías que feu Jesus en orde al establiment de la sua Iglesia, ab las que manifesta ser obra de Deu y no humana. En efecte. ¿Ab quanta confiansa anuncia los progressos que farà la sua doctrina, explicant fins las circunstancias quels acompanyarán, que la prudencia humana hauría tingut per fábulas? Ell desdel principi de la sua predicació declara que lo seu Evangeli se extindrà fins á las extremitats de la terra; compara la Iglesia á un poch de llevát que ab rapidés se exten á una gran pasterada, y la posa en fermentació; ja á un gra de mostassa que

À pesar de ser tant petit, de èll ix una gran planta que creix y puja á la altura de un arbre; ja compara la sua doctrina á la bona llavó que un pare de families sembra en lo seu camp, que produeix una abundant cullita de blat, á pesar de la cogula que un seu enemich detrás de èll li ha tirat de nits en lo camp. Profetisa ab tota claredat quels Juens lo farán morir en una Creu, y encara que segons lo curs ordinari de las cosas, la sua mort tant prompte y tant ignominiòsa havia de destorbar la propagació de la sua doctrina, y malograr tot lo que se havia fèt... de aquella mort tant ignominiosa vol que dependesca lo bon exít del seu plan que era lo establiment y propagació del Evangeli. Axis ho pronostica als seus dexeables dient:

» Ha arribat la hora en que lo fill del
» home ha de ser glorificat. Ab tota cer-
» titut vos dich que si lo gra de blat no
» cau y no es colgat de terra com á mort,
» queda èll tot sol sens multiplicarse; pero
» si es enterrat com á mort, se multi-
» plica y dona copiós fruyt..... Ara lo
» mon va á ser judicat; *pues los que son*
» *meus clarament se distingirán dels que*
» *no son meus.* Y lo princep de aquest
» mon (lo diable que dominava en la ma-

» jor part dels homens) será tret defora, y
 » quant me haurán alsat de la terra, *es dir*
 » *clavdt á la Creu*, tot ho atraurè cap
 » á mi." *esto es, lo cor de tota classe,*
estáts, y condicions de personas espar-
gidas en tot lo mon, pues en todas las na-
cions hi haurá molts que creurán en mi.

A més de axo, durant la sua predicació Jesus declará que havia estat enviat als Jueus y no als Gentils, y ab tot, éll profetisa ab un modo lo mes clar y exprès quels estrangers del Orient y Occident y de tot lo mon, serian successors de la fè de Abrahám, Isaác, y Jacób; que élls admetrian la sua doctrina y que se sentarian en la sua Iglesia, mentras los Jueus que fins alashoras havian estat los seus fills, ne quedarian esclousos. Esto es, que la verdadera Iglesia que fins alashoras havia estat propia dels Jueus, passaria als Gentils, y élls quedarian en la incredulitat.

Tot lo mon es testimoni del compliment de todas estas profecias y ab éllas se veu clarament que Jesus en lo establiment de la sua Iglesia contava ab la virtut de Deu, altrament ¡que inconseqüencia tant gran no seria la sua ! En efecte, si los Jueus que esperavan al Messias: que sabian ha-

via arribat lo temps senyalat de la sua vinguda, que veyan los miracles de Jesus, y que aquest los deya que éll mateix era lo Messias que esperavan; si los Jueus dich, á pesar de tot, no havian de creurer en éll, y Jesucrist ja preveya y pronosticava axo ¿quina esperansa podia tenir de que naturalment lo creguessen los Gentils que no conexian ni esperavan Profetas, ni Messias, ni havian vist los seus miracles, ni oít la sua doctrina? Aquell que preveya y pronosticava aqueix fenómeno tan extraordinari conexia molt bé que la sola virtut Divina podia obrarlo.

Antes de la publicació del Evangelí no se havia vist que cap religió se hagués establert y propagat en mitg de persecucions, y á pesar de tots los esforços de las potestats de la terra. ¿Podia Jesus pensar quels seus Apostols li conservarian tanta afició, que naturalment ho sofririan tot, y per éll sacrificarian fins la vida? ¿Podia persuadir-se quel mateix entusiasme dels Apostols naturalment se propagaria á aquells que oïrian lu sua predicació, y de consegüent que ointla Jueus y Gentils, correrian tots á professó feta á rebre lo batisme, y á sufrir lo martiri? Es impossible. Resulta

pues, que sens la autoritat dels miracles obrats á la vista de tot lo mon; no hauria pogut de ningun modo la Iglesia extendrerse, majorment en los primers sigles.

En las últimas instrucciones que Cristo antes de morir, y después de resuscitat doná als Apostols, se troban moltes altres profecías comprovadas ab una serie de fets, que ningun home podia preveure, ni judicar possibles.

A uns homens que sabia que cobardament lo abandonarian en la vigilia de la sua mort, los diu: » Mireu que vos en-
» vio á predicar com unas ovellas en
» mitg dels llops. Desconfieu y guardeus
» dels homens, pues estos vos acusarán á
» las suas juntas y tribunals, y la Sina-
» goga vos fará assotar. Per causa de
» la predicació que faréu en nom meu,
» seréu arrastrats devant los Governadors
» y Reys, y donaréu á ells y á tot lo
» mon testimoni de mi. Lo Germá trairá
» son Germá, y lo Pare entregará son fill
» porque li lleven la vida. Per la mia cau-
» sa, los fills se alzarán contra dels seus
» pares, y los matarán, y tots vosaltres
» seréu aborrits..... Com no seréu del par-
» tit dels mundans, lo mon vos aborrirá,

» pues si erau seus, lo mon amaria lo
» que era seu..... Ja se acerca lo temps en
» que aquell que vos mate pensará fer
» una obra bona y agradable á Deu. Pero
» vosaltres quant seréu portats devant las
» Sinagogas y Magistrats, no'us pertur-
» beu, ni haveu de discorrer que haureu de
» dir en vostra defensa, porque en aquell
» moment lo Esperit Sant vos ensenyará
» lo que hajau de parlar..... Tindreu
» afliccions en aquest mon, pero la vos-
» tra tristesa se convertirá després en
» alegría.....

» Després de la mia Assensió enviaré
» sobre vosaltres lo *Dó* de mon Pare que
» vos confortará, y seréu revestits del po-
» der del Altíssim..... Rebréu lo Espe-
» rit Sant que baxará sobre vosaltres, y
» donaréu testimoni de mi en Jerusalém,
» en tota la Judea, en Samaria, y fins
» á las extremitats de la terra..... Aneu,
» pues, á ensenyar y batejar á totas las
» nacions. No vos faltarà auxili, pues
» jo estaré entre vosaltres que *vos ajudaré*
» fins á la consumació dels sigles.”

Tenim pues, quel establiment y pro-
pagació de la fé no fou una casualitat,
nis' deu ni pot atribuir á cap causa na-
tural. La oposició de part dels poderosos,

las persecucions que sufriren los Apostols lo seu valor, la sua paciencia y constancia en los tormentos, la sabiduria de las suas paraulas posats á la presencia dels Jutges, los progressos de la sua doctrina en la Judea y provincias mes remotas del Imperi Romá, á pesar de las persecucions continuas..... Tot axo y demes circumstancias, Jesus ho prevegé; tot ho pronosticá, tot ho dirigí. En va, pues, los incréduls se han cansat y cansan en buscar causas naturals de dit establiment y progressos. Y á la veritat, si se miran los fets y efectes de la predicació dels Apostols com á profetisats ja per Jesucrist ¿no llegim la història del establiment y progressos de la Iglesia ja antes de naxer ella? .. ¿Y en que venen á parar alas horas totas las imaginadas explicacions dels incréduls?

Lo dir que aquestas profecías no son auténticas, sería negar la autenticitat dels Evangelis, que ja queda demostrada. A més, que estas profecías estan intimament unidas ab tota la història del Evangeli, entran en lo plan format per Jesucrist fundador de la Iglesia, part de ellas son de cosas que publicament havia anunciat relativas á la sua persona; y estas profe-

cías son indispensablement necessaries per entendre y donar raho de la conducta que portaren los Apostols després de la mort del seu Mestre.

No pot imaginarse quels Evangelistas las fingissen després de verificadas las cosas; perque la vida y paraulas de Jesus eran massa públicas y sabudas de tothom; y axis no se atrevirian á posar en boca de Jesus paraulas que éll no hagués dit; no expressarian, com fan, que las hagués dit en públich, ni haurian permès quels seus escrits se llegissen en las Juntas dels Fiels. ¿Pero y de que servirá als incréduls negar que las profecías sobre lo establiment, progressos y duració de la Iglesia sian de Jesus? ¿De que pot servirlos, dich, negar aquest honor á Jesucrist, si en tal cas se veuen necessariament forçats á concedirlo als seus dexebles? ¿Poden negar que tot lo que se llegeix en los Evangelis relatiu al futur estat de la Iglesia, al establiment á la sua duració, á la estabilitat en la doctrina, á las suas persecucions &c., se verifica y verificará fins á la consumació dels sigles? De consegüent si aquellas profecías no eran de Jesus sino dels Apostols, volent fugir un embarrás cauhen en altre.

Aném á resumir y conclourer. La divina providencia y lo brás del Omnipotent se descobran ab tota claredat en triumfo de la Iglesia: pues èlla se extèn y consolida á pesar dels obstáculos de tota especie que se oposan als seus progressos. Y si hi ajustém las profecias de Jesucrist, la prova de esta veritat arriba á ser demostració moral. Y en efecte: Si lo pronóstich de un sol fèt encara que sia natural, sols sia ocult y dependent de causas desconegudas, excedeix á la sagacitat humana ¿que dirém del pronóstich circunstanciat de un lèt contingent, complicat de mil circunstancias y causas, que no tenen cap conexió ni parentiu ab las naturals, y sols dependexen de la voluntat dels homens? ¿No dirém que aquest efecte tan estupendo pronosticat ab tanta individuació y certitut, es evidentment propi de la sabiduría y poder de Deu?... Y si després que la cosa está feta; que veyém quel Cristianisme ha arribat á ser la religió dominant en la major part de las naciones civilisadas, nos es imposible explicar com ha pogut establirse en èllas ¿podém dexar de regonexer per *Enviat* del cel á aquell que va formar aquest plan tant dilatat? ¿Que volgué executar-

lo ab uns medis tan debils? ¿Que elegi per axo uns homens que cap prenda tenian propia per lo assumpto? Que al peu de la Creu, ó en vigílias de morir en ella, se promet la adoració y culto de tot lo univers? ¿Y per últim que ha profetisat distinctament totas las circunstancias mes increíbles de una general mudansa de Religió de que no hi havia exemple en lo mon?... Un home dich, d'esta manera, podem despreciarlo? ¿Podem dexar de creurer en ell?

NOTA DEL AUTOR.

Tal vegada alguns estranyarán que entre las moltas profecias que cito de Jesucrist, no fassa menció de la mes celebrada y assombrosa que es la del siti de Jerusalém y destrucció del Temple. Pero com lo plan de aquesta obra solament se reduceix al exámen dels miracles del Evangelí, no correspon fer us de aquella profecia; pues la sua exécutió y compliment no consta en lo Evangelí, sino en las historias eclesiástica y profana. Me hauria servit de ella si hagués volgut provar lo meu objecte ab las profecias del Vell Testament.

§. IX.

OBJECCIONS Y RESPOSTAS. (96).

Qualsevol que pensés que produiré aquí tots los arguments quels incréduls han fèt y fan contra dels miracles que llegim en los Evangelis, se trobaria enganyat, pues per axo seria necessari escriurer molts

(96) *Los incréduls de nostres dias res allegan que mil vegadas nons ho han objectat los enemichs de nostra Religió. De aqui es que tot lo que pot fer alguna dificultat ja se troba soltat, explicat y refutat en las obras dels SS. Pares, dels Doctors de la Iglesia y demes escriptors eclesiasticos. Los principals arguments de que donan ma los del dia, estan recopilats en la obreta errores históricos y dogmáticos de Volter refutados por el Ab. Nonote: dos tom. en 4.º Impressió de Merin en Madrid any 1770. En las Vindicias de la Biblia de Mr. Du-Clot impressió de Fuentenebro en 1826. Moltissims també hi ha en la verdadera Iglesia de*

llibres; y axis sols me objectaré los principals ques dirigexen á destruirlos tots en globo y de fonament; axis com esta obra se limita als punts fundamentals, que provan la veritat de aquells miracles. La bona fé demana que no dissimulém las verdaderas dificultades, pero no que perdém lo temps en aquellas que pot inspirar lo esperit de partit. Dexaré també tot lo quels incréduls objectan en tó de burla, de sátira, de blasfémia, y de tot lo que élls diuhen ser de *esperit fort*, perque aquell que en una materia tant grave se val de semblants arguments, no faria cas de las majors evidencias, ni mereix resposta. Tampoch vull entretenirme en refutar la mala critica, que alguns pretesos savis de entre los incréduls moderns han fèt dels llibres sagrats, figurantse haver des-

Cristo per lo Cardenal Gotti: *en lo* Filosop Ranci: *en la defensa del Cristianisme* del Bisbe de Hermópolis *de 4 tomos en 8.º major; y finalment molts rahons que produexen los incréduls moderns no son altra cosa que arguments que S. Thomas se proposa y solta en la Suma; sino que élls se aprofitan dels arguments, y fan cas omis de la solució del Sant,*

cubert en èlles contradiccions y errors de història que havian escapat als seus antepassats; pues la solució de totas las suas dificultats la trobarán en los sagrats expositors de ahont han tret èlles los arguments quens posan (97),

1ª OBJECCIÓ

Esta la forman de la incredulitat dels Jueus.

I. **D**iuhen los incréduls: segons lo Evangelí y demes escrits del Nou Testament la major part de la nació Judáica, y en especial los Doctors de la lley, los Sacerdots y los Fariseus que eran los mes instruits, no volgueren creurer en Jesucrist ni ab los seus miracles; luego havém de

(97) *Havém arribat á tal terme ab los incréduls, que ja res diuhen ni dirán contra dels Evangelis y demes llibres sagrats, que mil vegadas no estiga refutat com queda dit en l'altra nota. Ab axò ara no fan sino desenterrar ossos morts, que bèn rentats y pintats los presentan com á cosa nova.*

creurèr que eran falsos, y Cristo era un impostór. ¿Ha de fernos mes autoritat un petit número de Jueus del poble baix, ignorants y supersticiosos, que la part mes numerosa y sana de tota la nació? ¿Y com es possible creurer que la Sinagoga entera estigués tant estragada de costums, y tant cega, que arribés á crucificar á Jesus, si una infinitat de miracles demostravan que era lo Messias, que ab tanta impaciencia esperavan?

II. Mes: los Cristians ab lo ques veu argumentan de esta manera: Alguns Jueus abressaren la religió de Cristo; luego creyan que Jesus havia obrat miracles, altrament no se haurian convertit; luego los miracles de Jesus eran verdaders. Pues jo giro aquest argument, y provará tot al contrari: Casi tota la nació dels Jueus ab los seus Prínceps, Sacerdots, Doctòrs; Escribas, y Fariseus, tingueren á Jesus per un impostór y embustero, ni cregueren en cap dels seus miracles; luego estos eran falsos, y Jesus era un impostór. De manera que al veurer que la nació Judía en mitg de la qual se suposan obrats los miracles, no volgué creurer en Jesucrist; queda destruida la autoritat del testimoni dels Apostols, pues havent de judicar de

uns fets posats á tanta distancia com es la de 1800 anys, no tenim altre camí, que mirar lo judici quen formaren los que vivian alashoras ¿y será prudencia preferir lo dictámen de una porció de homens obscurs é ignorants al de tota la nació?

RESPOSTA.

I. Tot lo que diu aqueix argument es fals. Es falsissim quels Jueus negassen los miracles de Jesucrist. No creyan que los fès per virtut divina, ni que ell fòs fill de Deu, ni lo Messias, axo es veritat; pero no negavan que fès aquells portentos; ni podian negarho com queda demostrat. Y encara que haguessen negat axo, la sua negació interessada, no debilitaria la autoritat de uns testimonis ques dexaren degollar per comprovar lo que deyan.

En los miracles pues de Jesucrist (y lo mateix dels Apostols) havém de distingir dos punts ben diferents, esto es; si Jesucrist realment obrá aquells prodigis, y si los obrava per virtut divina. Sobre lo primer punt, may los Jueus posaren cap dificultat, com se ha vist en lo §. V., antes bè de aquells prodigis pre-

nian ocasió de acusarlo de que violava la festa, perque curava malalts en dissapte. Lo miracle que los Jueus no vegeren, fou lo de la Resurrecció, pero los Apostols la provaren ab tals miracles que los principals de la Sinagoga no se atreviren á contradirla. De manera que la història del Evangeli nos fa veurer quels enemichs de Jesucrist en lloch de negar y contradir los miracles, se contentavan en fugirlos lo cos, atribuintlos al poder del dimoni; y deyan: *aquest home per expellir los dimonis dels cossos se val de Belsebub princep dels dimonis*. Opinió bèn extravagant que se ha perpetuat entrels Jueus, y se troba en lo *diálogo de S. Justino ab Trifon*, en los dos *Talmuds*, en los *Rabins* mes antichs y célebres, y fins en las *Novelas absurdas*, tituladas *vida de Jesus*, publicadas per *Wasangeil*. De modo que en lo dia de avuy los Jueus encara diuhen axo mateix.

Luego es innegable que la disputa entre los Apostols y Jueus incréduls, no requieya en si Cristo havia fèt prodigis ó no, sinó unicament si eran obra de Deu ó del dimoni. Los incréduls moderns no seguexen aquesta idea dels Jueus de dir que Jesus feya miracles per virtut del

dimoni perque veuen que axo es una locura que no pot afavorir à las suas ideas, y com per altra part consideran quels Jueus dient axo, élls matexos se donavan per testimonis de aquells portentos, determinan si, seguirlos en la incredulitat, pero no en confessar lo que aquells confessavan. Los Cristians creyém ab tota la nació dels Jueus, inclusos los Doctors, Sacerdots, Magistrats, y Fariseus, que Jesus y los Apostols obraren molts prodigis; pero hi anyadím que no los obraren per virtut del dimoni, sino de Deu; y que una Religió fundada en obras sobrenaturals, no pot ser sino divina.

Luego es fals que creyent en los milacles del Evangeli, preferíra lo testimoni de un petit número de homens ignorants al de la mes numerosa, mes instruida y sana part de la nació. Esta ja may estigué dividida en dos bandos dels quals lo un cregués los prodigis de Jesucrist y Apostols, y lo altre los negás; y era axo impossible, pues que uns fets públichs, tant multiplicats, y tant estupéndonos, ó tota la nació havia de admetrels per reals y verdaders, ó tota ella los havia de despreciar per falsos. Per poch ques refle-

xione sobre asso se veu luego, que la opinió dels Jueus que no volgueren convertirse, era de que Jesus feya aquells prodigis, pero no per virtut divina. Lo exâmen de asso no correspon als sentits sino al enteniment, y ja sabém que cada hu judica de estas cosas segons la sua capacitat, y segons las disposicions bonas ó malas del seu cor; y cada hu creu facilment allo que desitja.

II. Encara que fos veritat quels Jueus incréduls negassen los miracles que portan los Evangelis, la sua negació no debilitaria en res la autoritat dels testimonis que deposan á son favor. Pues en las circunstancias en ques trobavan los primers Fiels, sols la convicció interior podia ferlos abrassar la nova Religió; y com la principal prova de ser ella de Deu consistia en los miracles, pues lo mateix Jesucrist los deya: *sino voleu creurer la mia doctrina precisament per la mia paraula, creyeula atenant á las mias obras, pues ellas parlan per mi.* Joan. c. 10. y en lo cap. 15.: *Si jo devant de èlles (esto es los Jueus incréduls) no hagués obrat los meus portentos, tals que antes de mi ningú jamay havia fèt, podrian excusarse de pecat.* Y axis essent, dich, los miracles la

principal prova de la veritat de nostra Religió, y la que podia mourer als primers fiels á abrassarla; qualsevol que volgués ferse Cristiá ¿ ab quanta diligencia nols exâminaria? ¿ Sens haver vist portentos en confirmació de aquella nova doctrina; y sens exâminar si eran reals ó aparents, ¿havian de abandonar la religió dels seus pares en que se havian criat? De consegüent se argumenta bè, dient: un grandíssim número de Jueus abrassá la Religió de Cristo: luego un grandíssim número de Jueus cregueren fermament que los miracles de Cristo y dels Apostols eran reals y verdaders. Esta conseqüencia es llegalítima.

Pero no se argumenta bé dient: Los Sacerdóts, Doctórs, y Farisens ab la major part de la nació, no volgueren regonexer á Jesus per Messias, luego estaban convensuts de que era un impostór, y falsos los seus miracles; pues esta conseqüencia no se segueix, perque moltras causas se troban de la sua incredulitat, y entre èllas una es, que creyentse que la doctrina de Jesucrist se oposava á la de Moysés, facilment se persuadiren, que la de Jesucrist no era de Deu, y los seus miracles obra del dimoni. Axis ho

judicavan los de la Sinagoga, y molts sigles despres un tal *Orobi* Jueu dels mes savis entrels moderns defensa, en la *conferència ab Felip de Limborch*, quels Jueus contemporáneos de Cristo no devian ni podian regonexel per Messias á pesar dels seus miracles.

Segonament: molts dels Jueus incréduls es de presumir, com passa per tot, que ocupats en sos negocis, y altres, distrets en sos gustos y vicis, poch se entretindrian en la disputa dels miracles de Jesus, ni en si era ó no era lo Messias, y creurian lo quels deyan los Escribas y Fariseus que explicavan la lley. Y molt mes succehiria axo en una ciutat tant corrompuda com era alashoras Jerusalém, segons refereix lo historiador Joseph.

Tercerament: la falsa opinió que se havian format del Messias, impedia que regoneguessen per tal á Jesucrist. Pues ells se havian imaginat un Messias com un gran Rey, poderós, guerrero y triumfant, quels deslliuraria del domini dels Romans, que tornaria alzar lo Trono de David, que restabliria lo regne de Israel, y subjectaria á ell tots los pobles de la terra. Estos agradables somnis estavan espargits no sols entrels Jueus, sino tam-

bè en tot lo Orient, com diuhen *Tàcito Hist. L. 5. y Suetoni in vesp.* Aquesta era la opinió generalment adoptada per los Jueus contemporàneos de Jesucrist, que impedia regoneguessen per Messias á un home obscur, miserable, y sens autoritat ni Exêrcit.

Quartament: la nació Judía estava dividida en dos bandos casi igualment poderosos de Fariseus y Saduceus, que tenian principis y opinions contraries, y alashoras feren paus, y se reuniren contra Jesus autór de la nova Religió. Los Fariseus ab un exterior penitent, y aparentant rigurosos dejunis, oracions, y un gran zel y escrupol per la exàcta observancia de las cerimónias de la lley de Moysés, havian sorprés y enganyat al poble baix, á qui se esforsavan á predicar que Jesus tirava per terra la lley de Moysés (98). Los Saduceus que res te-

(98) *Com Deu havia promés que lo Messias naxeria de la descendencia de Jacob que eran los Jueus, á estos doná la Lley vella per medi de Moysés, á fi de conservar entre èlles lo conexement y culto del verdader Deu, y la fé en aquell que volia ab lo temps enviar. Per axo*

nian de hipòcritas, negavan la existència dels esperits, y de consegüent ensenyavan que nostra anima moria ab lo cos, com la de las bestias, y que no hi hauria la resurrecció dels morts. Lo poble los despreciava y aborria, ab axo ells sembravan la sua doctrina voluptuosa en-

tota aquella lley consistia principalment (á excepció dels deu manaments) en representar al Messias y á la sua Nova Lley per medi de varias figuras, cerimònias y sacrificis. Y en la lectura dels Profetas trobavan totas las suas circumstancias individuals, y fins assenyalat lo temps en que havia de venir, porque no poguessen facilmente equivocarlo. Aquesta Lley no obstant era imperfeta, y convenia ho fòs, porque veyém que totas las cosas naturalmente antes de arribar á un estat de perfecció, passen per un de imperfèt, y també Deu antes de obligar als homens á la Lley perfeta de Cristo, volgué donarlos una de imperfeta acomodada á la sua imperfecció y duresa, obligantlos al seu compliment ab amenassas de penas corporals y ab lo allicient de promesas no sols celestials, sino també terrenas, de honors, riquesas y altres béns; porque acostumat

tre los richs y poderosos; moventlos també contra de Cristo porque condemnava la sua vida y costums. De aqui tenim que tota la nació estava governada per los enemichs de Jesucrist, y de consegüent no es de admirar que la major part estigués

los homens á servir á Deu ab la mira de aquells béns, ab mes facilitat passassen després d servirlo moguts solament de las promesas espirituals y eternas de la lley Evangelica, que principalment consisteix en la gracia y caritat; ni té altrás miras quels béns eterns.

La lley de Moysés, pues, disposava á la de Jesucrist. Aquella era una sombra, y esta la realitat: aquella una figura, y aquesta la cosa figurada: aquella era imperfeta, pues no podia santificar als homens, ni ferlos perfetament virtuosos, y sols figurava y prometia la santificació; pero esta es perfeta, que santifica per virtut de la passió de Cristo. En aquella los Escribas y Fariseus explicavan que lo sisé y seté inanament sols prohibian lo acte extern de adulteri y robo, y Cristo als manifestá que també se entenian prohibits los actes interns, y lo desitg de tals cosas. En aquella lley estava prohibi:

contra de éll. Lo que admira es, que á pesar de tot axó fós tant gran lo número dels Jueus que luego abrassaren la fé.

En quant á la Sinagoga diré, que los Escribas, Fariseus y Doctors que la componian, no devian pas tenir molta bondat

lo jurar falsament, y perque axo se observe millor Cristo prohibeix lo jurar sens necessitat, encaraque la cosa sia verdadera &c. &c. &c. De consegüent no venia Cristo á destruir la lley de Moysés, sino á perfeccionarla y donarli major y mes clara explicació. Pero com la sombra deu fer lloch al cos, y la imatge de res pot servir á la presencia de la persona representada en ella; presentant-se lo Messias quedavan cumplertas y abolidas totas las cerimónias y sacrificis quel figuravan, y per lo tant devian cessar y desapareixer las cerimónias y sacrificis de la lley de Moysés. Los Escribas y Fariseus no fentse carrech de asso, cridavan que Cristo era un destructor de la lley, perque intentava cessassen aquells sacrificis y cerimónias, y en son lloch posar lo nou sacrifici y Sagraments: S. Thom. 1. 2.æ q. 107. a. 1. y 2. ab los Sants Pares Geroni, Agusti, Lleó &c. &c.

pues Jesucrist publicament los reprenia de que ensenyavan ser justa la usura, lo repúdi, y de que destruian casi tots los manaments de la lley de Deu; y en tanta manera eran escandalosos, que Jesus exhortava als Jueus quel seguien, que no imitassen pas los seus exemples. = Que tal seria la bondat dels representants de la principal Sinagoga! Pronuncian doctament que un lladre y asesino com Barrabás devia ser preferit á un innocent quels desafiava á que li provassen lo mes petit delict, y que curava á tants malalts com se li presentavan. No dubtavan que en dissapte á pesar de ser festa, se podia ajudar al proxim á alzar un bou ó ase caygut; ¡pero en dissapte curar y alzar á un tulit ab una sola paraula!!! Axo era un crim. ¿Com se entén no dexar reposar la beneficencia en dia de festa! Axo es trencar lo precepte de Deu. ¡No rentarse las mans antes de menjar! ¡Quin escandol tant gran contra la lley! ¡Pero tenyirse las mans ab la sanch del innocent Jesus!!! Asso es tenir zel per la lley, *secundum legem debet mori*. En fi, la maldat de la Sinagoga, y demes que en aquella ocasió governavan la Judea, era tal que ella sola hauria causat la ruina de tota

la nació, encaraque no haguessen anat allí las armas dels Romans, com diu Joseph de las Antiguitats Judáycas.

Si lo objecte de esta obra nom' obligás á cenyirme al exâmen dels miracles, faria veurer que lo no haver volgut los Jueus creurer en Jesucrist, lluny de ser un argument contra Jesus y la sua Iglesia es una de las provas mes bonas á favor seu. La raho es bèn clara: En los llibres dels Profetas que guardavan los Jueus, se llegeix en termes bèn clars y expressos » que lo Messias seria despreciat y perse- » gut del seu poble; de un poble in- » crèdul, que tindria ulls per no veurer, » y oïdos per no oír; que lo seu regne se » compondria de aquells que nol espe- » ravan, que seria desconegut, ultrajat, » y mort; que á la sua mort se seguiria » la destrucció de Jerusalèm y del temple: » y que la nació Judayca en castich de la » sua incredulitat may mes formaria poble; » y que quedaria sens Rey, sens Ma- » gistrats, sens Sacerdóts, sens Altar, y » sens sacrificis.”

Luego la incredulitat dels Jueus era profetisada en las suas propias escripturas com un dels senyals ab que se havia de conexer lo Messias. De manera, que un Mes-

sias que la nació Judía hagués regonegut per tal, no podia ser lo verdader Messias; pues li hauria faltat un dels senyals pronosticats en los Profetas. Y axi res prova que la Sinagoga ab la major part de la nació lo despreciassen y perseguissen com á un impostór y embustero, y que perseveren en la incredulitat; antes hè prova tot al revès del que pretenen los incréduls.

2ª OBJECCIÓ.

Los heretges dels primers sigles contradexyan als Evangelis.

Diuhen los incréduls: No devém tenir per certs aquells fets que durant la vida dels Apostols, ó luego despres de la sua mort foren impugnats y negats publicament per los matexos Cristianes. Es constant quels heretges contemporáneos dels Apostols, ó dels seus immediats dexebles, impugnaren y negavan los miracles del Evangeli, com consta dels escrits que publicaren. Es veritat que de aquells escrits ja no tenim sino alguns fragments que recullí Fabrici en la sua *Biblioteca dels Apocrits*, perque la secta catòlica predo-

minant tingué prou cuidado de ferlos desaparèixer; pero per los matexos Doctòrs de la Iglesia catòlica sabém, que havian escrit y ensenyavan uns Evangelis enterament contraris als que té la Iglesia: y de consegüent negavan los fets essencials dels Evangelis que segueix la Iglesia. Cerinto y los Ebionitas negavan que Jesus hagués nascút de una mare verge; los Gnostics y los Basilidians sostenian que no havia ressuscitat: Marcion en punts de Religió, se tenia per mes instruit quels Apostols. Tots aquestos parlavan ab despreci dels Evangelis de que usa la Iglesia, y asseguravan que únicament en los seus se encontrava la història verdadera, y doctrina pura de Jesucrist.

Tenim pues, que molts Cristians casi contemporáneos dels Apostols, alsaren lo crit contra los fets del Evangeli. Si lo seu testimoni no sobrepuja al dels Evangelistas alomenos es un gran contrapés, que fa que aquells fets sian dubtosos; pues respecte de èl·ls uns Cristians diuen si, y altres diuen no (99).

(99) *Los heretges també son Cristians porque son batejats; pero no son de la Iglesia de Jesucrist, sino de la Sinagoga de Satanás.*

RESPOSTA.

Aquest argument se funda solament en fets desfigurats y mal explicats; y axis per soltarlo bastará explicar las cosas com son.

I. Los heretges antichs, en los Evangelis que se havian forjat no negavan los miracles de Jesucrist, antes bè los confessavan expressament. Y casi tots èlls admetian algun dels Evangelis canònichs, alomenos en lo essencial. Cerinto admetia lo de S. Matheu: Marcion lo de S. Lluch ab algunas interpolacions: Los Nasarenos y los Ebionitas tenian un Evangeli que anomenavan *Segons los Hebreus*, que era molt semblant al de S. Matheu. De consegüent admetian los principals fets de la història de Jesucrist, y en especial los seus miracles, pues sens admetrer estos fets, era imposible admetessen cap dels Evangelis canònichs.

Aquestos homens se creyan mes instruits quels Apostols, no en quant als fets y passos de Cristo, sino en punts de doctrina. Estos heretges volgueren agermanar la filosofia ab la fé cristiana, y explicar los seus misteris y doctrina ab los principis de la sua filosofia, y pagats de

aquesta habilitat, despreciavan als Apostols, rebatentlos á la cara que may havian entés lo verdader sentit de las llistons quels havia donat lo seu Mestre. De aqui provingué que caygueren en mil errors, y surti una multitud de Evangelis, que concordant en los fets y miracles, se diferenciavan en los deliris que mesclavan en punts de doctrina, qual diversitat era una conseqüencia necessaria de la diferencia de principis y sistemas filosófichs que seguian.

A més de axo, es precis advertir que la major part dels Evangelis dels heretges, no explicavan la història de Jesucrist sino que eran uns escrits en que pretenian ó aparentavan explicar la doctrina de Cristo y los adornavan ab lo nom de *Evangelis* que tanta veneració tenia entre los Cristians. Pero com aquells pretesos Evangelis eran molt posteriors als canónichs que usa la Iglesia Romana, servexen moltissim bè per demostrar la certitut y autenticitat de estos, que intentan corregir, com ja se ha dit en altra part ab Tertuliá.

Los heretges, es veritat que dels llibres del Nou Testament admetian uns y repudiavan altres; y feyan axo porque en al-

guns trobavan alguna expressió que ab tota claredat se oposava als principis de la sua filosofia, y que ni tirantla per los cabells podian conciliarla ab aquells principis. A la Iglesia católica poch treball li costá fer desapareixer aquells escrits doctrinals y tan despreciables dels heretges pues bastá per axo lo despreci en que caigueren las primeras heretgias, que fou tal que quedaren extinguidas en tanta manera que ja no sen parla. Y la poca noticia que ha quedat de ellas y dels seus escrits la devém als escriptors de la Iglesia católica, especialment á S. Geroni, y á Sant Epifani.

II. La doctrina de aquells heretges si que era molt diferent de la del Evangeli, pues uns deyan que Jesus era de una especie de certs esperits, que explicavan se havian format de un modo lo mes extravagant y ridícul. Altres volian que era un home pur, dotat de virtuts sobrenaturals. Ab que se veu que tots convenian en dir que tenia comunicació ab los esperits, y que aquestos lo ajudavan á fer obras maravellosas. De aqui tragueren lo nou art de obrar miracles ab lo auxíli dels esperits: ximplesa que Plotino, Porfiri, Jamblich, Eunapo, lo Emperador

Julia, y altres fanátichs de la nova escola platónica prengueren dels heretges antics.

Molts de estos negavan que Jesus hagués nascut de una Mare Verge; pero aquest miracle no era objecte dels sentits ni del testimoni dels Apostols; pues la virginitat de Maria es punt de doctrina de la fé, y no un fèt de historia com la cura de un tulit; y axis los Ebionitas que també la negavan, admetian per altra part tot lo Evangeli de S. Matheu.

Los Gnostigs negavan la resurrecció de Jesus, y al mateix temps dexavan en tota sa forsa la relació que fan de ella los Evangelistas. Segons los Gnostigs, Jesucrist tenia dos personas, la una que era Jesus home pur, y l'altra que era Cristo procedent de *pleroma* (plenitut) que havia baxat per unir-se á Jesus. Que quant Jesus fou portat al Tribunal de Pilat, Cristo espiritual é impassible se separá de ell, y sen pujá al Cel. Y axis lo Cristo no va morir ni ressuscitar, pero lo Jesus si que fou crucificat, y exi del sepulcre per virtut del Cristo.

Los heretges *Docetos* ensenyavan, que lo Fill de Deu se havia revestit de la sola apariencia de la naturalesa humana

de manera que Jesus era un personatge imaginari, y que las suas accions tampoch eran reals; pero no obstant de axo, creyau los seus miracles y particularment la sua Resurrecció en lo sentit històrich. De manera que la sua opinió per mes extravagant que sia, no fa cap perjudici á la relació de nostres Evangelistas.

No vingan pues d dirnos quels heretges antichs impugnavan y negavan los miracles del Evangeli; pues hem vist (en lo §. II.) que admetian per autèntichs los llibres del Nou Testament, y veyèm també aqui que lluny de debilitar lo testimoni dels Apostols, èl·ls matexos lo corroboren, y son uns nous testimonis que deposen á favor de la història del Evangeli. Tots aquestos innovadors que no tenian de Cristiá sino lo Baptisme, eran uns Filosops fanàtichs que entussiasmats ab las suas visions metafisicas, volian acomodar la Religió á la sua Filosofia. Y veyent que la doctrina dels Apostols no podia conciliar-se ab las suas, no prengueren de la història de Jesucrist sino los fets principals, segons se referian publicament. Una prova clara de que la història de Jesus era universalment creguda, es quels heretges per poderla explicar ab los seus sis-

temas, se vegeren forsats á recorrer á unas extravagancias tan grans com acabam de veurer.

3ª OBJECCIÓ

Lo silenci de la història profana (100).

I. **L**os incréduls nos venen ab aquest argument: Los escriptors Jueus, Grechs, y Llatins de aquell temps, no fan cap menció dels miracles de Jesucrist, ni dels Apostols. Aquest silenci de tots los historiadors contemporàneos, encara que no es mes que un argument negatiu, no obstant fa tanta forsa com un de positiu si se considera la sensació y maravella que haurian causat á tot lo mon uns fets tan extraordinaris è importants com los miracles del Evangeli: Luego no hi ha gué tals miracles.

(100) *Per història profana se entenen las històrias que parlan de fets politichs com son los pertanyents als Regnes, Reys, Generals, guerras &c., á diferencia de la Eclesiástica que explica las cosas ocorregudas y concernents á la Iglesia.*

Si ara s'ens deya que, en lo regnat de Luis XIV, á França hi havia un home que ab la sola paraula curava tota manera de malalts, y ressuscitava morts; veyent que ningun dels històriadors de aquell sigle res ne parla ¿no seria aquest silenci una prova suficient per no creurer una tal cosa? També pues basta per no creurer en los miracles de Jesucrist lo veurer que ningun escriptor contemporáneo ne parla.

II. Celso, Porfiri, Hierocles, lo Emperador Juliá &c. Filosops célebres per la sua sabiduría, foren contraris de la nova religió, y reuniren tots los fets y arguments per fer veurer los motius que tenian per no donar crédito á la història del Evangeli. Los principals Jueus contemporáneos dels Apostols farien per sa part lo mateix en defensa de la lley de Moysés. Si tinguessem aquestas obras veuriam millor las falsedats dels miracles del Evangeli; pero nos faltan estas noticias, porque los Cristians trobaren per mes fácil fer perdre aquellas preciosas obras dels Jueus y Pagans, que refutarlas.

RESPOSTA.

I. Tot argument pres del silenci de

la història profana no serveix de res; primerament, perquè los miracles del Evangeli son bastantament probats y certificats en los documents del Cristianisme. (Com consta en los §§. V. VI. y VII.) 2.º perquè aqueix suposat silenci en totes las històrias profanas es fals, pués fins entre los Gentils ó Pagans se troba un gran número de escriptors que rego- negueren expressament tant los miracles de Cristo, com dels Apostols: 3.º perquè lo silenci dels altres facilment se concilia ab la realitat de dits miracles. Aném á escandir estas proposicions.

1.ª La història del Evangeli no necessita de altres testimonis quels Apostols y los seus dexebles; pues quant se tracta de un fèt, tota la disputa se redueix á estos dos punts, esto es, si los quel contan han pogut enganyarse, ó si han pogut y volgut enganyar. Si se demostra que res de axo ha pogut succehir, lo fèt se ha de admetrer per cosa certa. (Axo queda demostrat en los §§. V. y VII.) Y de res serveix alegar conjecturas, presumpcions, y arguments negatius contra uns testimonis de la major excepció.

Encara que hi hagués un ó dos historiadors profans que negassen é impugnas-

sen los miracles del Evangeli ¿no deuriam creurer mes aviat al gran número de escriptors sagrats que contan lo que assegaran haver vist, y per altra part en la sua mateixa relació y en la sua moralitat nos donan provas certas de la bona fé ab que parlan? ¿Quant pues major motiu tenim per creurels al veurer que ni un dels historiadors profans se atreveix á negar aquells miracles; y se contentan solament en callarlos?

Res tè que veurer ab la qüestió present lo suposar que un digués que en lo sigle de Lluís XIV, hi havia en Fransa un home que ab la sola paraula curava malalts y ressuscitava morts, pnes aquesta fábula se refutaria completament al veurer que fins ara ja may ningú havia oït parlar de tal home, ni de tals prodigis. Pero ¿son per ventura de esta manera los prodigis de Jesucrist y dels Apostols? ¿Los vuyt escriptors contemporáneos y canónichs quels referexen, que no son rés? Los millions de convertits ja desdel comensament, y las molts Iglesias fundadas per los Apostols, que donan testimoni de aquells fets, ¿tampoch serán rés?... Los molts altres escriptors del mateix primer sigle tant de entre Cristians, com Jueus y Gentils que

regonegueren expressament aquells portentos com ja havèm vist (en lo §. V.) ¿ tampoch merexen cap crèdit? Per amor de Deu ques dixin de deliris y sofismas. Per posar lo seu argument en deguda forma haurian de comensarlo de esta manera : *qualsevol fèt important y estupendo deu tenirse per sospitós y fals , si tots los historiadors y escriptors contemporàneos unanimitament no lo asseguran.* Pero alas-horas ahont anirém á parar ? ¿ Qui será lo home de un dit de front que se atrevesca á establir un principi tantissim disbaratat?

2ª. Pero la història del Evangeli no té sols los testimonis de dins de casa , sino també de fora de casa ; pues havèm vist que fins los Pagans tenian noticia de élla ; y axo es tot lo que podria esperarse de uns escriptors que solament de passo y per una casualitat parlan de la Religió Cristiana que miravan ab tant despreci. Y á pesar de axo, fins entre èlles se troba un gran número de escriptors que després de haver estudiat la història dels Evangelis, han prestat lo homenatge mes públich y solemne á la certitut dels seus miracles.

Preguntarán luego ¿ qui son aquestos escriptors ?.... Qué ¿ voleu saberlos ? Pues

ells son, Climent Romà, Ignasi, Justino, Atenàgoras, Tertulià, Orígenes, Minucio-Felix, Arboni &c. &c., que tots havien estat Gentils, y que antes de ferse Cristians tenian las mateixas opinions y preocupacions contra del Cristianisme que Suetoni, Tácito, Plinio y Dion, que son los que guardan silenci en orde als fets del Evangeli. De estos quatre se valen los incréduls per assegurar, á tontas y á locas, que ningun escriptor contemporáneo parla ni fa menció dels miracles de Jesucrist sino los Cristians.

Suposém diu lo célebre Adissón (de la rel. chre. tra per seigneur p. 161.) que en un autor Gentil que hagués viscut xexanta anys després de Cristó se legis lo passatge següent : » Los miracles falsos se » fan en secret, y á presencia de pocas » personas que sian de tota confiança ; pero » los de Jesus han tingut per testimonis » una multitud de personas de todas classes. » Los malalts que ha curat, y los morts » que ha ressuscitat han viscut molt temps » després de la sua Ascensió, y encara ni » ha alguns que viuen en lo dia de avuy.”
¿ Un testimoni de esta manera ¿no seria de gran autoritat ? ¿majorment si demostrava estar plenament convensut de axo ?

Pués lo cas es, que no es asso una simple suposició, sino una realitat. Aquest passatge se llegèix en una apologia presentada al Emperador Adrià per Aristides Filòsop de Atenas, y per Quadrato Bisbe de la mateixa ciutat. Quant Aristides y Quadrato se explicavan axis ab lo Emperador, és veritat que eran ja Cristians; pero axo mateix dona mes forsa á la sua paraula; pues uns homens axis no farien pas una mudansa alashoras tant perillosa sino després de un rigorós exámen, y de una plena convicció.

Pero quina connexió tan estranya la del incrédul. Nos demana testimoni de la veritat del Evangeli tret de entre los Jueus y Pagans, y tots los que tenim del primer sigle de la Iglesia, no eran altra cosa. A estos los rehusa, y tè per sospitosos perque se feren Cristians, sent axis que per axo mateix devia creurels millor, pues esta circumstancia nos assegura de la bona fè ab que anavan, y de que deyan lo que entenian. ¿Per ventura lo incrédul tindria mes confiança de uns escriptors que contassen los miracles del Evangeli sens creurels?

5^a ¿Y quals son los historiadors contemporáneos que se suposan havian de parlar

de aquells miracles, y no obstant se preten que res ne diuhen? De aquell temps nons quedan de entre los Jueus sino Joseph de las Antiguitats, y Filo : dels Gentils Arriano y Appia gregs ; Suetoni y Tácito llatins.

En quant á Joseph, llegim en las suas antiguitats Judáycas, lib. 18. cap. 3. lo següent:» En aquell temps aparegué Jesus » home savi, si es que puga anomenarse » home. Aquest feya moltes obras maravellosas: era mestre dels que amavan la veritat, y tingué per sectaris á molts Jueus » y Gentils. Ell era el que anomenan *Cristo*. Pilat á petició dels principals de » nostra nació, lo condemná al suplici » de la Creu: pero los seus dexebls se » li mantingueren fiels. Tres dias després » de mort sels aparegué viu, com ho » havian pronosticat los Profetas, y de » ell prové la secta dels Cristians que avuy » dia encara subsistexen,»

A pesar de llegirse axo en lo lloch citat, y á pesar de que Eusebi, Rufino, Sant Geroni, Isidoro de Peluso y altres, reconexen que es del mateix Joseph, no obstant molts crítics ara pretenen que aqueix passatge no es de Joseph, y que segurament després de molts anys fou fingit y

anyadit per un falsari. Lo seu argument posat en termes clars es aquest; sabem que Joseph tota la sua vida perseverà en lo Judaisme; luego aqueix passatge que consisteix en fer elogi de Cristo, no fou escrit per ell, menos de suposarlo un home inconseqüent, que no deu ferse.

¡ Terrible argument ! ¿ Qui sab si aqueixos senyors admetran també y trobarán per fort á aquest: Rossó, persevera incredul fins al últim de la sua vida; luego lo passatge del seu Emilio, (que está copiat en lo cap. III., de esta obra) que es una pintura elocuent y verídica del carácter de Jesucrist, no exí de la ploma de Rossó. — Borrarlo pues del Emilio, porque esta inconseqüencia del gran Filósof de Ginebra encara es de major bulto que la de Joseph de las Antiguitats. Aquest, per raho de ser Jueu creya en los Profetas, y lo que estos havian pronosticat del Messias ho referia al Emperador Vespasiá, y com moltes de aquellas cosas las veyá verificadas en Cristo, contava també estas, com son los miracles y la sua Resurrecció, sens posar cuidado en profundisar, y sens atendre que de aqueixos y demés senyals se prova ab tota evidència, que aquell home Cristo era lo

verdadèr Messias. Y en cas que conegués axo, li faltaria valor per declarar-se á favor de una religió despreciada y perseguida en tots los ánguls del Imperi. De esta manera pensaria conservarse en gracia del Emperadór y dels seus patricis. Y axis Joseph, encara que no anava de tanta mala fé com los Fariseus, Escribas y demès Sacerdòts, no obstant apar que era un de aquells politichs dels quals diu lo Evangeli, *que estiman més lo crèdit y fama entrels homens, que la gloria del Cel* (101).

Però sia lo que vulla, suposém ja que tant ho volen, que aquest famós passatge no fou escrit per Joseph, y que aquest en totes las sues obras may va parlar de Jesucrist, ni dels seus miracles. Alas-

(101) *No es encara tant de estranyar la inconseqüència de Joseph com dels que companian las Sinagogas, pues estas se dedicavan al estudi dels Profetas, llegian los senyals ab que sels presentaria lo Messias, y quant lo tenen present, y tocan tots aquells senyals; uol volen conèixer y lo matan per revolucionari, blasfemo y destructor de la lley de Moysès.*

hores tenim que aquest silenci es molt mes estrany, que no en contar aquell passatge. La raho es bèn clara: quels miracles que porta lo Evangeli sian falsos ó veraders, poch fa al cas present; pues alomenos es cert que en lo temps de que parla Joseph tant circumstanciadament, vivia en Jerasalém un home que fou molt célebre en la sua vida, y que després de la sua mort quedá de éll una secta dita dels Cristians, que se anava extenent y establint per totas parts sobre las ruinas de la lley de Moysés.

Cristo y Cristians eran tant publicament coneguts, que Suetoni, y Tácito contemporáneos de Joseph, se vegeren precisats á parlar de élls en la història romana. Pregunto ara ¿perqué pues Joseph escrivint com escrivia la història dels Jueus, no ha de fer menció de aquell home tant famós que havia nascut, viscut, y acabava de morir en la Judea, fundadór de la secta dels Cristians, baix un peu de doctrina que causava tanta agitació y trastorn en tota la Judea, y ja comensava alashoras á sentirse en Roma, y en totas las parts del Imperi? ¿Com es que Joseph anomena tants falsos Messias que alashoras alsaren partits, que quedaren

enterrats ab las suas personas, y res ha de dir de Jesus que fou lo primér que prengué lo nom y qualitats de Messias, y que dexá un partit cada dia mes números, que abolia la religió del país ab una total consternació y rábia de la Sinagoga y Magistrats? ¿Que inconnexió majór, parlar y escriurer de uns Messias que no feren res, ni dexaren en la mort senyal de la sua existéncia, y descuydarse de Jesus, que tant partit arrastrá en vida, y dexá en la mort una secta tant formidable que dexava desert lo temple y abatuda la lley de Moysés?

¿Dirán tal vegada que Joseph ignorava ó hè despreciava las fábulas. quels Cristians contavan del seu Mestre, y que per axo no volgué pendrer la pena solament de parlarne? Pero axo es impossible; porque la história de Jesus verdadera ó falsa, estava tant divulgada en especial per tot aquell país que ningu la ignorava, y molt menos Joseph. Y encara que la tingués per una fábula, no podia despreciarla, pues veyá que aquella fábula era l' origen y principi de una general revolució religiosa que com acabo de dir, abolia los sacrificis y lley de Moysés de la qual ell era Sacerdót. De modo que com á Jueu, com

á Sacerdót, y com á historiador estava obligat á desenganyar no sols als seus compatricis y estrangers que alashoras vivian, sino també á la posteritat. Si estava ben convensut de la falsedat dels miracles de Jesucrist, tot li imposava una obligació rigorosa de parlarne: y si estant ben persuadit de que eran reals y veraders no se sentia ab valor per declarar-se á favor de la nova religió per no desgraciarse ab los Jueus y ab los Romans que la perseguian de mort, no podia pendrer altre partit que lo de callar, ni dir una paraula sola sobre aquells miracles. De aqui tenim que lo silenci de Joseph sobre uns fets tant importants y tant connexôs ab la història que escrivia, seria un silenci afectat y politich que parlaria tant clar á favor dels miracles del Evangeli, com lo mateix passatge que havèm citat. De consegüent me apar podèm molt bé assentar que Joseph no podia negar los miracles de Jesucrist, y se vegè forsat á parlarne en suposició que escrivia la història dels Jueus de aquell temps, y dels fets dels molts falsos Messias que havian aparegut. Y que si á pesar de veurerse forsat á creurer que Jesus havia obrat maravellas, y havia ressuscitat, no obstant se quedá

incrédul no volentlo regonexer per Messias, ni per verdader Deu, no fèu altra cosa que imitar als Prínceps de la Sinagoga, y donar exemple als que serian successors seus en la incredulitat perque no se rendescan may ni á las majors evidencias.

Lo silenci que Filo guarda en orde als miracles de Cristo no es de estranyar, perque hi ha molts motius per creurer que escrigué las suas obras durant los regnats de Augusto, y de Tiberi. ¿Y com havia de parlar dels miracles de Cristo, si encara non havia fèt cap? ó bè eran de poch, y la sua noticia no hauria arribat encara á Egipte ahont èll residia. Lo cert es que Jesus havia nascut lo any 45 del Imperi de Augusto. Passats 12 anys, morí Augusto y entrá Tiberi, de consegüent quant Cristo comensá á fer miracles á la edat de 50, Tiberi ja tenia 18 anys de regnat, y Filo ja se encontrava un home de edat bastant avansada; pues era vell quant morí Tiberi en lo any 57 del naxement de Cristo. Quant, pues, Jesus obrava los miracles, Filo havia ja sens dubte escrit los seus llibres, perque aquesta ocupació no es de vells decrepits.

Arriano escrigué las històrias de las guer-
ras de Alexandro, y de consegüent no li
tòcava lo parlar de Jesucrist. Appiàno
fèu una descripció del Imperi Romá;
pero dexá la Judea. ¿No dient, pues,
paraula de la Judea, ¿com havia d' entrar
á parlar dels miracles obrats en aquell
país?

Suetoni y Tácito, es veritat, res diuen
dels miracles de Jesucrist, y sols parlan
de la sua mort y la sua Religió; pero
ab una negligéncia y precaució tant afec-
tada é insufrible, que lo seu testimoni
no mereix cap consideració. Tácito en lo
llibre quinze dels seus Análs tracta dels
Cristians per raho del incendi de Roma,
que Neron los imputava per desvanexer las
suspitas que resultavan contra de ell ma-
teix. Tácito confessa que no pogué provarse
quels Cristians haguessen estat los incen-
diaris, pero los creu bastant delinqüents,
perque segons diu, eran los enemichs del
género humá. Aquest escriptor en altres
punts prou exácte y judiciós, quant parla
dels Cristians no fa res mes que escriu-
rer las calúrnias quels enemichs de la
Religió de Cristo havian sembrat per los
pobles. Sens dubte se donava menos de
exáminar una Religió contra la qual es-

tava preocupat per raho dels seus principis filosòfics; ó bè perque era moda entre els Romans despreciar tot lo quels venia de la Judea. Lo seu amich Plinio menòr pinta de molt diferent manera la vida y costums dels Cristians en una de las suas cartas al Emperadór Trajano (102). Alguns trobaran també per estrany que ni Sèneca, ni Plutarco, ni Lluicià hajan fét cap menció dels miracles del Evangelí; pero parlant de Sèneca deurian advertir que las matèrias tant diferents que tracta, no demanavan parlar de miracles. Li hauria caygüt tant bè lo parlarne com á mi que ara me posés á tractar del modo ques descobriren las Americas, y de lo que feren allí los Espanyols. Lluicià parla dels Cristians en moltes parts de las suas obras; pero sempre ab la llaugeresa y tó de burla en que están tots los seus escrits. Axó manifesta que may prengué la pena de estudiar sobre cap Religió. ¿Que podia es-

(102) * *La dita carta está concebuda en estos termes, la que inserto per ser un document tant preciós exit de la ploma de un Gentil.* — «Me han enviat, diu Plinio, una llista anónima, en què moltes persones son acusadas de ser Cristians,

perarse de un home de un geni burlesco, de un home que totes las cosas mes serias reduceix á bulla, de un materialista que desprecia totes las religions, y ridiculisa fins la matexa que ell professa?

» pero negan serho, y que may ho hajan
» estat. Devant de mi han invocat als
» Deus en los termes que jo los he dis-
» posat, y han ofert incens y vi á la
» vostra estàtua que de proposit vaig fer
» portar ab las de nostres Deus. Se por-
» taren tant obedients que se irritaren
» contra de Cristo llantsantli moltes ma-
» lediccions. Sem diu que de cap manera
» se ha pogut obligar á estas cosas á aquells
» que son verdaders Cristians. Pero jo he
» estat de parér que no tenint altre crim,
» per axo sol era menester perdonarlos.
» Altres quem' foren delatats, desde lue-
» go confessaren, que si, que eran Cris-
» tians; pero inmediatamente sen desdiren
» declarant que era cert ho havian estat,
» y que havian dextat de serho, uns deyan
» mes de tres anys havia, altres molt mes
» temps, y altres mes de vint anys. Tots
» estos han adorat vostra estàtua, y las
» dels Deus, y han cubert á Cristo de
» vituperis y malediccions. Asseguraren que

No succeheix axo ab Plutarco autor dels mes graves y judiciosos de la antiguitat. Com es donchs, que Plutarco en tantas obras històriques y morals que nos ha dexat, ni una sola paraula diu del Cristianisme? ¿Suposarém que no arribá á no-

» tot lo seu errór ó falta consistia en es-
 » tos dos punts: ques juntavan en dias
 » determinats antes de exir lo Sol, y al-
 » ternativament cantavan versos en ala-
 » bansa de Cristo com si fos un Deu,
 » que se obligavan ab jurament, no, á fer
 » accions malas, sino á no cometre adul-
 » teri, ni robo, ni á no negar los deutes: que
 » despres de axo acostumavan separarse,
 » y luego tornavan á unir-se per menjar tots
 » junts unas viandas comunes..... *Aquest*
 » *negoci me ha paregut digne de vostre*
 » *conexement y reflexions per la multitud*
 » *de personas d qui amenassa aquest perill:*
 » *perque un gran número de gent de totes*
 » *classes, edats, y sexos está y estard*
 » *tots los dias implicat en estas acusa-*
 » *cions. Y aquest mal contagiós ha in-*
 » *festat no solament las ciutats sino tam-*
 » *bé los poblets y las casas de camp. Cart.*
 » *de Plin. l. 10.*” = *escrita sobre los*
 » *anys 107, del naxement de Cristo.*

ticia sua? Es impossible, majorment essent ell un home dels mes instruits de aquell sigle. Los Cristians en temps de Nerón que comensá á regnar lo any 54 del naixement de Cristo, esto es uns 20 anys després de la sua passió, ja estavan molt multiplicats en Roma, y molt mes en temps del Emperadór Domiciá que comensá son regnat en lo any 81 de Cristo, y perseguí en tanta manera als Cristians que feu matar fins á personas de la sua familia (103).

(103) * *Báucio historiador Gentil citat per Eusebi, diu, que regnant Domiciá molts Cristians patiren martiri, entre los quals havia Domicila neboda del consul Flávio Climént, la que fou desterrada á la Isla Póntia per haver confessat publicament que era Cristiana. Dion en la vida de Domiciá refereix, que aquest Princep feu morir moltes personas acusadas de ateisme (axo ho deyan dels Cristians porque despreciavan als Deus dels Gentils), y entre estas fou lo consul Flávio Climént cosí de Domiciá y casat ab Domicila també parenta seva. Crim per lo qual foren condemnats molts altres que havian abressat los costums dels Jueus,*

Plutarco, á pesar de que parla de tot, sens dubte tingué motius particulars per no tractar del Cristianisme en los seus

dels quals los uns foren morts, y altres privats ó despullats de tots los béns, y Domicila fou desterrada á la Isla Pandatària. *Los Pagans alashoras confonían lo Cristianisme ab lo Judaisme com se veu en Tácito y Suetoni, pues aquest en vida del Emperador Cláudio diu: quels Jueus foren desterrats de Roma, porque ab pretext de Cristo tumultuavan la ciutat. (Axo no era nou, pues porque Jesucrist ensenyava la verdadera y sana doctrina, los Jueus també lo havian acusat de que tumultuava als pobles, commovet universam gentem.) Dion conta també al consul Aeilio Glarion en lo número dels que foren acusats de ateisme, y que Domiciá feu matarlo. Los Gentils naturalment havian de acusar de ateistas als que no regonexian als seus Deus com eran tots los Cristians. Déu advertirse que Plinio menor amich de Tácito y de Suetoni, era també contemporáneo de Plutarco, de Dion, y del historiador Joseph: escriptors del sigle primèr de Cristo ó de la Iglesia.*

escrits. Com tal vegada no tindria de ell sino una noticia imperfecta, no se atreví ni á aprovarlo, ni á condemnarlo; y elegí lo partit de callar. Y encara que conegués, y tingué per certs los miracles del Evangeli, y per verdadera la religió de Cristo, no tindria valor de alabarla per no desagradar al Emperador que la prohibia, ni gosá vituperarla per no anar contra la seva propia opinió. Qualsevol que fós lo motiu del seu silenci, se coneix que era afectat, y si de ell se podia traure cap argument, seria mes favorable que contrari al Cristianisme.

Pero los miracles de Jesucrist y dels Apostols, ja estan bastantament provats ab documents auténtichs y provas decisivas com hem vist, y de consegüent no tenim que inquietarnos per lo que hajan callat ó escrit en temps posterior algun ó altre dels Jueus y dels Gentils.

1. *Quant se tracta de alguns fets obscurs y faltats de provas convincents, es prudencia suspendrer lo judici; pero quant la prova arriba á ser una demostració, no voler estar á ella, ni voler admetrer aquells fets ab lo pretext de que algun escriptor de aquell temps non' parla, aquell altre que no*

li convenian los nega, es una cosa fora de tota raho. Coneguda y demostrada la veritat ab provas positives, devém estar á ella, digan lo que vullan los enémichs, pues jamay demostrarán lo contrari á la veritat. Axis passa en la qüestió present en que se tracta si las provas que havém donat dels miracles del Evangelí, son sólidas y convincent; y havém vist que si, y que son una demostració plena encaraque històrica, á la que cap enteniment se pot resistir. De consegüent poch nos importa que algun ó altre dels escriptors Jueus y Gentils hajan posteriorment callat ó dit lo que hajan volgut.

2. *Es molt provable que en temps de Cristo y dels Apostols ningun Jueu es-crigué cap llibre contra la història del Evangeli, pues semblants obras encara existirian, alomenos tindriam de ellas alguns fragments.* No poden pas dir que no gosassen per temor dels Cristians, perque per part de estos, res tingueren que sufrir en tots los tres primers sigles. Y posteriorment las persecucions que tingueren los Jueus may foren generals, com ho eran las que havian patit los Cristians, y axis en los païssos en que no eran perseguits haurian facilment conservat aquells llibres

contraris del Evangeli; pues veyém que fins en lo pais en que la religió Cristiana era la dominant, se han conservat uns llibres tan injuriosos á ella com son los dos *Talmuds*, los escrits dels *Rabins*, y los *Tholdoth*, ó vidas de Jesus. Mes: los Jueus jamay se han quexat de haver perdut escrits originals com pretenen los incréduls del dia. Ningun fragment de tals llibres se troba ni en los escrits dels Jueus de temps posterior, ni en los dels Cristians que en los primers sigles escrivieren en defensa de la Religió, que sens dubte haurian citat per respondrer als seus arguments, com objecte de las obras que escrivian. Ni lo Jueu Trifon, ni lo Jueu Celso en la sua gran obra, ni Orígenes que respon á la obra de Celso, ni S. Geroni que féu particular estudi, y estava tan instruit en tot lo dels Jueus, ningú tingué noticia de aquells *preciosos escrits* contra dels fets del Evangeli: quels incréduls de nostres dias pretenen (sens provas) que exístian, y que los Cristians quant tingueren lo partit dominant procuraren cremarlos. Es dir ques faria la crema general de aquells llibres després de tres cents anys que eran escrits. ¡infelissos! La Religió católica no tèm á la llum, y es enemi-

ga de tenebras: res li farán may tots los escrits dels Jueus, Gentils, ni demès enemichs, may ha necessitat recorrer al miserable medi de cremarlos per no saberlos ni poderlos refutar; y convida á tots los seus enemichs á tenir disputas públicas y privadas, de paraula ó en escrits. Y si prohibeix generalment als fiels la lectura dels llibres dels incréduls, es, no perquè ab arguments sólidos refutin las veritats del Evangeli, sino perquè ab sofismas impugnan la revelació y doctrina de la fé, perquè estan plens de una moral escandalosa, de maxímas lascivas y deshonestas, perquè son enemichs de la pública tranquil·tat, oposats als bons costums, injuriosos als Prínceps, y destructórs dels drets y prerogativas dels Eclesiástichs, sens las quals no podrian cumplir ab fruit lo seu ministeri sagrat; y á pesar de tot axo ab molta facilitat permet á las personas instruidas lo llegirlos. En fi, tot lo que se ha conservat dels primers sigles demostra que la disputa entre los Apostols y los Jueus no era sobre la realitat dels miracles, sino sols ab quina virtut se obravan.

II. Dels grans escrits de Celso, Porfiri, Hierocles, Juliá y altres, no tenim sino alguns trossos, que se han conservat

dins las obras de aquells Sants Pares de la Iglesia que varen refutarlos, y de aquells matexos fragments resulta quels Gentils no negavan los miracles del Evangeli, sino quels atribuian á la mágia, y deyan que també ne feyan los seus Deus, Esculápio y Apolo. No pot dirse que aquells Sants Pares debilitassen ó dissimulassen los arguments dels seus contraris; pues los escrits de Celso y de Juliá, corrian en mans de tothom quant Orígenes y Sant Cirilo publicáren la sua refutació. ¿Se haurian atrevit á axó sens referir fielment las opinions, rahons, y arguments de Celso, y de Juliá?

Lo que ultimament anyadexen, quels Cristians feren perdre los escrits dels Filósofs Gentils, es una pura ficció maliciosa. En lloch de donar la culpa als Cristians de la pérdua de aquells llibres ¿no deurian donarla millór al temps, á las devastacions dels bárbaros, á las guerres, als incendis que han ocasionat la pérdua de tants Poetas, Filósofs, Oradórs, Historiadórs y també de molts escrits dels Sants Pares? May los Cristians han intentat aniquilar los llibres contraris á la Religió, ni era aquest lo esperit dels primers sigles de la Iglesia. Y encaraque ho ha-

guessen intentat no ho haurien conseguit. ¿Pero com havian de intentarho trobant-se perseguits de tots los governs, y tenint prou treball á salvar los seus llibres sagrats? ¿Mientras conservavan aquestos ab prou perill de la vida, havian de posar-se al cap fer pèrdrer los dels contraris?

A més de las causas insinuadas que han destruit tant gran número de obras, y altres monuments de la antiguitat, molt ha contribuït á la abolicíó dels llibres dels Gentils, ó despreci universal en que caygueren, quant lo mon se desenganyá de la Idolatría y multitud de Deus. En los primers sigles de la Iglesia no se havia encara descubert la Imprenta (104), ab axó los llibres no se multiplicavan sino á copia de treball llarch y costós. Los copiadors comunment eran Monjos, y de consegüent no es regular preferissen las obras de Porfiri, de Juliá y demès Gentils, á las dels Cristians. Ningú prengué lo treball de copiarlos, y axis han desaparegut, sens necessitat de cap conspiració per ferlos pèrdrer.

(104) *La invenció de la Imprenta no fou fins en lo any de 1430, ó segons altres 1440, y se atribueix á un Alemany dit Joan Gutemberg, natural de Maguncia.*

4ª OBJECCIÓ.

Los enemichs de nostra Religió per desacreditar los miracles en que está fundada nos proposan aquest argument.

I. No hi ha cap Religió ni secta que no se glorie de tenir miracles. Lo Paganisme ne ha tingut tants com lo cristianisme; pues á mes dels innumerables que referexen Herodot, Dionis Halicarnáceo, Pausánias, Tito-Lívio, Valeri-Maxímo &c. &c. Suetoni y Tácito contan que Vespasiá va curar un cego en lo temple del Deu Sarapis en presència de tots los habitants de Alexándria. Filóstrato nos ha dexat la història dels miracles de Apoloni de Thianea; y nosaltres hem vist casi en nostres dias los miracles del Diáca de París, tant comprovats, quels Jansenistas no han trobat cap dificultat en compararlos ab los de Jesucrist.

II. No pot negarse que en tots temps. se han trobat Cristians que moguts de un fals zel de Religió no han reparat en fer alguns fraus y tramoyas de que han tret l' origen molts miracles que se celebran en los llibres. No podia també succehir lo mateix en los miracles que porta lo Evangeli?

III. Los sigles que han estat de mes ignorancia y superstició han estat los mes fecundos en miracles; y ara que la Física y las reglas de crítica se troban bastant extesas, ja en lloch de miracles no veyém sino efectes naturals, ¿No haurá també pogut ser que la ignorancia y credulitat dels pobles fos la causa de ser admesos per miracles los fets fabulosos del Evangeli?

IV. Si tants miracles se feyan antes á favor de la Religió de Cristo ¿com es que ara ningú té trassa á ferne cap, sent aixís que serian tant necessaris per detenir los progressos de la incredulitat?

RESPOSTA.

A LA I^a. Lo primer de estos arguments consisteix en assó: Todas las religions, y todas las sectas se glorian de tener miracles; luego no hi ha miracles verdaders: luego los miracles no fan cap prova á favor de la Religió cristiana. ¡Quina Lògica tant despreciable y ridícula! En tots los plets se produexen per una y altra part varios fets y rahons. ¿Se haurá de inferir de axó; luego tot es fals, tot se ha de despreciar, ni se deu escoltar res? ¡Bons Jutges!

No es de estranyar que totes las religions vullan apoyarse sobre miracles, pues es una conseqüencia de la opinió universalment rebuda, de que la verdadera Religió vè de Deu, y que Deu ninguna cosa revela als homens sino per medi de obras sobrenaturals ab que fa veurer la sua intervenció. Los impostors com Mahoma y Lutheró, abusant y aprofitantse de esta opinió han publicat miracles falsos; pero de axó no se segueix que jamay ni haja hagut cap de verdader, ó que no hi haja medis segurs per distingir los verdaders dels falsos: ó que los del Evangeli estigan faltats de provas certas y evidents.

Per poch que se exâminen los miracles de las demás religions ab las reglas de crítica, luego se descubreix la sua falsedat, pues no tenen sino lo testimoni de un historiador profá que escrigué molt temps després de la época dels tals miracles, y regularment se troba quels refereix sens creurels. Amés de axó no tenen unió ab altres fets certs, ni han dextat senyals de la sua existència, ni monuments que perpetuen la sua memoria á la posteritat. Tácito y Suetoni posats á Roma escrivian lo que passava en Egipte, sens citarnos testimonis de aquella cura, y per las suas ma-

texas relacions se descubreix ó trasllueix, que tot fou una estratagema, per engrandir á Vespaciá, y sostenir las suas pretencions al Imperi. Filóstrato nos dexá vida (ó novela) de Apoloni, escrita cent anys després de la sua mort. Y encara se dubta si tal home ha may existit. A més de axó, si los fets assombrosos de Apoloni en algun temps han tingut fama, estan ja sepultats en un etern olvit, de tal manera, que may mes se ha parlat de ells á pesar del interés que Gentils y Filósofs tenian en sostenirlos per oposarlos als miracles del Evangeli. ¿Com es quels prodigis de Apoloni han caygüt en lo major despreci, y los de Jesus han arribat á ser creguts de tot lo mon? No per altra causa sino porque está en l'orde de la naturaleza que la mentida se desvanesca y subsistesca la veritat.

Finalment los prodigis del Diáca Janse-nista de Paris, no eran altra cosa que jochs de mans exêcutats ab destresa, propis per sorprendrer al poble ignorant, ó bè eran curacions lentas ó equívocas que eran efecte de la ciencia dels Metges, ó de la naturaleza. Es tant cert axó, que tots los homens de bè de la secta se avergonyían de aquellas tramoyas. Ab infor-

macions judicials foren descubertas las ficcions, y se prová que per espargir aquells miracles se havian valgút de certificacions compradas, ó dictadas per los matexos partidaris de aquell fanatisme. Luego que la Policia prohibí la reunió dels xarlatans que acompanyavan al Senyor Diáca, ja se acabaren los seus miracles, y no ha quedat de élls sino la vilesa y confusió de que han dexat cubert al Jansenisme.

II. En quant á lo que en segon lloch se objecta, confesso ab lo major dolor que moltes vegadas lo fals zel de uns, y las segonas intencions de altres, han estat la causa de que molts miracles falsos han adquirít credit entre los Cristians; pero de axó res se pot traurer contra los miracles del Evangeli; pues entre uns y altres hi ha gran diferencia. La primera consisteix en que los Jueus, Gentils, Filósofs, y tot lo poble estavan previnguts contra los miracles de Jesucrist, y contra la sua Religió; pues esta Religió y la sua doctrina eran contrarias á llurs religions, á llurs costums é interessos; pero despres de alguns sigles de establerta la Religió cristiana, los esperits estavan naturalment inclinats á la creencia de miracles; y la ignorancia y supersticions

en que molts caygueren, los ajudavan á ser facil creyents. De consegüent era facil donassen crédito á miracles falsos en que no consideravan cap interés ni perjudici; pero no pot dirse axó en orde als del Evangeli, respecte dels quals era tot al revés.

La segona diferencia está, en que los miracles ques' referexen obrats alguns sigles després, no tenen los senyals de certitut que tenen los del primer sigle; pues no están prováts ab tanta multitud de testimonis oculars; no se han disputat ab tant interés com aquells, ni han tingut quilts contradís, y los quels publicavan, nos' veyan obligats á defensarlos ab perill de la vida. Per últim, estos miracles no introduian cap novetat en materias de Religió, ni en quant á la fé, ni á la disciplina, ni en la moral, ni dexaren cap monument en memoria y senyal de la sua realitat; y sols los sabém perque llegim una gran part de élls en uns llibres faltats de judici y de crítica, que molts ni portan lo nom del seu escriptor. ¿Son per ventura de exa manera los miracles del Evangeli? Estos están escritos en los análs del mon, y á falta de la història contemporánea en que res hi ha de

que puga tatxarse, la sola revolució religiosa y conversió que causáren, bastaria á demostrarnos la sua certitut y realitat.

III. A la tercera consideració que objectan dich: Que si los sigles de major ignorancia mes han abundat en miracles, en lo sigle de Jesucrist que fou lo de Augusto y Tiberi, certament no podia haverhi cap, pues en ningun temps hi hagué major illustració, y las supersticions idolátricas eran molt poch acomodadas per disposar als pobles á creurer de fluix los miracles de Jesus y dels Apostols. Los Apostols, lluny de volerse aprofitar de la ignorancia y credulitat de la gent, buscavan la llum del dia, ensenyant y predicant publicament en Jerusalèm, en la Grécia, y en totas las demes Provincia del Imperi Romá. Ells escrivieren la història del seu Mestre, y la prova de que no anavan de amagat es, que la escrivieren en la llengua grega, que segons Cícero y Juvenal alashoras era mes extesa que la llatina, y havia arribat á ser lo medi de comunicarse facilment ab totas las nacions. Si se haguessen volgút valer de la ignorancia dels pobles, haurian escrit la història de Cristo en la propia llengua hebrea, que fora de la Judea nin-

gú la hauria entesa, y èl·ls haurian pogut explicar y traduir aquells escrits del modo que haurian volgut sens contradicció; pero no, sino que la escrivieren en una llengua entesa de tothom, ó alomenos que per tot se trobava qui la entenien.

¿Pero ahont van á buscar ignorancia? La curació repentina de tantas malalties diferents feta sempre en publich, y la resurrecció de morts, son obras sobrenaturals que posan en admiració tan als instruits com als ignorants. Y déu notarse que tots los incréduls que han volgut explicar aquells miracles ab causas naturals encara desbaratan mes que aquells que prenen lo partit de negarlos.

IV. Anèm al ultim escrupol: Esta obra encaraque sols té per objecte la defensa dels miracles que llegim en los llibres del Nou Testament, com que son lo verdader fonament de la fé crística; no obstant respondré, que encara dura en la Iglesia lo *Dò* de miracles. La història eclesiàstica ne refereix alguns de tan bèn provats, que ningun home prudent pot dubtar de èl·ls. Altres refereixen los Sants Pares de la Iglesia, assegurant que èl·ls matexos ne foren testimonis de vista; y altres ne portan escriptòrs mes moderna

que ningun crítich judiciós se atrevirá á negar indistintament. Lo conexement de las virtuts de la naturalesa y de las reglas de la critica, que se han extés en los últims temps no permeten donar crédit á miracles falsos, y los verdaders son poch (105).

(105) *Alguns crítichs ab máscara ó apariencia de pietat y de zel, pintan lo gran perjudici que causan á la Religió los miracles que moltes vegadas imprudentment creu lo poble. Axó no hi ha dubte es mal; y es donar als incréduls ocasió de burlarse de tots sens fer diferéncia de colórs. Pero la veritat es, que la creencia de semblants miracles no fa cap mal, ni als facils creyents, ni á la Religió mirada en sí, y á tots ne fa y moltíssim la tant escrupulosa critica de alguns de estos temps. La demasiada creencia en uns miracles que no son prou autenticats, ni proposats per la Iglesia, manifesta la gran fè y confiança quels fiels tenen en Deu, y sols pot ser un pecat venial per la sua lleugeresa; y la demasiada critica en volerlos despreocupar, los disposa á la incredulitat. Per anar al Cel menos mal*

Peró ¿com es que ara los verdaders miracles son tant rars, si eran tant fre-

es la demasiada sensillesa, que la demasiada crítica.

No crech quels critics pugan acusar d la Iglesia católica de lleugeresa en aprovar y declarar miracles. La formalitat que usa en esta materia es la següent, segons consta de Benèt XIV, de canoniz. Sanct. lib. 2. cap. 44. 48. y 49. = Quant los que demanan la beatificació ó canonisació de algun sirvent de Deu, pretenent la aprobació de algun miracle que diuhen ha obrat, proposan lo cas ab tota claredat á la Sagrada Congregació que está en Roma, ab los corresponents articles de prova que oferexen provar ab testimonis. La Congregació passa lo Procés al Fiscál, y aquest, després de haverlo bèn exáminat, forma un llarch interrogatori secret, compost de molts articles sobre que deuen ser exáminats y respondrer los testimonis, antes de parlarlos del miracle. Fèt axó la Sagrada Congregació despatxa lletras y envia lo interogatori á dos ó tres Bisbes, y, si es difícil juntarse, alomenos á un Bisbe, ab una instructa llarga á la

qüents al principi del cristianisme? No es difícil endevinar la causa. Al principi

que se han de conformar los que rebrán la declaració dels testimonis, y quant no, tot lo que se fassa se dará per nullo. Junt ab axò va una carta del Promotòr Fiscál al que serà nombrat Subpromotòr, instruintlo del que deu fer de sa part, per averiguar la veritat. Tot axò bèn sellat se envia als Bisbes ó Bisbe; y aquest tot primer se deu assegurar dels sellos per veurer si per lo camí lo plech ha estat obert. Lo Sr. Bisbe nombra un Notari apostolich y dos personas de dignitat, habils en Theologia ó Cánons; y si ell no pot presidir, deu nombrar en son lloch altrás dos personas de igual qualitat, y també Subpromotòr de la fé, un Nunci, y un portér. Antes de comensar á pèndrer declaracions, cada hu de èlles presta jurament de guardar un inviolable secrèt, tant del que portan los interrogatoris, com de las declaracions dels testimonis; y de no parlar ab ningu de tals cosas baix pena de perjuri y de excomunió latæ sententiæ reservada al Papa. Igual jurament prestan los testimonis de guardar secrèt y dir la veri-

eran necessaris per establir la Religió á pesar dels obstacles que de tota especie,

tat de tot lo que serán preguntats.

Fèt axò se obra lo plech que bèn sellat ha vingut de Roma, y se cridan los testimonis de un en un ab tot lo secrèt imaginable. Lo testimoni fu la declaració que vol, y del modo que éll dicta se escriu, sems mudar cap expressió ni paraula, y en la matexa llengua ó idioma que parla. Acabada la una sessió se tanca y se posan sellos en lo procés fins lo dia següent que se torna obrir á preséncia de tot lo Tribunal, de que dona fé lo Notari; anant ab tota cautela perque los testimonis no puyan saber res del que serán preguntats, ni puyan convenirse entre si del com han de declarar. Lo Tribunal no déu contentarse ab los testimonis que presentan los que pretenen la beatificació, sino que déu buscarne de altres, que directa ó indirectament puyan tenir noticia del fèt, ó de la qualitat dels testimonis que han declarat, y rebrer las suas declaracions ab la matexa forma de jurament, per veurer si cotejant unas declaracions ab altrás resulta discrepancia ó altra cosa que disminuesca la fi-

y de tots costats se oposavan á ella; pero una vegada arrelada, ja no tè tanta neces-

delitat dels testimonis primers.

Practicat tot axò se envia tot bèn sellat á Roma, y allí exáminan la primera cosa com estan los sellos per veurer si per lo camí se han obert; pues en tal cas tot se dona per nullo. Passan tot lo procés al Fiscal, y aquest que sempre es un home dels mes habils y savis de Roma, lo estudia, y regira bè, y objecta en escrit tots los arguments imaginables per fer veurer que allò no es miracle, sino un efecte de causas naturals; y si lo fèt es una curació, se passa lo procés y arguments del Fiscal als principals Metges y Cirurgians de Roma, manantlos que baix de jurament donen en escrit lo seu dictámen; y si un solament judica y fa veurer que la curació aquella pot haver estat natural, ja està desfèt lo miracle; y si tots unaniment judican que la curació fou miraculosa, tot plegat se passa als Cardenals de la Sagrada Congregació y als Consultòrs que son molts y doctes. Cada hu de estos estudia lo cas, y lo consulta ab los facultatius que vol, y dona des-

sitat de nous prodigis, com diu San Gregori, pues la sua veritat está bastantament provada ab los dels primers sigles. Ara ja se mantè ab lo pes de las suas provas,

près lo seu vot en tres juntas diferents; ditas, antipreparatoria, preparatoria, y definitiva; y si tots, ó casi tots, no son de parér que lo fèt fou miraculós, no se passa mes avant; pero si tots votan que sí; lo Papa se reserva lo assumpto, lo estudia, lo encomana á Deu, y encara tarda á declararlo per miracle, per veurer si se descobrirá res en contra.

Estos son los miracles que solament la Iglesia proposa á la creencia dels fiels. ¿Y havent anat ab tanta cautela, y ab tantá diligencia per assegurar-se de la veritat, y evitar fins la mes minima suspita de engany y frau, no será un imprudent y temerari qualsevol que no vulla creurels? ¿Quin home que conserve lo judici, se atrevirá á negar uns fets comprovats de una manera tant solemne? ¿Si no devém donar crédito á uns fets justificats ab tants testimonis imparcials, oïts y exáminats ab tanta cautela, á quins fets y á quina història en donarém?

y ab la memoria dels miracles ab que fou fundada (106).

La observació de que en nostre sigle los miracles serian mes necessaris que may per convèncer y convertir incréduls, es

(106) *Encara que los miracles dels primers sigles de la Iglesia proveuen suficientment la veritat de la Religio Catòlica Apostòlica Romana única verdadera, no obstant persevera en ella lo Dò de fer miracles, si bè que no ab tanta frecuencia se obran com en los primers sigles, à fi de que qualsevol puga conèixer que la sola Iglesia Romana es la verdadera, pues solament en ella continuan los miracles, y no en las separadas de ella = Seria llarch referir tots los que portan los Sants Pares y altres escriptors de fama y autoritat, succehits en tots los sigles desde Cristò fins à nosaltres. Desde Luthero fins à nostres dias passen de 500 los aprovats per la Sede Apostòlica, sens contar los que constan en los processos que encara no estan aprovats, ni los obrats en varias parts que no se han elevat al conèxement de la Santa Sede, y que son plenament autenticats.*

Un Parroco de Poitiers y un Capellà

una tonteria, pues Deu dispensa la llum segons la sua infinita sabiduria, y no segons nostres capritxos. Ni está obligat á donarnos novas provas de la sua revelació y Religió, suposat de que las quens

del Collegi, després de haver predicat la Missió en la Parroquia de Minie, erigian la Creu de ferro segons se practica en Fransa en memoria perpétua de haver estat alli la Missió. En esta funció lo Capellá predicava en la plassa, y mentras estava referint la miraculosa aparició de la Creu á Constantino Emperadór, apareix en lo ayre una Creu resplendent, de uns 80 péus de llarch, molt bèn distingida. Era á la posta del Sol, y lo Cel estava bèn seré de manera que lo color platejat de la Creu ressaltava notablement sobre la blavó del Cel. Axis se mantingué per espay de mitja hora; y se anà desvanexent poch á poch sens perdre la forma que conservá sempre desde lo moment de la sua aparició. Assò fou lo 17 Desembre de 1826, en presencia de unas de 3 á 4 mil personas, y ha produït moltes conversions. Aquest fét se ha novament justificat y autenticat per orde del Bisbe Diocessá, com ho acaban de

ha donat ja bastan abundantment per convèncer lo enteniment de qualsevol que de bona fé busca la veritat. No es la falta de provas á favor de la Religió la causa dels progressos que la incredulitat fa en

portar los Diaris y Gazetas de Fransa y Espanya del any 1827. Ultimament lo actual Papa Lleó XII ha regonegut lo prodigi, y ha enviat un famos Lignum Crucis á la Iglesia de Minie, manant que en memoria de dita aparició se celebri en ella festa de la Creu tots los anys perpetuament en lo tercer Diumenge de Advent.

En lo any de 1426 se trobá en lo front de un Sant Cristo de la Iglesia del antich Monastir de Sant Joan de las Abadessas del Bisbat de Vich, una planxeta, la qual oberta se descubri un cóncavo en que se trobaren uns corporals límpios y blanchs, y dins de élls una Hostia partida en tres parts com la divideix lo Sacerdot en la Missa. Donàren avis de asso al Sr. Abad, que alashoras era Prelat ordinari del lloch, y recordantse aquest haverhi en lo arxiu un antiquissim Missal de pergami ahont estavan escrites las cosas mes notables de

nostres dias, sino las passions y vicis que insensiblement introduexen en lo cor un culpable descuyt é indiferencia en assumptos de Religió; y també la mala fè ab que alguns exâminan los fonaments del

dita Iglesia, com era la consagració de la matexa, dedicacions de varios altars, y altras particularitats; miraren luego dit llibre y trobdren: Que en lo any 1251 dia 1 de Juliol, en presencia de tot lo Poble, ab gran veneració y devoció, en la Iglesia del Monastir de S. Joan, colocaren en la Imatge de Cristo crucificat totas las següents reliquias: en lo Front del Cos de Cristo; y desobre de la vera Creu del Senyor: en las espatllas, &c.

Lo dia següent de haver encontrat aquexa Hostia, y sabut per medi de la dita escriptura que era Consagrada, un Sr. Canonge de aquella Iglesia diguè Missa, y al sumir prengué una partícula de la Hostia trobada, y testificà haverla encontrada sens ninguna diferencia igual en tot d la que havia consagrat en la Missa, ab los matexos accidents de olor, color, sabor y consistencia, com se llegeix en lo arxiu de aquell Monastir, ara Collegiata insigne, y per tot lo Mon ce-

Cristianisme, pues per instruirse en assumpto tant important, no llegexen sino los llibres en que la Religió cristiana se troba indignament calumniada y fèta objecte de la burla, y de la sátira. Si axis continuan may sabrán la veritat, may creurán en los miracles de Jesucrist, may se

lebrada per trobarse depositaria de tan singular, y tan Sant Mysteri, y també per la magestat, magnificencia y pompa ab que celebran en ella los Divinos Officis, competint en asso ab las matexas Catedrals mes respectables.

Varios Prelats ordinariis del lloch, y diferents Illms. Senyors Bisbes de Vich, que succehiren després en la jurisdicció de aquells, han volgut cerciorarse per si matexos de la incorruptibilitat de aquelles particulas, com D. Fr. Bartomeu Sarmentero per dos vegadas; D. Manuel de Artalejo; D. Francisco de Veyan y Mola; D. Fr. Ramon Strauch; y lo actual D. Pau de Jesus de Corcuera, y tots han declarat haverlas trobat consistents, sólidas, é incorruptas. Axis se llegeix en lo llibret de la Novena de dit SS. Mysteri, referintse d las escripturas de Actes de visita de dits Senyors Illms.

convertirán. Pero ni tampoch creurian encaraque Deu repetís aquells prodigis devant de sos propis ulls. De manera que á la major part dels incréduls pot aplicarse lo que Abrahám respongué al avaro del Evangeli: *si no creuhen á Moysés y als Profetas, tampoch creurian encaraque vejessen resuscitar un mort.*

Aquells que no volen creurer ab miracles ¿que fassan favor de dirnos, si es possible que naturalment una hostia se conserve tants anys incorrupta? Una materia tan corruptible, que per guardada que estiga del ayre, moltes vegadas ab 15 dias se troba cucada, ó alomenos bèn passada, podrà naturalment conservarse per espay de cerca sis cents anys? ¿Y passats estos, trobarse encara fresca com que fos feta del dia, y de consegüent donant esperansas que continuará altres sis cents ó tant com dure lo Mon? Si aqueix no es un miracle continuo, que expliquin la causa natural conservativa de aquellas particulas, lo que jamay fardn. = Dexo molts altres que podria citar per no estar aprovats per la Iglesia, ni autenti cats en deguda forma.

§. X.

CONCLUSIÓ.

Me apar queda demostrada la divinitat y veritat de la Fè cristiana sens haverme valgut de sutilesas, ni de discursos metafísichs. No he fèt altra cosa que obrir lo Evangeli; y las reflexions que ab la sua lectura naturalment se presentan al enteniment nos han anat guiant per la ma á la llum, á la veritat, y á la convicció.

Hem vist en los llibres del Nou Testament un arreplech de fets certs, indubitables, dels quals encara subsistexen las suas conseqüencias; pues tenim á la vista los efectes de la sua passada existència en lo establiment del cristianisme que no pot atribuirse á altra causa. Hem vist que si estos miracles de Jesucrist y dels Apostols se borran de aquells llibres, tota la història del Evangeli tant autèntica y tant comprovada, no presenta sino una sèrie de efectes sens causas, sens unió, sens conexió, y que no poden explicarse ni ferlos concordar entre sí, ni ab lo que veyém ab nostres ulls. Tot quant succeheix baix

de esta suposició se presenta contrari al orde natural, ni puch entendre la conducta dels Apostols, ni dels Fiels, ni dels Jueus, ni de la Sinagoga, ni dels Gentils; pues en tal cas tots obran contra los sentiments naturals del cor humá; y lo establiment de la Iglesia sería una cosa mes estranya y mes incomprehensible que tots los miracles del Evangeli.

Es inútil al incrédul recorrer á dubtes vans é infundats. Es precís absolutament, ó que admeti los fets del Evangeli, ó quels impugne ab provas históricas y morals, ab testimonis auténtichs, y no ab discursos filosófichs y metafísichs; ni tampoch ab la ridícula de *¿qui sab si podia ser assó, si podia ser alló?* pues tot axó no serveix de res. Fins que lo incrédul destruesca ab provas positives y evidents la història del Evangeli (lo que jamay farà) no deu escoltarse; que no hi ha cap doctrina, per demostrada que sia, contra la qual ab fonament ó sens èll no puga posarse alguna dificultat. La Religió en especial forsosament ha de tenirne algunas de insolubles á nostre enteniment, suposat que tè per objecte á Deu y al home. La naturaleza de Deu y los seus designis son superiors á tot lo que los mortals

poden concebir é imaginar; y lo home se ignora fins á si mateix; y del seu origen y del seu fi no sap sino lo que Deu se ha dignat manifestarli.

Y si la fé de un Cristiá se troba cubierta de algunas obscuritats, la creencia y sistema del incrédul está ple de absurdos, y contradiccions. En la Religió cristiana hi ha misteris incomprehensibles á nostre enteniment, y miracles que son uns fets superiors al orde establert y ordinari de la naturalesa; pero es evident que lo enteniment se deu subjectar á estos misteris, si los quels predican confirman la sua doctrina y missió divina ab miracles evidents.

¿Qui será mes conseqüent y judiciós? lo Cristiá que admét los prodigis del Evangelí, ó lo incrédul quels nega?

Primerament: Aquells miracles no son impossibles, pues regonexent á un Deu Arbitre y Senyor absolut del Univers, y de las lleys y orde que posá á la naturalesa, sens dubte li quedaren poders per mudarlas sempre que vulla; y de tot verdader miracle devém dir ab S. Agustí: *es obra de Deu: considera lo poder del seu autor: aparta tot dubte y creu: considera auctoritem, et tolle dubitationem.*

Segonament: Ningú demostrará jamay,

que Deu no puga per ministeri dels seus enviats revelar als homens y ensenyarlos veritats sobrenaturals necessaries per lograr la sua felicitat, ó ultima perfecció á que los destina (107).

Una revelació de esta especie es un benefici de la bondat divina que se acomoda á la debilitat humana; y publicant la Iglesia dita revelació apoyada en lo pes de tants y tals portentos justificats ab tantas provas y testimonis, será un temerari imperdonable qualsevol ques desdenyi de escoltar las suas provas y de exâminarlas ab tota atenció. Suposada la possibilitat de la Revelació, se segueix de ella la possibilitat y necessitat dels miracles, porque

(107) *Suposat que Deu mogut de la sua bondat y amor destiná lo home á la participació de la sua matexa felicitat eterna, la que no pot lo home naturalment conixer; era absolutament necessari que Deu li revelés y li ensenyés los camins y medis de lograrla. De consegüent li havia de revelar totas exas cosas, pues segons lo adagi dels Filososps, Deu y la naturaleza axís com no donan res de sobras, tampoch faltan en donar lo necessari. Los miracles demostran esta Revelació.*

los homens cregan que aquella doctrina es revelada; pues lo miracle es lo sello visible de la divinitat que posa Deu per autorisar y fer creurer alguna Revelació.

En tercer lloch: Los miracles del Evangelí per superiors y estupendos que sian, com fou la resurrecció de Lázaro mort ja de quatre dias (108), no son gens increibles al veurer que tenen tots los caràcters de la major certitut moral á que pot arribar un fèt històrich. Ells son mil vegadas mes creibles quels fèts dels Romans, pues la falta de verosimilitut intrínseca que tenen per ser fora del curs ordinari de la naturalesa, la suplexen sobreabundantment y excedexen de molt, las provas y evidencias de tota especie quels acreditan; qual qualitat de provas may han tingut los fèts dels Romans.

En la Religió cristiana tot es consegüent, tot conspira á un mateix fi, tot se explica, tot está plenament provat. Y los seus misteris, á pesar de sernos incomprehensibles, arriban á ser objecte de nostra creencia perque lo enteniment convensut

(108) *Lázaro despres de resusscitat visqué molts anys, y morí segona vegada trobantse Bisbe de Marsella.*

ab la evidència dels fets, no pot resistirse. De manera que si se tracta de saber si una doctrina es revelada ó no; al enteniment toca exâminar lo fet; y si queda plenament convensut de que aquella obra que se ha fet en confirmació de la doctrina, excedeix á totes las forsas de la naturalesa criada, y de consegüent que aquella revelació es divina, res mes te que indagar, res mes li toca, sino humiliarse devant de Deu, demanantli la gracia y Dò de la Fé, captivar lo seu enteniment, y creurer aquella doctrina, per mes incomprehensible que li sia. Y aquesta fé ques diu obscura y cega perque lo objecte cregut nos' percebeix ab la vista clara y distingida del enteniment; es no obstant una fé illuminada, clara, y fundada en rahó, perque lo enteniment descobra uns motius tant poderosos y evidents que no pot resistirse.

Y axís entre lo incrédul y lo Cristiá, lo punt de la qüestió se ha de reduir als motius de credibilitat. Entretenirse unicament en exâminar la doctrina, com v. g. si poden ser ó no tres las personas de la Trinitat en una sola naturalesa; si repugna ó no que un Deu se fès home, patís, y morís &c. de res pot servir sino per

trastornarho tot, y apartarse del camí ral per ficarse en un laberinto de dificultats inexplicables, per ser moltes de ellas superiors á nostra capacitat.

Desitjaría que lo incrèdul en lloch de fatigarnos en reproduir objeccions contra de algun misteri dels que venera lo Cristiá, dexant en peu tot lo cos de nostras provas, tractás de desfernos á totes estas; y baix lo seu sistema quens fès una explicació seguida y connexâ del caràcter de Jesucrist y dels seus Apostols; de la conducta de la Sinagoga, dels primers fiels, dels Martirs, y de tots aquells que tingueren part en lo establiment del cristianisme; pero que aquesta explicació no fos repugnant al bon sentít, á las naturals inclinacions del cor humá, y á tots los principis del orde moral y de la crítica. Y suposat que la sola idea dels miracles lo irrita, voldria també que escrigues una història del comensament de la Iglesia; que estich cert que volent fugir de miracles, nos presentaria un agregat de prodigis inconnexôs, molt mes inverosímils é increibles quels del Evangeli.

Tambè lo incrèdul, com lo Cristiá; se veu forsat á creurer infinits fès que se apartan del orde natural, y que apar es-

tan faltats de probabilitat. Pero lo Cristià alomenos senyala en lo poder de Deu una causa clara, y un motiu suficient de la violació ó mutació de las lleys y curs ordinari de la naturalesa; y lo incrèdul no sab com explicarlos sens caurer en un abisme de inverosimilituts y contradiccions, ab que en lloch de aclarirlos, mes los embolica y confon.

La incredulitat també té sos misteris y miracles: pero los seus misteris no solament son incomprehensibles, sino també clarament increibles y contraris á tots los principis, máximas y afectes del cor humá que constituexen l'orde moral; y los seus miracles son fenómenos monstruosos dels quals no existeix cap causa en tota la naturalesa criada ni fora de ella. Un home judiciós que no vulla creurer sino lo que estiga bèn provat ¿podrá jamay preferir la incredulitat á la Fé cristiana? ¿Lo seu enteniment, en quina part trobará menos resistencia? ¿En quina part trobará rahons y provas convincents que aquieten lo seu enteniment? ¿No descobrirá desde luego que lo sistema de incredulitat está faltat de tot fonament, de tota prova, y de tota rahó? ¿Que lo incrèdul se manté en la incredulitat unicament perque vol,

per un seu capritxo, per un entuciasme y fanatisme lo mes infundat; pero no axís lo Cristiá? En efecte, lo Cristiá creu, convensut de la evidència de las rahons y dels fets; pero lo incrédul abraça lo partit de la incredulitat sens provas.

Lo Cristiá en sas investigacions descobre ab tota evidència que Jesus y los seus Dexebles han obrat miracles per acreditar la predicació del Evangeli: uns miracles sellats ab lo sello del Omnipotent, que es sello de la veritat; uns miracles que han domat lo orgull dels Filosóps, dissipat las preocupacions dels pobles, destruït la Idolatria, establert lo Evangeli, reformat los costums, y obert los ulls als homens perque vegin la llum de la veritat. Uns miracles que à las paraulas dels Predicadors donavan una forsa y persuasió desconegudas de Roma y Atenas: que han tirat per terra igualment la Religió dels Jueus que las falsas divinitats dels Gentíls; y sobre las suas ruinas han alsat lo edifici de la Iglesia de Jesucrist. Y bèn convensut de estos fets, discorra naturalment de esta manera: *la naturaleza no obeheix als embusteros é impostors; es cert que la naturaleza obeía als predicadors del Evangeli sens la menor resistencia: luego*

no puch mirarlos com á uns seductòrs, sino com á enviats de Deu per donarnos á conexer la verdadera Religió.

¡Deu de veritat! crech, pues, fermament tot lo que me haveu revelat per medi de Jesucrist vostre Fill. Solament las suas paraulas son *paraulas de vida eterna*; y baix del cel no hi ha altre nom ab que pugam salvarnos. Seguint esta guia, no temo errar ni perdrem. Y si la mia Fé (lo que es imposible), fós un error, Vos seriau qui me hauriau enganyat, permetent que la Religió cristiana estiga marcada ab uns senyals en que no puch dexar de regonexer lo sello de vostra ma Omnipotent: *Domine si error est quem credimus, d te decepti sumus, quoniam iis signis prædita est Religio, quæ non nisi á te esse potuerunt.* Rich. de S. Vict.

FI.

NOTA.

La Aparte que en aquest llibre se troba en la pag. 55, en lo original francés diu de esta manera: »N' en croyez pas »davenglement les docteurs de l'incredulité, »sachez, du moins, balancer entre un »Tyndal, un Helvetius, un Voltayre, un »Boulanger; et les Grotius, les Pascal, les »Bossuet, les Nevvton, les Clarcke, les, »Locke, les Addisson".

Lo Autor en aquexa clausula es confús, perque ó regoneix solament als quatre primers escriptors que cita, per *doctors de la incredulitat*, y á tots los restants per igualment bons; ó bé á tots sens excepció los tè per *doctors de la incredulitat*, sino que als quatre primers los judica mes perniciosos. Lo primer sentit nol pot admetrer ningun católich, pues entre los set últims escriptors, ni ha de publicament heretges, y los seus escrits afavorexen al materialisme y atheïsme. Lo segon sentit, es injuriós entre altres á Bossuet, pues no mereix una nota tan denigrativa; y menos en lo tocant á las llibertats de la Iglesia Gallicana, y Synodo de Paris del any 1682, del qual

enviá una retractació al Papa, com porta *Itálus contra Febronium*; en quant als demes escrits que he vist de èll entench que mereix tots los elogis de un Savi, y de un bon Católich, Apostólich Romá.

Per evitar tots los inconvenients ques troban en qualsevol dels dos sentits, vaig variar aquexa clausula, y la vaig traduhir del modo ques troba en la citada pag. 35, á fi de que, qui vulga llegir algun dels escriptors nombrats aqui, ó á qualsevol altre que toque punts de Religió, si no tè conexements per discernir y judicar per si mateix de la doctrina, que consúlti antes ab home docte y católich verdader, y demáni si hi ha perill en llegir á tal y tal llibre. Si no fa axo, se esposa á enredarse, y tal vegada á perdre la Fè; perque los escrits impios de estos temps, tots van per un estil florit, elegant y encantador ab que cubrexen é insinuan lo seu veneno ab molta sutilesa; jugant continuamente sofismes, (falsas rahons) que á vegadas solament una vista prima pot descobrir.

Lo mateix Apartat, acaba en la pag. següent en estos termes: *fins despues de haverlo illustrat y convensut*. Axo es lo mateix que digues: *fins despues de haverli fet evidentment creible lo que li proposa,*

INDEX.

	Pag.
<i>D</i> edicatoria á Jesucrist.	3.
<i>Prolech</i> del Traductor.	9.
<i>Advertencia</i> del Autor.	25.
<i>Introducció</i>	31.
§. I. <i>Noticia general sobre miracles.</i>	38.
§. II. <i>Autenticitat dels Evangelis.</i>	52.
§. III. <i>Caràcter de Jesucrist.</i>	87.
§. IV. <i>Caràcter dels Apostols.</i>	120.
§. V. <i>Miracles de Jesucrist.</i>	141.
§. VI. <i>Resurrecció de Jesucrist.</i>	176.
§. VII. <i>Miracles dels Apostols.</i>	214.
§. VIII. <i>Consideracions sobre lo es-</i> <i>tabliment de la Iglesia.</i>	236.
§. IX. <i>Objeccions y respuestas.</i>	274.
§. X. <i>Conclusió</i>	343.

ERRADAS.

<u>Pag.</u>	<u>lin.</u>	<u>Diu.</u>	<u>Deu dir.</u>
64.	19.	escriptors,	escriptors?
99.	9.	coracter	carácter
122.	10.	humanitat	humilitat
127.	25.	estas	estos
152.	27.	pag. se	pag. 292 se
165.	15.	nna	una
168.	4.	primers del	primers sigles del
182.	5.	suspitosas	suspitosos
196.	2.	vegad	vegada
220.	1	vissa	vista
242.	29.	as	las
248.	29.	que de Jueus	que Jueus
105.	11.	fiins	fin
id.	23.	aquellos	aquellas
id	29.	evidenoia	evidencia
316.	29.	prtmer	primer
332.	26.	interogatori	interrogatori

Biblioteca Episcopal de Barcelona

13030000007397

17=

Bib. Epis.

— Reg. 497

— Sig. 239.DUV

— C-2812

